STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02702

ALE VERK

Mendele Mokher Sefarim

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פערלאג
מענדעלע
ווארשע

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

זיבעטער באַנד

נײַע פֿערבעסערטע אויסגאַבע

פערקויף: געזעלשאַפט „צענטראַל", וואַרשע, נאָוואָליפּקי 7

1928

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

י ו ד ע ל

א ספור־המעשה אין שירים ע"מ י"מ תנועות

אך, יודעל מיין קראַנקער, מיין קראַנקער יודעל,
דיין לעבען איז זעהר, זעהר א טרויעריג ליעדעל.

אין צוויי טהייל

פערלאג „מענדעלע", ווארשא

1928

Copyright by S. Sreberk NEW-YORK U. S. A. 1927

Printed in Poland

Zakł. Graf. „Stereotyp" Warszawa Nowolipki 7.

יודעל

„יודעל", אַ ספור המעשה אין שירים, ע"ט י"א תנועות. אַך, יודעל מיין קראַנקער, מיין קראַנקער יודעל, דיין לעבען איז זעהר, זעהר אַ טרויעריג ליעדעל, אין צוויי טהייל"‚—אַזוי איז געוועזן אויפ'ן שער־בלאַט פון דער ערשטער אויסגאַבע פון „יודעל", וואַרשא 1874.

אין דעם בוך גיעט מענדעלע איבער אין גאַנץ פאַרעלטערטע גראַמען די געשיכטע פונ'ם יודישען פאָלק. אין דער הקדמה צום בוך קלערט־אויף אַ ביסעל מענדעלע, וואָס ער וויל מיט זיין בוך. „אַלץ וואָס איז אַמאָל, אַמאָל געוועזן"האָט ער וועגען דעם געלערנט „נאָר אין חדר", ער האָט דאָרט געהערט וועגען יודעלס (דעם יודישען פאָלקס) גדולות", שפעטער אָבער האָט איהם בעוויזען די צייט און געגעבן גאַנץ „דייט־לעך צו פערשטעהן", אַז אַזוי „ווי הימעל פון דער ערד איז ווייט", אָט אַזוי איז פון חדר ווייט דאָס לעבען. „יודעל דאָ, וואָס איז אין דער וועלט אַצינד, איז ניט דער יודעל, וואָס אין חדר דאָרטען". „יודעל דאָרט, וואָס כ'האָב מיר פאָרגעשטעלט, האָט געוואָרעמט אַלע זיינע גלידער, זעהט ער אָבער יודלען אין דער וועלט, ווערט איהם קאַלט און נאַס אין די אויגענלידער". און ער טרעט צו, „צו בעשרייבען יודלען דאָ און דאָרט, דעם וואָס היינט און יענעם פון חדר".

„יודעל" איז ערשיענען נאָך „דער קליאַטשע", און עס איז קיין צופאַל נישט. עס איז אַ מין המשך, אַ מין דערגאַנצונג צו „דער קליאַטשע". אָט שרייבט ד"ר קלויזנער: אינם הארץ פונם שטראָפער, דעם סאַטיריקער האָט זיך אָנגעזאַמעלט פיעל רחמנות צו זיין אומגליקליכען פאָלק, און אין פערזען,—וואָס זייער דיכטערישען ווערט איז שטאַרט ספק'דיג, אָבער זיי זענען פול מיט געפ'הל פון פיעטעט,—שילדערט אַבראַמאָוויטש אַלע־גאָריש די גאַנצע געשיכטע פונ'ם יודישען פאָלק, אָנגעהויבען פון מתן־

תורה ביז מענדעלסאָנס תקופה... „די קליאַטשע" און „יודעל" זענען אמתע עדות, אז די אַלע אומגליקען און צרות האָבען נישט דערדריקט אין מענדעלעס האַרץ (ווי זיי האָבען דערדריקט די הערצער פון גאָר־דאָן און זיינע חברים) דעם טיעפעם און דערהויבענעם געפיהל, אז דאָס יודישע פאָלק איז מעהר אומגליקליך, ווי זינדיג, און מעהר ווי דאָס פאָלק איז שולדיג אין זיין שרעקליכען מצב, זענען שולדיג אין דעם די. וואָס פלאָגען און יאָגען איהם. אויך אין „דער קליאַטשע" און אין „יודעל" קאָן מען געפונען פיעל האַרבע ווערטער געגען די אינערליכע תקיפים, די פיינע לייט און די בעלי־טובות, וואָס מאַכען אַ תל פון דעם יודישען פאָלק און פערוויסטען זיין לעבען, אָבער די סאַטירע און די שטראָף־רייד ווערען בטל און צונישט געגען די מעשים פונ'ם אשמדאי, וואָס פייניגט יודלען, און די ווילדע יונגען, וואָס פאלען אָן אויף איהם און דערגעהען זיינע יאָהר פון דור צו דור". [1])

מענדעלע שילדערט דאָ גאַנץ פרימיטיוו־יודישלעך די וויכטיגסטע מאָמענטען אין דער יודישער געשיכטע, ער שטיצט זיך אויף פסוקים, אויף מימרא'ס פון תלמוד, מדרש און אויך אויף געשיכטליכע קוועלען פון פערשידענע היסטאָריקער. אין די הערות, וואָס קומען צום סוף פון בוך, זענען אָנגעגעבען די קוועלען, אויף וועלכער ער האָט זיך גע־שטיצט. מענדעלע וועיזט דאָ אַרויס גרויס בקיאות אין יודישע און נישט־יודישע ווערק.

די הויפט־טענדענץ פון בוך איז: „יודעל אין דער היים און יודעל אין דער וועלט, איז אין צווייערליי געשטאַלטען פאָרגעשטעלט. יודעל אין דער היים—אַ האָר, אַ מאַן, אַ טאַטע, דאָרט,—אַ וואָרעם, ווי אַ פליג גאָר שלאָף, דאָ אַ יש, אַ פריץ און אַ גראָף, דאָרט אָהן ליב און לעבען, אָהן געפיהל, דאָ אַ מענש, ער לעבט און פיהלט זעהר פיעל, דאָרט—אַ ניכטס, אָהן אַ בילדונג, אָהן אַ צונג, דאָ,—אַ למדן, רעדט און ווייסט אַלצדינג". און דערפון שטאַמט אַרויס, אז „וואָס דער מבול צרות גיסט אַלץ מעהר, מעהר פערשפאַרט ער זיך מיט ווייב און קינד".

[1]) ד"ר י. קלויזנער—שני המנדלים, כל כתבי ממו"ס, ב. 7 ז. 132.

מענדעלע שרייבט אין „יודל": „אין דער מעשה אפשר נים גע־פעלען וועט אַזויפיעל טרויעריגע שטעלען, נאָר ווער יודעלס לעבען עיל־דערען וויל, מוז דערצעהלען צרות, מכּות פיעל. וועהניג, יודעל, איז אין דיין געשיכטע פרייד, זעהר פיעל זענען דיינע צרות און דיינע לייד".

„די אָפּטמאָל שעהנע געדאַנקען און חקירות—שרייבט ש. ניגער,— וואָס בעגעגענען זיך דאָ, קליגגען אונז פרעמד, מיר האָבען זיך אָבגע־וועהנט פון אַזא ארט שרייבען: איבער דער שפּראַך אָבער איז מענ־דעלע אויך דאָ אַ אויבערהאַר, און דער ליעבהאָבער פון יודיש וועט דאָ נישט וועהניג נוצליכעס געפינען". [2])

מען -דארף געדענקען די צייט, אין ויעלכער מענדעלע האָט גע־לעבט, מען דאַרף נעמען אין אַכט די אַטמאָספערע, וואס האָט גע־הערשט צוריק מיט עטליכע און פופציג יאָהר, צו פערשטעהן די אומ־שטענדען, די מאָטיוען, וואָס האָבען געבראַכט מענדעלען צו שריי־בען דעם „יודעל". דער „יודעל" איז א שטיק פון מענדעלע'ן, א ביין פון זיין ביין און פלייש פון זיין פלייש.

נ. מ.

---

[2]) ש. ניגער—וועגן יודיש שרייבער I. ז. 54.

הקדמה.

אַלץ װאָס איז נבאל, אבאל געװען,
האָב איך דאָס געלערנט „נאָך" אין חדר;
אַלץ װאָס דאָרטען דאָרט עס איז געשעהן,
ניט װאָס „דאַ", װאָס „איצט" און אױך ניט כסדר.
...דעלם גדולות האָב איך דאָרט געהערט,
װי ער איז געהױבען, אָהן עין הרע,
װי עס איז איהם מיט גאָטס הילף בעשערט
...ק אַ גביר, אַ שטאַרקער גרױסער שררה —
...י פּונים „ויתן לך" צו זײַן אַ גביר,
און אַ שררה מיט אַ גלײַכען רוקען,
...ט תבואה פעלדער פיעל גאר אָהן אַ שיעור,
...עט, ניבעך, מוז צו איהם זיך בוקען.
...פעטער האָט בעװיזען מיר די צײַט
און פאַרשטעהן גאַנץ דײַטליך מיר געגעבען,
אַז װי הימעל פון דער ערד איז װײַט
...ט אַזױ פון חדר איז דאָס לעבען.
יודעל דאַ, װאָס אין דער װעלט אַצינד,
איז ניט דער יודעל, װאָס אין חדר דאָרטען,
דאַ איז איהם אַז אָך און װעה און װינד,

א פרעמדער אהן א שטוב, א שטיקעל גארטען,
מכות האט ער, צרות אהן א שיעק,
ווערט פערשווארצט דא און ארויסגעצויגען,
פאר׳ן פרייז ציטערט ער, א שרעק,
זיינט זיך איהם און מאכט איהם צעהן פארבויגען.
יודעל דארט, וואס כ׳האב מיר פירגעשטעלט
האט געווארעמט אלע מיינע גלידער;
ווע איך אבער יודלען אין דער וועלט,
ווערט מיר קאלט, און נאם די אונגלידער
צו בעשרייבען יודלען דא און דארט,
דעם וואס היינט און יענעם פונים הדר.
האב איך לאנג געגעבען מיר דאס ווארט.
און בין מקיים דא אצינד מיין נדר.

ברעמען.

א

קראַנק איז יודעל שוין אַ צייט מיט יאָהרען,
און איז פונ'ם פּנים שטאַרק אַראָפּ,
עפּיס מאַקי איז פון גאָט אַ צאָרן
אויסגעגאַנגען, נעבאַך, צו זיין קאָפּ.
ער פיהלט קיין „גליד" אין קערפּער נישט אַ גאַנצען
און האָט אַ שלאַפקייט. עפּיס, גאָט בעהיט,
וואָס ווי אַ פיבער וואַרפט עס מיט די גלידער,
ס'לאָזט איהם, דאַכט זיך, אָב און ס'חאַפּט איהם ווידער
ס'וואַרפט מיט איהם פון היץ אין קעלט,
אַ חלום איז זיין לעבען,
צווישען דער און יענערוועלט
אַ וואַנדלען און אַ שוועבען.
אָפטמאָל ליעגט ער זיך אין היץ פערטראַכט,
אויסגעמישט ביי איהם איז טאָג מיט נאַכט,
צוגעמאַכט האַלב זענען איהם די אויגען,
רעדט וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען,
און ביי זיך אין „שטיבעל", פול מיט שימעל,
מיינט ער, איז ער אויפ'ן זיבטען הימעל.
אויפ'ן הימעל חלומ'ט זיך איהם אַ יריד

ס'איז איין קול: אַ שָׁלוֹם אייך, רֶב איד!
שאַ, רֶב יוּדֶעל קוּמְט, אַ וואָרֶע מאַכְט!
ווייזְט, רֶב יוּדֶעל, וואָס האָט אִיהר גֶעבְּראַכְט.
גִיךְ צוּפּאַקְט עֶר ס'קְרֶעמִיל זַיינֶם מִיט סְחוֹרָה,
צִיצִית ווייזְט עֶר, פְּרוּשִׁים אויף דֶער תּוֹרָה.
גֶעהֶמְט אַרוֹים אַנְטִיטְשֶׁגֶע מִינֵי סְפָרִים,
מִיט דִי גְרוֹיסֶע טִיטְלֶען, מאָדְנֶע לְעָרִים,
בַּייכִיגֶע, פּוּל אָנְגֶעשְׁטָאפְּט מִיט פְּשָׁטְ'לֶעךְ,
אוּן בֶּע'טַעמְ'טֶע מִיט קַבָּלָה־בְּלֶעטְלֶעךְ.
ס'גִילְט זַיין סְחוֹרָה, דאַכְט זִיךְ אִיהָם, גאַנְץ שְׁטאַרְק,
כ'חאַפְּט ווִי מַצָּה־וואַסֶער אויפ'ן מאַרְק.
פּוּל־אוּן־פּוּל מִיט קוֹנִים אִיז דָאס קְרֶעמִיל,
יַעֲנְקִיל, אִיצִיק, דָארְט, אוּן אויךְ אַבְרָהָם'יל.
אוּן רֶב מֹשֶׁה מְלַמֵּד קוּמְט צוּלוֹיפֶען,
ווִיל אַ חוּמָשׁ בַּעַל־הַטוּרִים קוֹיפֶען.
אוּנְזֶער מְלַמֵּד קְוֶועלְט גָאר אָן פַאר פְרֵייד.
פוּן דִי טַייטְשְׁווֶערְטֶער אוּן זִיסֶע רֵייד.
שְׁפִּיפוּן—ס'טַייטְשׁ אַ פִּיפֶּערְנָאטֶער עֶר דֶערְהֶערְט,
ווִי אַ פַּרְשָׁה חוּמָשׁ יוּדֶעל אִיהם דֶערְקְלֶערְט,
מִיט דֶעם נִיגוּן פוּן אָמַר אַבַּיֶי—
קוּמְט אִיהם צוּ גָאר אַ נְשָׁמָה אַ נַייע.
ס'קוּמְט דִי בָּאבֶּע שָׂרָה נָאךְ אַ תְּחִינָה,
אוּן דִי מוּטֶער רָחֵל ווִיל אַ קִינָה.
קִינוֹת, תְּחִינוֹת, טְרוֹיעֶר־מַאטֶערְיַאלֶען,
אויף צוּגִיסֶען טְרֶערֶען גאַנְצֶע קְוואַלֶען;
קִינוֹת אַלְטֶע אִי פוּן נַייע צַייטֶען,

וואס אזעלכע איז נישטא ביי לייטען;
קינות כמנהג אשכנז ופולין;
קינות אויך כמנהג פיהם און מעהרען־
איז, ברוך־השם, ביי יודלען דא א סך,
וויפיל עס איז פארהאן אין הימעל שטערען.
הכלל, עס ארביים יודעל, איז ניט פויל,
ס׳שיטען ניין מאס רייד זיך איהם פון מויל.
ס׳דאכט זיך איהם פון היץ נאך זאכען פיל,
אז ער טהוט אלצדינג דארט, וואס ער וויל.
כל־זמן איז ער, דארט א פרנס־חודש,
געהויבט, געקרוינט, איז ער אינגאנצען קודש.
רעדט ער זוים א ווארט, איז אויף דער שטעל
וואקסען אוים משרתים טויזענד שנעל,
אלע פאלגען, דינען איהם געטריי,
ר׳לעבט ווי גאט אין פראנקרייך פריי.
ס׳נעהמט איהם אן א חשק גאר אמאל,
מאכט זווגים אויבען אהן א צאהל.
ער איז מיחד אויך די ווימטע דארט עגונה־
קודשא בריך־הוא, הייסט עס, מיט דער שכינה.
עס איז פאר יודלען דארט א לעבען אויבען,
א דערקוויקעניש, איהר מעגט מיר גלויבען;
און ווי יודעל ליגט אין היץ פערטראכט,
רעדט פאר פייער, נישט פאר אייך געדאכט,
ווערען פלוצלינג קאלט אטייל פון זיינע גלידער,
מיט די אנדערע גאר עפים ווי אוים בריחער.

שוי חי וקים – ס'איז אומזיסט די טירחה גאר
זי איז־קאלט ווענען זיי און פיהלען אויף קיין זאך
פיהלען ניט ביז וואן מען גיט זיי ניט א קוועטש,
און מען דערוואַרימט זיי מיט גוטע הייסע פעטש
מיט די אלע מכות אט דאס גאנץ קאפיטעל.
אונזער עולם'ס די געברויכטע מיטעל...
גלידער זוי געהעריג, איז ניט איינער
גלאט דאס ווענען זיך א הויפען ביינער,
אהן שום לעבען, אהן שום האפט,
אהן שום כח, אהן שום קראפט.
אנצוקוקען זיי, אזעלכע שלעק,
דאכט זיך, ס'איז געקומען יודעלס עק.
ס'פיהלט דער מענש אין היץ פארט עפים לעבען,
ס'פליהט דער קאפ איהם, די געדאנקען שוועבען,
אויך אין חלום האט דער מענש הנאה,
נוט איז איהם אויך אי א חיי שעה.
קעלט איז אבער קיין קאטאוועס,
ס'איז פאר איהם דער מלאך־המות.
קאלט אז ס'ווערען גלידער, איז מען שוין פארביי,
דענסטמאל הערט מען שוין נישט, חאטשע רעד און שריי.
יודעל אז ער לעבט און איז נאך נישט קיין מת,
איז דאס טאקי נאר א גרויסער נס.

י ו ד ע ל

צווישען מענשען אין די אלטע צייטען,
אויסגעהן האטש די וועלט אין אלע זייטען,
איז צו יודעלם לעבען, שווער איך אייך,
ערגיץ ניט געווען קיין שום פערגלייך,
אין דער וועלט א חכם איז זיין טאטע איינער,
צו וועלכעס גרויסע חכמה עס דערגרייכט ניט קיינער.
א מייסטער גאר. א קענער אויף צו מאכען
חדושים — וואונדערליכע זאכען,
וואס קינסטלער גוטע קוקען, גאפען,
און זעהען ביי זיך אויס ווי אפען —
דער דאזיגער בערימטער טאטע,
האט ליעב געהאט פון זיינע קינדער
(פארגרעבטע נאך געווען לעת־עתה)
דעם יודעלען, וואס איז קראנק אצינדער.
נאך דעם אז יודעל האט א צייט
געארבייט און געדינט ביי לייט,
בעפרייט דער פאטער איהם פון אלע
און גיט איהם טאקי באלד א כלה.
ווי זי ניטא אזא חכמה,
א גוטע און א וואהל נשמה,
וואס מיט איהר וואונדערליך בענעהמען
איז זי אי גאט אי לייט געפעלען,
זי האט געמעגט זיך גאר ניט שעמען,

פאר גרויסע קעניגען זיך שטעלען.
געקענט וואלט זי אי לענדער פ הרען
און קושען זאל מען איהר די הענט.
לא די וואס זי איז פיין, געלערענט.
איז גיט מען איהר נאך אין נדן
א גוטע נחלה, דורך מיט פעלדער,
מיט טייכען, ווייגען־טענער און וועלדער.
וואו אויב מען זאל ניט זיין נא פ .
האט מען ברויט א פולען מויל,
וואו עס פעהלט ניט קיין שום זאך.
מילך און האניג פליסט א סך.
פערהאן גענוג אי ווייץ און קארן
מען קען גוט אבלעבען די יאהרען 1)
און ד׳כלה, מיט אזויגע מעלות,
נעהמט יודעל, ניט צו מאכען שאלות.
מיט דער חתונה געקלונגען האט די וועלט,
מ׳האט זיך אויף שבועות למזל אבגעשטעלט.
ביי א סטאנציע, אינ׳ם כמעט גאנץ ווייט,
אונטער׳ן הימעל, פריי פאר גאט און לייט.
האבען חתן־כלה, אויף א בערגיל דארט,
ביידע זיך געגעבען זייער ווארט.
געשפילט האט דארט א פייערדיג קאפעלע,
מ׳העט אזוינס ניט אויף די גרעסטע בעלע.

---

1) דברים ה׳ ז׳—י״א.

קולות און געטימעל
געהען ביזן הימעל,
שטארקער און פארמעהרט;
און פון אלע עקען
וועהט מען און מען הערט
פליהען פייערווערקען.
געטליך איז דער בארג אילומינירט
צוש פון אונטען ביז די שפיצען,
מחותנים צו דער חופה האבען זיי געפיהרט
מיט פאקעלן און מיט בליצען, 2)
די נאטור העט ווייט ארום
געבליעבען איז פערגאפט און שטום,
קיין פויגעל פיפסט ניט אומעטום.
ב׳מעקעט ניט קיין אקס, קיין קוה.
בוימער — ניט קיין ריהר א פיצעל
מיט א בלעטיל אויף די צווייגען,
ניט קיין שארך און ניט קיין קריצעל —
אלע הארכען זיי און שווייגען! 3)
פון דער חתונה די ווינדער
דערצעהלען טאטעס נאך די קינדער.
אז דער חתן האט די כלה קוים בעדעקט,
און ווי עס האט זיך נור די חתונה געעקט,
האט, מחמת כמה וכמה זאכען,
דער אלטער פאטער, אונזער מחותן,
א רייזע ווייטליך באלד צומאכען,
דעם יונג פאר-פאלק שוין אנגעמוטען.

א פיהרער יודלען גיט ער מיט,
היים האט אין וועג איהם אבגעהיט.
על רייזט אין ווּסטע ערטער,
צווישען ווילדע מענשען, פיעל
אין דר׳וועלט געוועזן, וואו ס׳האט א ג׳עק
און אנגעזעהן כל-מיני שלעק –
דעם פעטער עשו, אי דעם טאטער,
דאס גוטע פעקיל ווילדע ברואים;
אי שלאנגען, אי דעם פיפערנאטער,
און אויסגעשטאנען פיל ענויים.
אז ער א צייט אין רייזען האט פערבראכט,
און נוט זיך אבגעגאנגען זיינע פיס,
פון וועג צעבראכען, אבגעשלאפט, פערשמאכט,
בעקומט פון פאטער ענדליך ער א גרים,
ער לאזט איהם בעטען, גאר אהן שיהות
א היים צוקומען פון די נסיעות.

ג״

א נייער מענש, מיט הארץ, מיט מוח
פון פיל געניטקייט, וואס ריידט בעקוועם,
א פרייער מענש, מיט מוטה, מיט כח,
איז יודעל פונים וועג געקומען.
ער גלייכט זיך אויס די מידע ביינער
ביי איהם אין נחלה, וואונדער-שיינער,
ער וועהלט זיך אויף א קארג אנ׳ארט,
און בויט זיך אויס א פאלאץ דארט,
א „געטליך״ שען געביי, א„בחיר״,
מיט וועלכעם פלעגען לייט זיך בעזעהען,
געשטאנען אפען איז די טהיר
און פריי געוועזן פאר יעדען מענשען.
ס׳האט יודעל מיט דעם ווייב צופרידען
געלעבט כדת משה און די אידען.
ער האט מיט ווירטשאפט זיך בעשעפטיגט,
און ס׳האט די ארבייט איהם געקרעפטיגט.
געוועזן ביי איהם איז ניט קיין סברא,
א יוד וואס איז א בעל-משפחה,
דערצו א נגיד, אהן עין-הרע,
ער זאל זיך שעמען מיט א מלאכה,
און לעבען אויף אזא מין אופן:

זיך מענשען גלייך ווי פיה צו קויפען
צו מאכען זיי פאר זיינע קנעכט,
וואס האבען ניט קיין מענשען־רעכט.
זיי זאלען ארבייטען ווי רינדער,
מיט ווייבער זייערע און קינדער,
נישט קענען שטעמען פונ׳ם יאך,
נישט עסען, וואוינען אין א לאך,
און אליין פערגעסען זיך א שיק,
פרעסען זייער מיה און ווערען דיק,
קאכען זיך א היהנערש יאייכעל,
טרינקען וויין און גלעטען ס׳בייכעל,
אומגעהן שטענדיג שלינג־און־שלאנג,
זויפען, שכור׳ן וואכענלאנג,
אין דער וועלט צו גארנישט נוצען,
נור נאר פרעסען און זיך פוצען—
און נאך מיינען, אז ער איינער
איז ביי גאט, און מעהר ניט קיינער.
קיין קאמפלימענט, חלילה, מאכען,
עהאסט האט יודעל אט די זאכען!
ער, אמת, האט דעם וויב צו דאנקען,
פאר זיינע איידעלע געדאנקען.
„מענש! — איהר ווארט געוועזן איז שטענדיג —
ס׳האט בעשאפען גאט דיך אין זיין בילד,
דריבער זיי־זשע דו פארשטענדיג,
און ניט ווי א בהמה גראב אי ווילד.
האב יענעם ליעב ווי זיך אליין,

דְרִין בֶּעשְׁטֵעהט דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה,
אֵיין אונטֶערשִׁיעד פוּן גְרוֹיס אוּן קְלֵיי
צוּ מַאכֶען אִיז אַ זִינְד אַ מוֹרָא.
מֶענשֶׁען הָאבֶּען דָאךְ אֵיין פָּאטֶער,
אִי דֶער יוּד, דֶער טֶערק אוּן טָאטֶער
פְּרִיץ, פּוֹיעֶר, הַאר אוּן שְׁקְלַאפֶּען
הָאט אֵיין גָאט צוּגְלַייךְ בֶּעשַׁאפֶען.
דֶערִיבֶּער זָאלסְטוּ לֶעבֶּען פֵיין,
אוּן מִיט יֶעדֶען מֶענשֶׁען מֵטִיב זַיין.
צוּ דַיין קְנֶעכְט אוּן זַיין גֶעזִינְד
זַיי ווִי אַ פָּאטֶער צוּ אַ קִינְד.
לָאז וואוֹינֶען פְּרַיי בַּיי דִיר דֶעם גֵר,
אוּן דָאס לֶעבֶּען אִיהם נִיט מַאכֶען שְׁוֶוער,
זָאלסְט נִיט קְוֶועטשֶׁען אִיהם, נִיט דְרִיקֶען,
זָאלסְט אִין „גֶעטָא" אִיהם נִיט שְׁטִיקֶען.
זִיצֶען לָאז עֶר רוּהִיג שְׁטִיל
אוּמֶעטוּם נוּר וואוּ עֶר ווִיל.
לָאז פַאר הִיגֶע אִי פַאר פְּרֶעמְדֶע,
אִי פַאר אָרְם, אִי פַאר רַייךְ,
אֵיין גֶעזֶעץ בַּיי דִיר אוּן מִשְׁפָּט
זַיין פַאר אַלֶע זָאל עֶר גְלַייךְ.
פִיהלֶען מֶענשֶׁען זִיךְ נָאר פְרַיי,
דִינֶען זֵיי דֶעם לַאנְד גֶעטְרַיי".
יוּדֶעל הֶערט דִי קְלוּגֶע רֵייד
אוּן אִיז מְקַיֵים זֵיי מִיט פְרֵייד.
עֶר אַקֶערט, זֵייהט זִיךְ זַייגֶע פֶעלְדֶער,

ער פְּלַאנצְט אויךְ וַויינגערטנער און וועלדער.
דְרַיי זאַכען, זַיילען פון דער וועלט,
אויף וועלכע פעסט זי איז געשְׁטעלט:
אַרבַּייט, לערנען, חֶסֶד טאָן,
זַיי געהען שְׁטַארק בַּיי יודלען אָן.
געוועזען זַיין שְׁטַייגער איז פון אַלטע צַייטען,
אַראָבצוּנעהמען, מַחֲמַת גְרוֹיס רַחֲמָנוּת,
אַ צעהנטע טֵייל פון אַלע זַיינע תְּבוּאוֹת 4)
צוּ שְׁפַּייזען אָרימע, יְתוֹמִים און אַלְמָנוֹת. 5)
בִּזְכוּת זַיין גוּטְסקַייט, פְרוּמְקַייט און מְלָאכָה,
אַרַיין אין אַלסדִינג איז אַ מַזָל-בְּרָכָה.
דער אַלטער טאַטע, אוּנזער פַיינער מְחוּתָּן,
פְלעגט זַיין אַנ'אָפּטער גַאסְט בַּיים זוהן דעם גוּטען,
אין פַּאלַאץ אַיינשְׁטֵיעהן אין דעם בעסטען חֶדֶר, 6)
און דָארטען בְּרֵייטלִיךְ זִיךְ געמאַכְט דעם סֵדֶר;
מִיט פְלֵייש, מִיט וַויינען, און ווי וַוייט מען קען,
געראוּכערט האט מען נאָךְ דערצוּ מִיט קְטוֹרֶת. 7)
אַ טַעַם גַן-עֵדֶן האט מען דְרִין געפִיהלְט,
אַ גְרוֹיס קַאפֶּעלְיֶע האט דערבַּיי געשְׁפִּיעלְט, 8)
אַזעלכע, וואס מען האט נאָךְ נִיט געהערט,
געמעגט נאָךְ אָבגעבען אי הַיינט קָאנְצֶערט,
עס זענען דָארְט געוועזען די וועלְטבֶּערִיהמְטע זִינגער
דער עוֹלָם האט געלעקְט פון זַיי די פִינְגער.
ס'האט בְּטֶבַע יודעל גְרוֹיס געפִיהל
צוּם זִינגען און צוּ כְּלֵי-זֶמֶר-שְׁפִּיל.
צוּ הערען איז אַ גְרוֹיסער פֶערגְנִיגען

די זמירות זיינע מיט א ניגון.
זיין זאגען טראפ, זיין דרעהען דרגא תבֿיר,
צוגעהט זיך הערענדיג אין יעדען אבר.
דער אלטער האט געקוקט אויף זיינע קינדער,
געקוואלען גאר פון יעדען קינד בעזונדער.
און קוקענדיג געזאגט, און שטארק געקוועלט—
ס'פאר-פאלק מיינס איז דאך טאקי איינס אין וועלט. 9)
מיין יודעלע, פון מיינע זיהן דער קלענסטער,
איז צווישען זיי דער קליגסטער און דער שענסטער.
וואס עס איז ביי איהם אין נאגעל
האבען זיי עס ניט אין קאפ,
פאר א טעפיל לינזען קויפט זיי
יודעל מיט זיין שכל אפ,
מיט'ן קעפיל וועט ער מיט דער צייט,
אין דער וועלט אנשפארען וועט ער ווייט.
פארווארפען מעג ער ווערען ווי א בלעטיל,
נישקשה, יודעל וועט בעשטעהן זיין שטעדטיל!
דא וועט מען טרעטען איהם זיך אויפ'ן רוקען,
און דארטען וועט מען זיך צו איהם גאר בוקען.
אט מיינט מען, דוכט זיך, אז ער פאלט אנידער,
נאר פלוצים הויבט ער זיך און שטעהט שוין ווידער.
ס'טשערעטיל בויגט אזוי זיך פאר'ן ווינד,
ווערד שטיל, דאן הויבט ער זיך צוריק געשווינד.
אקעגען-זשע א דעמבען-בוים, א דיקער,
בויגט איהם דער ווינד, צעברעכט ער זיך אויף שטיקער. 10)
אויב די וועלט געגליכען איז צו א מאשינע,

איז טַאקִי יוּדֶעל-לֶעב דָארט דִי סְפּרוּנזשִינֶע,
וָואס צִיהט זִיךְ אַיין אוּן צִיהט זִיךְ אוּים אוּיךְ לַאנג,
בֶּעוֶועגט, עָס זָאלֶען גֵעהן דִי רֶעדֶער זַייעֶר גַאנג.
עָר אִיז צוּגְלַייךְ אִי הַארט אִי וֵוייךְ וִוי טֵייג,
וִוי אַייזֶען פֶּעסט אוּן קֶען זִיךְ טְהוּן אַ בֵּייג.
דַארִיבֶּער מֶעג מֶען דְרִיקֶען אִיהם אִין קַארק,
אוּן עָר וֶועט אֵייבִּיג בְּלַייבֶּען פְּרִיש אוּן שְׁטַארק.
אַמָאל וֶועט דַאכְטֶען זִיךְ, אַט גֵעהט עָר אוּים,
עָר אָבֶּער פוּן סַכָּנָה וֶועט אַרוּים,
אוּן אִיבֶּערלֶעבֶּען יֶענֶע פַּיינֶע לַייט.[11]
אַט וָואס מַיין יוּדֶעל אִיז, וָואס עָר בֶּעטַייט!
אוּיפֶ'ן פַייעֶר נִיט פֶּערבְּרֶענט וֶועט יוּדֶעל וֶוערֶען,[12]
פְּרוּבְּפֶּערֶען זָאל עָר זִיךְ נָאר אוּן מֶעהרֶען.

ד

מַײן יודעל איז אַ טאטע באַלד געוואָרען,
אַ טאָכטער האָט זַײן װַײב לְמַזָל איהם געבאָרען.
געבּליבּען איז בַּײם גאַנצען הױזגעזינד
אַ נאָמען „מינדעל" *) הײסען זאָל דאָס קינד.
דאָס קינד איז קלײנערהײט געלעגען זעהר שטיל,
„פַארבּאָרגען" שטאַרק געװען אין קישענס פיל,
פון אַ גוטען אױג האָט מען עס אָבגעהיט.
צװינגען און צװאָגען האָט מען געהאַט דערמיט.
מען האָט געשײט זיך שטאַרק, חָלִילָה־וָחַס,
אַרױסצוטראָגען עס אַמאָל אין גאַס.
עס האָט דערמיט געניאַנטשעט זיך רב אידעל
בּערױגט עס מיט זַײן אַלט־בּעקאַנטען לידעל:
„אונטער מינדעלעס װיגעלע
שטעהט אַ קלאָר־װַײס ציגעלע.
װאָס איז די בּעסטע סְחוֹרָה?
מינדעל װעט לערנען תּוֹרָה.
„סִתְרֵי תּוֹרָה" לערנען,
„דְרָשׁוֹת װעט זי זאָגען,

סְפָרִים וֶועט זִי שְׁרַייבֶּען,
גוּט אוּן פְרוּם תָּמִיד בְּלַייבֶּען׳.
אַז סְ׳הָאט בַּיי׳ם קִינד זִיךְ אוֹיס׳גֶעשְׁנִיטֶּען צֵיינדֶלֶעךְ.
גְלַייךְ הָאט עֶס אָנגֶעהוֹיבֶּען מַאכֶען חֵנדְלֶעךְ.
ווָאס מֶעהר עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אִין דִי יָאהרֶען,
הָאט עֶס זִיךְ מֶעהר אַלֶץ אוֹיפ׳ן לַייבּ גֶענוּמֶען.
פְלֶעגט ווַארפֶען זִיךְ בַּיי יוּדְלֶען אוֹיף דִי הֶענט,
אוּן מַאכֶען חֵנדְלֶעךְ ווִי נָאר סְ׳הָאט גֶעקֶענט.
ווִי יוּדֶעל הָאט גֶעמֶעגט בֶּעשֶׁעפְטִיגט זַיין,
אִיז מִינדֶעל פְּלוּצְלִים אִינדֶערמִיט אַרַיין.
זִי פְלֶעגט אִיהם שִׁטֶען, נָאר ווִי פוּן אַ זַאק,
אַלֶץ נַייעַ זַאכֶען שְׁפִּים גָאר אַ פַּאק,
ווָאס הָאבֶּען, כְּפִי מֶען פְלֶעגט שְׁטַארק רֵעדֶען,
גֶענוּמֶען זִיךְ צוּ אִיהר פוּן זֵיידֶען.
דָאס הֵייסט: גַאנץ קְלָאר פוּן אִיהם גֶעהֶערט
דָאס אַלֶעס ווָאס עֶר נָאר דֶערקְלֶערט, [13]
הָאט זִי גֶעהַאט אִין זִיךְ דֶעם כֹּחַ,
אַרַיינצוּנֶעהמֶען זִיךְ אִין מוֹחַ.
זֶעהֶענדִיג דֶעם רָב אִין קְלֵיידֶעל
פְלֶעגט דֶער זֵיידֶע טָאן אַ זָאג:
„נַאט אַ בִּיסֶעל אַייךְ אַ מֵיידֶעל!
קְלוּג אִיז זִי דָאךְ ווִי דֶער טָאג.
פַאר אַזוֹיפִיל קֶענֶען, ווֵייסֶען,
מֶעג זִי נִיט „חֲכָמָה" הֵייסֶען?
קַיין בֵּייזֶע אוֹיג זָאל אִיהר נִיט שַׁאטֶען,
זָאל זִי זִיךְ שְׁלֶטֶערן בַּיי׳ם טַאטֶען,

מיט אידר מוטער, טאקי ביידע !"
אט וואס ס'האט געזאגט דער זיידע.
געהאט האט מינדעל א זכרון,
געדיינקט אלסדינג פון תרח'ס יאהרען,
אלסדינג וואס האט זיך נאר פאסירט,
ווי די אבות האבען זיך געפיהרט, —
געטרונקען וואס און וואס געגעסען,
מנהגים וואס מען האט פארגעסען,
דערצו נאך זאגען אויך א וויצעל
און טאן דעם טאטען גוט א קיצעל.
אמאל פלעגט יודעל זיך צולאכען
ביים הערען איהרע אלע זאכען,
אמאל טאן אבער ביז א היק,
אבבאדען זי אין „קראטקע וויק".
„יודעל ! — זאגט דער פאטער—לאז זיך דינגען,
אראב איז מינדעל נישט פון זינגען.
ווייזען וויל איך דיר בייצייטען
אט די זאכען וואס בעטייטען.
איידער מ'האט פון שריפט און ביכער
געוואוסט, האט מען געוואלט זיין זיכער,
אז געדאנקען און נאך גרויסע זאכען,
אמאל וואס פלעגט אין לאנד זיך מאכען:
דהיינו צרות, קריינק און ליידען,
אדער שמחות גאר און פריידען,
נסים גרויסע און פיל ווינדער,—
זאלען איבערגעהן צו קינדער;

דריבער האט געמוזט ביים עולם בלייבען
עס מיט איין אנדער מיטעל צופערשרייבען.
אין געביישן, שטיינער גאנצע קופעס, 14)
בילדער, דענקמאלער, און סלופעס, 15)
אין עסען, טרינקען, אין דעם ארט פון דענקען,
אריינגעבראכט האט מען אלסדינג.
ס'האט געמאכט מצרים פיראמידען,
און מצבות שטעלען אויך די אידען. 16)
מצות, למשל, און די ארבע כוסות,
מרור, כרכם און חרוסת,
זיצען שרה'ס אנגעלעהנט ביים סדר,
טלית, תפילין, נאך אזעלכע קליידער —
דאס אלסדינג, וואס יודען, זאג איך, מאכען,
איז עס לזכר פון היסטאריע־זאכען.
צערעמאניעס פון א פאלק און דינים
האבען פיל כוונות אלע מינים.
יעדער מנהג איז א ווייטער קול
פון דאס, וואס ס'איז געשעהן א מאל.
איז א מענש פון יעדער נאמנה
מקיים וועלכע־ס'איז נאר זאבאבאנע,
הייסט, אין מעשים עס צו וועלען
פאלקס־געשיכטע פארצושטעלען.
יענעמס מנהג, יענעמס דין,
האט פאר'ן צווייטען פאלק קיין זין.
ס'איז אין זיין געשיכטע גאר א פרעמדע בלעטעל,
ווי אין חומש ס'איז פון גרעט א צעטעל.

הײנט פֿאַרשטײסטו שױן, פֿאַר װאָס די ביבעל
אױף אַזױנע זאַכען האָט פֿאַראיבעל?
זיך אין יענע בגדים קלײדען,
װעלכע ס'טראָגען פֿעלקער־הײדען, 17)
גאָלען בערד און שערען װי זײ פּאות, 18)
הײסט עם אַנצונעהמען זײ'רע דעות.
אַז געשיכטע איז אין מנהג געװען בעהאַלטען,
דענסטמאָל האָט דער עולם הײליג איהם געהאַלטען,
מ'האָט נאָך אי געהײסען חכם, חרש,
אַלא ניט, געהײסען: בור, עם־הארץ.
אָנגעהױבען אָבער אַז מען האָט צושרײבען,
און מנהגים שױן אין תורה אױפֿצוקלײבען,
הערט װאָס װײטער „תורה" מיט די צײטען
גרעסער פֿיל פֿאַר „מעשה" שױן בײ לײטען.
מענשען האָבען תורות, ביכער
אײדער טאָן איז לערנען גיכער
מנהגים פֿיל אין לױף פֿון יאָהרען,
האָבען זײער טעם פֿערלאָרען,
בלײבען װי אַ גוף אָהן אַ נשמה לער,
פֿיל געלערנטע האַלטען זײ ניט מער.
קען דען יעדער זיך אָבגעבען
מיט ביכער שטענדיג גאָר זײן לעבען?
איז רעכט מנהגים אונטערהאַלטען
כדי דעם פֿאָלקס־גײסט צודערהאַלטען.
ס'איז „עבודת ה'", װאָס מיט גײסט, נישט גאָר קײן צרה
אָהן דעם, װעהסטו, איז די אַנ'עבודה זרה

ס׳וועט אַ צייט נאָך, פיהל איך, קומען שפּעטער,
וועלען קינדער קליגער האַלטען זיך פון פּאַטער,
ביכער וועלען גאָר די וועלט פאַרפּלייצען
און אַראָפּ-אַראָפּ פון זיך די לייצען!
חכמה דענסטמאָל וועט אין אַלע אָרטער
ניט בעשטעהן אין מעשים, נאָר אין ווערטער.
בילדונג וועט בעשטעהן אין ביכלעך קוקען,
לעדיג וועט דער קאָפּ זיין, ס׳האַרץ וויסט כּרוקען.
מענשען, דאַכט זיך, קענען, וויסען פיל,
און ניטאָ אין זיי קיין שום געפיהל.
גרינג אָפּוועקצומאַכען וועט זיין יעדע זאַך,
וואָס פאַרשטעהן איהר טעם איז דאָס קעפּיל שוואַך.
איינער אין אַ ביכעל חאַפּען וועט אַ לעק,
אויף דער גאַנצער וועלט שוין שפּייען וועט ער קלעק.
חכמה געהן צוזוכען וויט,
און חכמים צובעדינען; *)
פון געניטע אַלטע לייט
ראָטה אין לעבען צוגעפינען,
און פון זייער מויל עס הערען –
דאָס אינגאַנצען וועט אויפהערען.
אַ לעבּדיג וואָרט און רבּי׳ס, זיי אינאיינעם,
וועט דער טויטער אות פערבייטען –
אַבּי ניט פאַר אַלטע, ניט פאַר קיינעם!
זיין וועט דענסטמאָל „משיח׳ס צייטען״. **
און דאַגעגען משונה-ווילד געפיהל
וועט זיך מאַכען ברייטליך אויף די שפּיל.

װעלכען מנהג נאָר מען װעט געפינען,
װאָס נישטאָ גאָר קײן שום טעם דרינען,
מעגליך אפשר פון אַ פרעמדער אומה,
היט מען אָפּ איהם שטאַרק מיט גענג די קרומע.
אײנער אין אַ ספר האָט זעהר קלוג געשטעלט,
אויף תורה און עבודה שטעהט די װעלט. 19
מיט „עבודה" מײנט מען: זאַכען פון אַ נאַציאָן,
פון היסטאָריע אָדער פון זײן רעליגיאָן,
פּראַקטיש טאַקי מקיים זײן אַלסדינג,
ניט נאָר דײנקען, רײדען מיט דער צינג.
יעדער חכם קוקט זעהר טיף און װײט,
זאָגט אַ קלוג װאָרט צו דער רעכטער צײט.
שרײבער הויבט מען דענסטמאָל אָן צו װערען, 20
ספרים הויבען אָן זיך צופאַרמעהרען.
װאָס, אַ שטײגער, זאָל זײן גרעסער מעהר,
„תלמוד" אָדער „מעשה"? װערט אַ קלער. *)
קורץ און װעניג זענען מײנע רײד,
ס'טהוט דאַרויף אפילו שטאַרק מיר לײד,
נאָר דו האָסט אַ קעפּיל דאָך, נישקשה,
װעסט־זיך שטויסען און פאַרשטעהן מײן דרשה.

ה

מיר ווינשען: יודעלם שטאנד אין יענע יאהרען
אויף אלע גוטע לייט געזאגט געווארען!
אויף גאר א הויכע שטופע ג׳ווען געשטעלט,
געהאט כל־טוב, א נאמען אין דער וועלט,
פיל מעהר נאך ווי אליין ער האט בעגעהרט.
עס האבען זיינע פיה זיך שטארק געמעהרט,
ס׳געראטען תבואות שטארק אין זיינע גיטער,
געבארען האט ער זיך אין מילך, אין פיטער.
זיין ווייב א דימענט און א פרוי א שענע,
א ווירטין אין דער וועלט איז זי גאר איינע.
עס איז געוועזען מחיה צו פארזוכען
די קיכלעך איהרע און פאנקוכען. 21)
איהר חלה, „נא״—דעם האלבגעבראטען 22)
ביי קיינעם ניט אזוי געראטען.
איהר קיך, איהר פליטע, איהרע פעסער,
די טעפ און לעפעל, גאפעל, מעסער, 23)
איהר נייען, שטיקען, קייטעלשטיכעל,
ס׳פרכת, פארטוך און ברוסטטיכעל, 24)

פארנומען האבען זיי די אויגען,
געשיינט און ס'הארץ צו זיך געצויגען.
דעם פאלאץ האט זי וואונדער־שען געצירט,
אין אלץ א סדר איינגעפיהרט, 25)
איז ארמע, קראנקע ג'ווען א מאמע,
ערנסט מאקי, נישט ווי היינט א דאמע.
געמאכט זיך האט זי צום געזעץ
צוהיילען מכות, קריינק און קרעץ 26)
ביי אלע מענשען אין איהר ארט,
געוועזן א תורה איז איהר ווארט.
וואס דארף מען, דאכט זיך, בעסערס אויף דער וועלט?
לעב, יודעל, לעב און ארבייט, זאמעל געלט!
אזוי זיין וואלט בעדארפט, געוועזן גאר גוט,
עס זאל דער מענש ניט זיין קיין פלייש און בלוט;
עס זאל ביים מענשען גוף און נשמה
נישט האלטען צווישען זיך מלחמה;
דער פלאטקע־מאכער, יצר־הרע,
דעם מענשען זאל ניט טאן א טארע,
נישט איהם צוואונטערהידען אלע צייט,
אין בלאטע ניט ביזן האלז פארפיהרען ווייט,
ניט אויף איהם אנצורייצען אלעמאל
די תאוות ברענענדיגע אהן א צאהל.
וואס מעהר דער מענש ווערט גרויס און רייך,
ווערט גרויס זיין יצר־הרע צוגלייך.
ווען יודלען שפילט דאס גרויסע גליק,
דער שטן ווארפט אויף איהם א בליק —

עס האט מיט דעם און נאך אזעלכע נעמען
דער יצר-הרע ניט וואס זיך צו שעמען –
געטאן א בליק, ניט לאנג געדאכט,
מיט יודלען קענטשאפט באלד געמאכט.
וואס ווייטער איהם געטאן א טאפ,
מיט איהם געווארען חבר-לאפ.
פלעגט אפט מיט יודלען טרייבען שפאס,
שפאצירען שלעפען איהם אין גאס.
דער שטן האט צום שפאס א צינגעל:
– פע, יודעל! –זאגט ער– ביסט א יונגעל.
צופיל ליגסט דו אונטער'ן ווייבס פאנטאפעל,
ווי מיין נאמען, כ'לעבען, איז מפיסטאפעל! (27
האסט אנ'אנדער פנים גאר בעקומען,
זינט דו האסט דיין שענהייט דיר גענומען.
וואס איהר ווילט זיך טהוט זי עס מיט דיר,
לאזט דיך ניט ארויס, נאר, פון דער טיר,
ליג און קוק ניט אן די ברייטע וועלט, (28
טהו נאר אלץ וואס איהר געפעלט,
אין עסען, קליידען אלץ נאר ווי זי וויל, (29
נישט רעד קיין ווארט, פאלג שא און שטיל!
פרעג איך דיך נאר, קומט ארויס דען איהר א סך
אט דערפון, וואס טראגסט ניט, עסט ניט יענע זאך? (30
ס'איז נארישקייטען! לויטער נאר קאפריז,
אזעלכע זאכען קענען מאכען קראנק א ריז.
שוין לאנג האב איך געהערט, דער עולם ווי ער לאכט
אז פון דיר א קאטער האט דיין ווייב געמאכט.

פֿון דֶער וֶועלט דִיךְ הָאט זִי אָבגֶעְרִיסֶען,
זָאלסט פֿון קֵיינֶעם אוֹיסֶער אִיהר נִיט וִויסֶען.
עֶרגִיץ נִיט דֶערוֶועגֶען זִיךְ צוּגֶעהֶן,
נִיט צוּזֶעהֶן, חָלִילָה, וָואס אִיז שֵׁעֶן.
בְּ׳וַייבּ, וָואס זִי פֿוּן אַלֶע וִויל זַיין בֶּעסֶער,
יֶענֶעמס שֵׁענקַייט שְׁטֶעכט אִיהר וִוי אַ מֶעסֶער.
אוּן אַלֶעס וָואס דוּ הֶערסְט פֿוּן אִיהר,
תּוֹרַת־לָאקשֶׁען אִיז בַּיי דִיר.
פְּרֶעג דִיךְ בְּחֵרֶם יֶענֶע שֵׁענֶע זַאכֶען,
וָואס דִי מַייסטֶערס אוּן דִי קִינסטלֶער מַאכֶען. 31)
וֵוייסט פֿוּן שֵׁענס נִיט אִי קֵיין פִּיצֶעל,
פֶע, דוּ בִּיסט אַ לַאפֶּענמִיצֶעל!
הָאבּ קֵיין פַּארִאִיבֶּעל נִיט אוֹיף מִיר,
וָואס אִיךְ רֵעד אוֹיף דַיינֶער, שְׁפָּאט פֿוּן אִיוּ.ד.
צְווִישֶׁען אוּנז גֶערֶעדט, מַיין יוּדֶעל לִיבֶּער,
שַׁא, וָואס נֶעהמט זִי דָא אַזוֹי זִיךְ אִיבֶּער?
מוֹידוַייז הָאט מֶען זִיךְ מִיט אִיהר אַרוּמגֶעשְׁלֶעפּט,
וואוּ אַ חָתָן הָאט זִי זִיךְ צוּ אִיהם גֶעקְלֶעפּט,
אוֹיסגֶעלָאזֶען הָאט זִי נִישט קֵיין אֵיינֶעם,
נִיט גֶעפֶעלֶען אָבֶּער אִיז זִי קֵיינֶעם.
אָבגֶעוַואשֶׁען פֿוּן אִיהר הָאט מֶען זִיךְ דִי הֶענט
אוֹיסגֶעדְרֵעהט זִיךְ וַוייט וִוי נָאר מֶען הָאט גֶעקֶענט. 32)
מְ׳הָאט דֶעם וואוּנש פֶערשְׁטַאנֶען אִיהרֶען,
יֶעדֶען בַּיי דֶער נָאז צוּפִיהרֶען.
אוּן דוּ מַאכְּ, לָאז נִיט זַיין דִיר צוּ קֵיין גְנַאי,
שֶׁעם זִיךְ נָאר נִיט, נֶעהם אִיךְ אוֹיס מִיט דִיר אַ תְּנַאי,

טַאקִי, יודֶעל, מְחִילָה, זָאג אִיךְ דָא גַאנץ פְרַיי,
הָאסט־דו נִיט גֶעוָואלט דֶען טָאן אויף אִיהר אַ שְׁפַּיי?
הָאסט־דו קָאפּ אִין קִישֶׁען פְרִיהֶער זִיךְ גֶעקְלַאפּט,
זִיךְ צוּ אִיהר גֶע׳שַׁדְכֶ׳נט בִּיז לְסוֹף זִי דֶערטַאפּט!
נֵיין! גֶענוּמֶען הָאסט־דו זִי אַבִּי נָאר – אַט,
וַוייל גֶעגֶעבֶּען הָאט דֶער טַאטֶע דִיר זִי גְלַאט.
הֶער נָאר, זָאגט דֶער טַאטֶע, הֶער, יונגַאטש,
נֶעהם זִי! זִיסט, דֶערלַאנג אִיךְ דִיר אַ פַּאטש. 33)
אִיךְ נֶעהם, אִיךְ הֶער! – עֶנטפֶערסט־דו צוּמִישט, 34)
גֶעהַאט חֲתוּנָה און דִי רוּט גֶעקוּשט.
וִוי אַ חָכָם, כְּ׳לֶעבֶּען, זָאג אִיךְ גוּט,
דַיינֶע טַאקִי אִיז אַ גוּטֶע רוּט.
צִיטֶערסט, יודֶעל, פַאר אִיהר קַאנטשִׁיקֶעל,
אוֹי, אַט נֶעהמט דִי מַלְקוֹת זִי אַפִּיר!
בִּיסט אַ שֵׁענֶער יוּנגֶער־מַאנטשִׁיקֶעל.
יודֶעל, אַז אָח און וֵועה, נַאר, צוּ דִיר!
מֶעגסט, נַאר, אִין דַיין וַוייטֶען הַאלז זִיךְ שֶׁעמֶען,
זָאג, פַאר וֶועמֶען צִיטֶערסט־דו, פַאר וֶועמֶען?
וֶועסט אַזוֹי דֶען אֵייבִּיג זַיין פֶערשְׁפַּארט?
יודֶעל, זַיי בַּיי דִיר נִיט מֶעהר גֶענַארט!
קוּם אַוֶועק פוּן דַיינֶער טַאקִי תֵּיכֶף,
לָאז זִי לָאדֶען דִיךְ צוּם נְתַנֶּה־תוֹקֶף!
אִין דֶער וַוייטֶער וֶועלט אַהִין קוּם, כְּ׳לֶעבֶּען,
קוּם אַהִין, וִוי אַלֶע לַייט צוּלֶעבֶּען!
קוּם אוֹיפ׳ן פֶעלד אַרוֹיס פוּן שִׁימֶעל,
דַיינֶע אוֹיגֶען הֵייבּ צוּם הִימֶעל.

זעה זון, לבנה, שטערען פונדערווייטען,
ווי זיי געהען פריי און מאכען צייטען. (35
בפירוש זאג איך דיר דא אויף־דאס־ניי
לבנה, זון און שטערען געהען פריי,
ווייל איך ווייס, דו מעגסט מיר, יודעל, גלויבען,
כדי ניט לאזען דיך אקאפ אויפהייבען,
מאכט מען דריבער דיך צום נאר
אז ס'איז דא אנ'אויבערהאר,
אלע אויף דער וועלט דא זענען זיינע קנעכט,
און זיך צוריהרען פריי האט ניט קיינער ס'רעכט.
שוין גענוג א פויער דיר צוזיין,
גיבער־זשע קום אין דער וועלט אריין!
מאכען וועל איך דיך מיט מיינע לייט בעקאנט,
זעהען וועסט־דו ביי זיי בילדער אלערהאנט,
אין דיין פאלאץ וואס נישטא אי איינס,
ס'קומט דאך ניט אריין אהין קיין שיינס!
אז געפיהל דיינס פאר נאטור איז ווייניג,
דריבער מוזען מיר זיין ביידע אייניג.
בעסערסט אבער דו אוים אט דעם פעהלער,
און מיין עצה, יודעל, וועסט־דו הערען,
ווערט דיר, גאנץ געוויס, אין קעפיל העלער,
און אין הארץ געפיהלען אויך מעהר חערען.
אויך וועט, אז דעם פעהלער וועסט פארבעסערן,
דיר די צאהל פארגניגענס זיך פארגרעסערן.
האבען וועסט־דו דארט ביי מיינע פריינד די קור,
קונציג מאלען זיי אלסדינג וואס הייסט „נאטור" —

בְּהֵמוֹת, פֿויגעל, פִישׁ און אַלץ וָואס שְׁוֶועבּט,
וָואס אויף דְר׳עֶרד, אִין לופֿט און וַואסֶער לֶעבּט. [36]
וֶועסט דָארט עֶסֶען „לִינקס” נִוט אויסגֶעזָאטֶען,
פִּיל גֶעשְׁמַאקֶער פֿונ׳ם וַוייבּס הַאלבּגֶעבְּרָאטֶען.
וֶועסט פֶערזוּכֶען קָאטלֶעטֶען פֿון שְׁוַויין, [37]
און פֶערטְרִינקֶען מִיט אַ גְלֶעזֶעל וַויין. [38]
עֶסֶען, טְרִינקֶען, אִיז זֶעהר וִויכטִיג,
אִין דִי אויגֶען וֶוערט גָאר לִיכטִיג.
שֵׁענֶע מֵיידלֶעך וֶועסט־דוּ זֶעהן, קַארפִּירֶער,
זֵייעֶר קַאוַואלִיר זַיין און אַ פִּיהרֶער.
בְּרֵיינגֶען קְוֵויטֶען זֵיי אַ קְרֶענצִיל,
חַאפֶּען אָפּט מִיט זֵיי אַ טֶענצִיל.
אִיטלִיכֶם מֵיידֶעל אִיז דִיר פַאר אַ קְוֵויט
חָאטשׁ דִי נְשָׁמָה אָבּצוּגֶעבֶּען בְּרֵייט.
נִיט פַארקְרִים זִיך, יודֶעל, וִוי אַ צְבוּעַק
יְפֵהפִיוֹת, כְּ׳לֶעבֶּען, זֶענֶען יֶעדֶען גֶעשְׁמַאק.
וִוילסט־דוּ זַיין מִיט זֵיי לַייבּלִיכֶע מְחֻתָּנִים,
זָאג אִיך, יודֶעל, דִיר: זַיי אַנ׳עַזוּת־פָּנִים! [39]
וַוייבֶּער הָאבֶּען לִיבּ דֶעם, וֶועלכֶער אִיז כֶּערשַׁייט,
חָאטשׁ זֵיי הַאלטֶען כְּלוֹמֶרשט אִיהם נִיט פַאר קַיין לַייט,
דֶעם, וָואס קֶען גוּט אִיבֶּער זֵיי רֶעגִירֶען,
וָואס קֶען הֶערשֶׁען און בַּיים נָאז זֵיי פִיהרֶען.
אוֹי, קֶען אִיך דִי וַוייבֶּעלֶעך מִיט זֵייעֶר חֵן!
אויפגֶעגֶעסֶען הָאבּ אִיך שׁוֹין דַארוֹיף דִי צֵיין.
דְרִיבֶּער זָאג אִיך, יודֶעל, אִיך מְ׳פִיסטָאפֶּעל,
קְרִיך אַרוֹיס פון אונטֶער׳ן וַוייבּס פַאנטָאפֶּעל!

ו.

יודלען האט דער נייער חבר גאר צושרויפט,
ס'האבען זיך אין הארץ איהם תאוות אויפגעהויפט.
אנגעהויבען האט צוקאכען איהם אין ברוסט,
און צו ארבייט איז פערגאנגען איהם די לוסט.
ס'פלעגט דעם ווייבס רייד איהם ניט ארען,
און הויבט גאר אן זי צונארען.
אומטיג ווערט איהם, נמאס איהם די שטוב,
ס'ציהט איהם אין טעאטער שוין, אין קלוב.
דארטען שפילט ער, עסט ער, מאכט א כוסע
מיט אמאל א פלאש וויין, זעהר א גרויסע. 40)
מיט חצופות טאנצט ער, זינגט א לידעל
זיך פארגעסען, אז ער איז רב אידעל
ס'האבען איהם פון וויין געברענט די אויגען,
ס'הארץ צו אנדערע האט איהם געצויגען
מיט חצופות אונטער לינדען זיך שפאצירט,
זיך מיט זיי אויף בערג, אין טאלען אומגעפיהרט. 41)
איז א ניכטס געווארען, אלץ וואס אין דער קארט,
און געוואלגערט שכור זיך אויף יעדען ארט. 42)

ווייסט דער שוואַרץ־יאָהר, וואָס איהם איז געשעהן,
נישט דער יודעל גאָר, וואָס איז געווען.
פּאַסט אַזעלכע דען פאַר איהם, פאַר זיין שטאַנד?
וואו איז תּורה, וואו איז זיין פערשטאַנד?
ס'איז פאַרוויסט דאָס ווייב צוהויז געזעסען,
פלעגט אַוועקגעהן און זי גאָר פאַרגעסען.
און דערמאָהנט זיך אין איהר אָט דער פּגע
זיצט ער ווי אויף שפּילקעס נאָר אַ רגע.
יודעל טאַנצט זיך דאָרטען ערגיץ אויף אַ באַל
און איהר, שוא־ציון, פּיקעט זיך די גאַל.
„יודעל ליבער, טייערע נשמה,
בעט דאָס ווייב איהם די חכמה,
ווייך די שכנים דיינע, ווייך זיי אָט די שלעק,
געה אין זייער וועג ניט, און שפּיי אויף זיי קלעק. 43)
ציג און וואָלף, שאָף און כּלבים,
ווענען נישט קיין מקורבים.
כ'בין געווען אַמאָל דיר טייער,
ביסט אַ חתן געווען אַ טרייער.
האָסט, געדיינקסט־דו, אויף דעם בערגיל דאָרט,
מיך צליבען מיר געגעבען ס'וואָרט.
עדות זענען ערד און הימעל,
די נאַטור מיט איהר געווימעל.
אונז געהאַלטען האָבען זיי אַ ריידע,
גליקליך לעבען ווי מיר זאָלען ביידע.
ביסט קיין מאָל ניט געגאַנגען דו אָהן מיר,
אומעטום מיר ביידע, איך מיט דיר. 44)

וואו נָאר אֵיינֶער, דָארט דֶער צְווייטֶער נִיט גֶעפֶעהלט,
דְרום צו טויבֶען אונז פַארגְלִיכֶען הָאט דִי וֶועלט. 45)
אַגוסט פַאר לִיבשַׁאפט דֶענקמָאל, אִידֶעל,
„שִׁיר הַשִּׁירִים", ס׳שֶׁענֶע לִידֶעל.
און דַיין לִידֶעל נֶעהם אִיךְ אִיצט אַפִּיר,
אַט אַזוֹי גֶעזונגֶען הָאסט־דו מִיר:
שֶׁען בִּיסט־דו, גֶעלִיבטֶע מַיין, בִּיסט שֶׁען,
דַיינֶע אויגֶען טויבֶען, מָלֵא חֵן.
ס׳הֶענגֶען דִיר דִי לָאקֶען פון דֶעם קָאפּ,
ווִי פוּנ׳ם בַּארג גִלְעָד סַארנֶעם אַרָאפּ.
דַיינֶע צֵיין אַ שׁוּרָה שֶׁעפּ׳לֶעךְ גְלַייךְ!
קְלָאר־וַויים בַּיים אַרויסגֶעהן פונֶ׳ם טַייךְ.
דַיינֶע לִיפֶּען — רויטֶע שְׁנִירלִיךְ,
און דַיין רֵיידֶען פַיין, מַאנִירלִיךְ,
גְלַייךְ אַ מִילגְרוים דַיינֶע בַּאקֶען,
דָוִד׳ס טורם דַיין הַאלז־און־נַאקֶען,
שֶׁען גֶעבויט און גְלַייךְ גֶעשְׁטְרֶעקט,
מִיט פֶערמַייער פִיל בֶּעדֶעקט.
דַיינֶע בְּרִיסט צְווֵיי זֶעגֶען נָאר
יונגֶע הִירשֶׁעלֶעךְ אַ פָּאר.
בִּיסט, לִיבּכֶען מַיין, אִינגַאנצֶען שֶׁען,
און פון אַ מִינדסְטֶען פֶעהלֶער רֵיין. 46)
גֶעזונגֶען הָאסט־דו עֶס אַזוֹי, מַיין מַאן,
ס׳גֶעדויערט אָבֶער לַאנג נִיט דַיין רָאמַאן.
צורִיק קוּם, יודֶעל, אָה, צורִיק צו מִיר!
מַיין הַארץ, מַיין הַארץ, גֶעלִיבּטֶער, צִיהט צו דִיר.

פערשוואַרצט בין איך, ווי איהר דאך, מיידלעך, שען. [47]
געליבטער, קום! קום, יודעל, לאמיר געהן!
שפאַצירען קום אויף פעלדער,
אין ווייגגערטנער און וועלדער,
צו זעהן ווי ס׳בליהט דער ווייגשטאָק, ס׳וואַקסען טרויבען, [48]
און לאמיר ווידער לעבען ווי די טויבען.
און לאמיר ווידער אויפשטעהן אין דער פריה,
צו פיטערן אויפ׳ן גריגעם גראָז די פיה.
ביי דירשען און ביי אינדען פון די סטעפעס, [49]
בעשוואויר איך איך, אייך מאַדניצעס מיט שלעפּעס,
ניט שטערט די ליבע מיר, ניט שטערט מיין גליק,
ניט רויבט דעם מאַן ביי מיר, גיט איהם צוריק!
פאַרוויסט בין איך, ווי אנדערע נאָך שען.
געליבטער, קום! קום, יודעל, לאמיר געהן!״
אָבער נאַר אומזיסטע מיה, רעד אהער-אַהין,
עפיר דעם חתן ווייגענדיגס, ער האָט ויינס אין זין.

ז.

וויסט, פארלאזט איז יודעלס שטוב,
טרויעריג ווי אין א גרוב,
אהן אנ׳אויג פונ׳ם בעל־בית און זיין האנד,
ס׳האט געוויינט א שטיין דארט פון דער וואנד.
אין דעם הויז פון יודעלס אלטען פאטער,
איז ווי אין געצעלטען פון א טאטער
קויטיג, שווארץ אלסדינג געווארען,
ס׳פנים האט אלסדינג פארלארען.
ניט גערידעוועט זיך האט דארט מעהר.
ניט געטראגען ווי אמאל אהער
אין קיך פון אלע גוטע זאכען,
געשמאקע מאכלים צו מאכען. 50)
עסען, טרינקען וועמען געהט אין קאפ,
פון דער פונקציע אז מען פאלט אראפ?
יודעל עסט ביי פרעמדע, טרינקט דארט אויך,
און פון זיינע קוימענס געהט קיין רויך.
שבת, יום־טוב איז אין הויז פארשטערט, 51)
קיין פרעהליך קול ווערד דארט נישט געהערט.

ס'איז זיס ליס דעם „אלטען" צופֿאַרזוכען
קיין געבראַטענס און ניט קיין פֿאַנקוכען. (52
צער האָט ער פֿון די קינדער,
ס'קרענקט איהם איטליכס קינד בעזונדער
ס'פֿלעגט דאָס ווייב אין ווינקעל זיצען שטיל,
תמיד אַלע געזאָרגט, געדאַכט זעהר פֿיל.
און אויף איהר געלעגער אָפֿט בײַ־נאַכט
זינגען זיך איהר לידעל שטיל פֿאַרטראַכט.
אויסגיסען זיך אין דעם לידעל פֿלעגט איהר האַרץ
און בעוואַשען זיך מיט טרערען פֿאַר גרויס שמאַר
פֿינסטער, ביטער איז געווען איהר דאָליע,
אויפֿגעהערט צושפּילען שוין אַ ראָליע.
האָט פֿאַרבאָרגען ערגיץ זיך אַליין,
און מען ווייסט ניט מעהר פֿון איהר געביין.
בײַם פֿאַרריכטען שפּעטער ס'הויז, דערצעהלט מען נאָך
האָט מען דאָרט געפֿונען איינע אין אַ לאָך.
מען חאַפּט פֿאַר'ן קאָפּ זיך — אוי,
דאָס איז רב יודעלס פֿרוי! (53

דֶער אַלטֶער פַּאטֶער הָאט גֶעזֶעהן דִי צָרוֹת
און נִיט גֶעשְׁלָאגֶען דָאךְ מִיט'ן זוהן כַּפָּרוֹת.
וַוייל דוּלדֶען און דֶערלֵעבֶען דֶעם צָארן
אִיז אֵיינֶע פוּן דִי מִדּוֹת זַיינֶע גְ'וָוארֶען.
דָאס אִיז אַ זַאךְ, דִי שְׁוֶוערסְטֶע אִין דֶער וֶועלט,
פַארטְרָאגֶען רוּהִיג זִיךְ צוּ דֶעם וָואס פֶעהלט.
צוּ־זֶעהן יֶענֶעמס פֶעהלֶער אוֹיף אַ הָאר
קֶען אֲפִילוּ נִיט דֶער עָרגסְטֶער גָאר.
דִי אֵייגְ'נֶע פֶעהלֶער זֶעהט נִיט קֵיינֶער,
אוֹיף זִיךְ אַ מֵבִין אִיז נִיט אֵיינֶער.
כָּל־הַפַּסְלָנוּת טְהוּט רֶב אַבָּא,
און זָאגט: הָאט לֵיב קֵיין עוֹלָם־הַבָּא.
כָּל־יָמָיו צְדָקָה־גֶעלד פַארנֶעהמט רֶב יָאסִי
און גַנָב הֵייסט בַּיי אִיהם דֶער גַבַּאי מָאסִי.
קֵיין הֵא אִין סִדוּר קֶען נִיט בֶּערִיל וַוייזֶען,
און וִויל גֶעפִינֶען אַלץ בַּיי שְׁמֶערְלִין גְרַייזֶען. —
אַז אוֹיף זִיךְ אַ מֵבִין יֶעדֶער וָואלט גֶעוֶוען,
וָואלט אַזוֹיפִיל לֵייד נִיט אִין דֶער וֶועלט גֶעשֶׁעהן.

הערען, זעהן און שווייגען, נישט צוטהאן א לאך
דאס איז טאקי, כ'לעבען, ניט קיין גרינגע זאך.
יודעלס טאטע אבער האט עס גוט געקענט–
לאנג צושווייגען מיט צונויפגעלייגטע הענט.
דריבער איז ער דאך א חכם גאר אנטיק,
דריבער דריקט דאך חכמה אויס זיין יעדער בליק.
מענשען אויף זיין יודלען האט ער אנגעשטעלט, 54
זעהר בערייעדעוודיגע, איינע אין דער וועלט,
מיט גייסט, מיט גרויס געפיהל און מיט א מויל
געלערענטע, און אויף דער פען ניט פויל,
בעהארצטע, וועלכע מאכען ניט קיין שאנדע,
דעם אלטענס חסידים, זיין קאמאנדע.
דעם אמת וואס דערזעהען מיט'ן בליק.
און וואלטען פאר א מלוכה גווען א גליק
אט אזעלכע זענען עס געקומען,
און מיט יודלען ריידען זיך גענומען.
„יודעל, ביסט א הולטאי!" טהוען זיי א זאג,
און זיך-בעסערן, וואהרנען זיי איהם אלע טאג,
אפען, ניט פארשטעלט און אויף א קול,
פאלגט ער ניט, איז נאך און נאך אמאל.
רעכנען פון די עלטערן אויס ס'קאפיטעל:
זיידעס, באבעס, יעדען מיט דעם טיטעל.
זיי דערצעהלען ס'גרויסקייט איהם פונ'ם טאטע
זיינע האנדלונגען און משא-ומתן,
די „פאדריאדען" אין געוויסע שטעלען,
פלייש און מאנעגרייפלעך צוצושטעלען. (55

איז ביים מאטען פונ'ם אויג ס'שווארץ-אפעל,
העכער שטעהט ער ביי איהם מיט א שטאפעל
פון די עלטערע פערשייטע קינדער, 56)
יענע שיידט ער אפ פון זיך בעזינדער,
נאט אייך, קינדער, אייער נדן און פטור!
און איהם-אייביג קעסט זאגט צו דער פאטער
זיי ביים קינדערש-שכל זיך געבליבען,
און פאר איהם ארבין אויסגעקליבען,
וואס ווי ער נימא גאר אין דער וועלט, 57)
צובעקומען שווער פאר גאר דאס געלט;
וואס פון מערב אן ביז מזרח-זייט
איז זיין נאמען גרויס ביי אלע לייט.
יענע מלמדים, וועלכע פון איהם איינער,
האבען נישט אין קאפ וואס ער אין פינגער
אלע, מחילה, אהן שום אונטערשייד,
האבען איבערגעקייט זיינע רייד;
וואס זיין קאפ אין הימעל איז געפלויגען
און געהאלטען קליין זיך אין זיינע אויגען; 58)
וואס ער, זיינע טעג אין יאהרען כבדר.
האט מיט יודען נאר געקנעלט אן הדר.
איהם געלעהרנט „פסוק" שארף און קלאר
פון די כדרות נישט פארפעהלט קיין האר.
און די חכמה גאטס איהם פארגעשטעלט.
ווי בעשאפען האט ער אונזער וועלט,
און מיט בשעפניש כסדר זי בעזעצט —
פראכטע פריהער, בעסערע צולעצט. 59)

און דערצו בעשרייבונגען פון לענדער,
שטאַרק גענוג פאַר ספרים גאַנצע בענדער.
אויך געזעען אין מדינה־זאַכען,
ווי אין לאַנד בעדאַרף מען מאַכען,
אַז ווי אין דעם גוף די גלידער,
אויך אַזוי די מענשען אין דער מדינה
זאָלען זיין, סיי הויך, סיי נידעריג,
אַלע גלייך פריי, קיין שום נפקא־מינה.
קיינער זאָל ניט מוחל זיין דאָס רעכט,
פע צוזיין אַ שקלאַף, צוזיין אַ קנעכט! 60)
ווילסט־דו פאָרט אַ קנעכט זיין ביי דעם גביר,
שטעה־זשע, הונד, צוגעשמידט צו דער טהיר; 61)
עסען זאָל מען מיט דעם שוויים דאָס ברויט,
ניט דער זאָל זיך פּלאָגען שטאַרק צום טויט,
און אַ פּריץ, גרינג אָהן מיה,
זאָל איהם מעלקען ווי אַ קיה,
זיך די וועלט פאַרנעהמען וועלען
און איהם, נעביך, בּדלות שטעלען.
ניין, דו פּריץ! מוזט פאַרשטעהן,
אַז ניט איביג איז דיין גליק,
ס׳פרעמדע גוט מוז איבערגעהן
צו דעם ערשטען האַר צוריק. 62)
אַט אַזאַ רבּין, רעדען זיי מיט קראַפט,
האָט דער טאַטע, יודעל, דיר פאַרשאַפט.
האָבען איהם געשטראָפט מיט הייסע ווערטער
מעהר ניט געהן אין יענע שלעכטע ערטער,

צובעגעגען זיך מיט חברים
גראבע יונגען, ווילדע חמורים,
ניט צוקריינקען אט דערמיט דעם אלטען,
וואס האט פון איהם שטארק אזוי געהאלטען,
ניט צוקריינקען אויך דאס ווייב און קינד,
זיינע גוטע פריינד און ס׳הויזגעזינד.
וועט ער די חברים ניט אויסמיידען,
וועט ער פון זיי שפעטער שלעכט אפשניידען.
האפען וועט ער לסוף פון זיי א פסק,
וועלען איהם אריינגארען אין זאק.
העלפען וועט איהם ניט דער טאטער, 63)
א שפיי וועט טאהן אויף איהם דער פאטער.

ט.

נָאר אומזיסט די רֵייד, הוי, וֶועהגֶעשְׁרֵייגֶען!
מֶעפִיסטָאסִי הָאט נִיט אויך גֶעשְׁווִיגֶען.
אַז גֶעוואָלט הָאט יודֶעל וֶוערֶען פְרום און גוּט,
הָאט עֶר הֵיים ווִי פַייעֶר אִיהם צוּקָאכט דָאס בְּלוּט,
הָאט פון זַיינֶע פְרַיינד און זֵייעֶר שְׁטְרָאף גֶעלַאכט, 64)
צוּ נַארָאנִים און מְשׁוּגָעִים זֵיי גֶעמַאכט. 65)
„לוֹיט זֵיי זָאגֶען, דַארְף מֶען זִיצֶען נָאר אִין קְלויז,
אִין אַ לָאךְ בֶּעהַאלטֶען טַאקִי ווִי אַ מויז.
נִיט גֶענִיסֶען, הָאבֶּען קֵיין פַארגְנִיגֶען,
נָאר מִיט צִיצִית, תְּפִילִין זִיךְ בֶּעגְנִיגֶען.
הַאסֶען שֵׁענֶע זַאכֶען ווִי אַ ווִילְדֶער,
נִיט אויף ווַייבֶּער קוּקֶען, נִיט אויף בִּילְדֶער.
זִיךְ דַם־שׂוֹנְאִים זֶענֶען גוּף און נְשָׁמָה,
הַאלטֶען אֵייבִּיג צְווִישֶׁען זִיךְ מִלְחָמָה
מְ׳דַארף דֶער נְשָׁמָה הֶעלפֶען, אִיז אַ סְבָרָא,
וֶוערֶען זָאל דֶער גוּף פַאר אִיהר כַּפָּרָה
ס׳אִיז אֵיין רְפוּאָה טַאקִי, זִי צוּהֵיילֶען,
צוּבֶּעגְרָאבֶּען אִיהם אִין דְר׳עֶרד נַיין אֵיילֶען.

אִיהם צוּגֶעבֶּען פְלֵייש און וַויין–חָלִילָה וְחַס׳
אִיז נִיט קְרַאנק צוּעֶסֶען בְּרוֹיט, צוּטְרִינְקֶען קְוַואס.
וָואס בֶּעדַארף מֶען נָאך אַזַא פַיינד גֶעבֶּען מֶעהר?
גְלִיקְלִיך וָואלט דֶער מֶענש גֶעלֶעבּט דָאך ווֶען נִיט עֶר!
ווֶען נִיט עֶר, פַארשְׁטֵיעה נָאר, וָואלט גְוֶוען בֶּעסֶער,
דִי מַדְרֵגָה פוּן דֶעם מֶענשֶׁען גְרֶעסֶער!
הָארך נָאר! נְשָׁמָה–ווֶעדלִיג זֵייעֶר שְׁפְּרַאכֶע–
לִיגט אִין גוּף זִיך ווִי אַ טְשֶׁערֶעפַּאכֶע.
דוּ, זַיי ווִי אַ רוּחַ אוֹיסגֶעדַארט,
קוּק נִיט אָן דִי ווֶעלט און זִיטְץ פֶערשְׁפַּארט.
דֶערפַאר אִיז דָא בַּיי זֵיי אַזוֹינֶע מִיטֶעל,
אוֹיף עוֹלָם־הַבָּא גֶעבֶּען דִיר אַ קְוִויטֶעל.
אִיך זָאג אָבֶער: ס׳אִיז קֵיין בֶּעסֶערס גָאר נִיטָא
ווִי צוּלֶעבֶּען, ווִי צוּגְנִיסֶען טַאקִי דָא.
אָה! שֵׁען אִיז דִי ווֶעלט און דָאס לֶעבֶּען טַייעֶר,
וָואס זַיין ווֶעט אַמָאל אִיז נִיט ווֶערטה קֵיין דְרַייעֶר.
הָאבּ הֲנָאָה, מֶענשִׁיל, כָּל־זְמַן הָאסט נָאך צַייט,
מְהוּ דִיר וואויל אַצִינד און לֵייג נִיט אָפּ אוֹיף וַוייט. 66)
טוֹיט נִיט, נַאר, בַּיים לֶעבֶּען אִיטְלִיכֶם אֵבֶר,
כְּדֵי צוּלֶעבֶּען טוֹיטֶערהֵייט אִין קֶבֶר.
דָא זִיך טוֹיטֶען כְּדֵי צוּלֶעבֶּען דָארט אִין דְר׳עֶרד,
אָט אַזוֹינס צוּטָאהן בֶּעדַארף מֶען זַיין אַ פֶערד.
אֶלָא בִּיסט אַ פֶערד, אַ בְּהֵמָה, פָאלְגסט דוּ זֵיי,
ווֶעט אוֹיסקוּמֶען טַאקִי דִיר צוּקַייעֶן הֵיי.
גוּף און נְשָׁמָה אִיז קֵיין נַפְקָא־מִינָה,
זֵיי צוּטֵיילֶען גָאר קֵיין הַוֶה־מִינָא.

איז אלסדינג ווי געהעריג, קלאפט די מאשין,
לאפּנעט זי, וואו קומט דאס קלאפּען איהרם אהין?
ס'האט איין חכם מיינע רייד געדרוקט שוין גאר, 67)
אפשר שפּאסט ער, ארט עס מיך ניט אויף א האר. 68)
ג'נוג, מעהר וויל איך ניט פילאזאפירען,
פילוסופיא קען צוגארנישט פיהרען.
ווי א ג'ניטער וויל איך דאס נאר זאגען,
אט די לייט ווער האט עס אנגעטראגען
אנצופאלען ביז אזוי אויף דיר,
„דיינע" איז עס! ס'וואקסט אלסדינג פון איהר.
דיינע מיט איהר כבוד, ס'איז גאנץ ריכטיג,
זי איז טאקי, מחילה, פעפערזיכטיג.
ווי זי זאגט, איז אין דער וועלט זי איינע,
און דאך ארט זי עפּים־נאר א שענע!
ווייס ניט, זאגט זי, פון א וועלט צוזאגען,
קוק ניט וואו דאס הארץ און אויגען טראגען.
און דו אבער זיי ניט קיין פאנטאפעלמאן,
זיצען ווי א גאנז אין שטייג איז ניט קיין פלאן.
דו זאלסט איבער איהר רעגירען,
גיט זי ביי דער נאז דיך פיהרען.
זיי קיין נאר ניט, פע די מרה־שחורה!
כ'לעבען, יודעל! האב פאר איהר ניט מורא,
אונטער לינדענביימער געה שפּאצירען
וועסט־דו ווערען פרעהליך, זארג פארליהרען.
„יפהפה", וואס געגעבען האט דיר ס'ווארט,
שטעהט און קוקט אויף דיר ארויס שוין דארט

י

פֿין פַֿארצַייטֶענס נָאךְ אִין סְפָרִים אִיז גֶעשְׁטֶעלט,
אַז דֶער מֶענש אִינגַאנצֶען אִיז אַ קְלֵיינֶע וֶועלט.
אִיטלִיכֶס גְלִיד פֿוּנ׳ם גוּף פַֿאר זִיךְ בֶּעזוּנדֶער
שְׁטֶעלט דֶער וֶועלט׳ס אַ זַאךְ פָֿאר גָאר אַ וואוּנדֶער.
קֶענט אִיהר אָבֶּער, זָאגט, בַּיי אִיהם גֶעפִֿינֶען
אוֹיךְ דֶעם יַם אוּן מִיט אַלְסְדִינג, וָואס דְרִינֶען?
מִיט דֶער טִיפֿקַייט, מִיט דִי שְׁטַארְקֶע שְׁטוּרֶעמֶס,
מִיט דִי וֶועלֶען, גְרוֹיסֶע וִוי דִי טוּרֶעמֶס,
מִיט דִי ווִילדֶע בְּרוּאִים אוּנטֶען,
מִיט׳ן לִוְיָתָן שְׁטַארק גֶעזוּנטֶען.
שַׁא, רַבּוֹתַי, בְּרֶעכְט אַייךְ, כְּ׳לֶעבֶּען, נִיט דֶעם קָאפּ!
אַט וַוייז אִיךְ אִיהם אַייךְ פֿוּן אוֹיבֶּען בִּיז אַרָאפּ.
פְלֵיישׁ אַ שְׁטִיקֶעל הֶענגט אִין מֶענשֶׁענס בְּרוּסט,
ס׳הָאט אִין זִיךְ אַ חָלָל, נָאר נִיט פּוּסט
בְּלוּט קְוֶועלט דָארטֶען שְׁטֶענדִיג גַאנצֶע קְוַואלֶען,
לוֹיפֿט פֿוּן דָארט אִין אָדֶערֶען־קַאנַאלֶען,
וָואס פֶֿערצְוַוייגֶען זִיךְ אוּן פְלִיסֶען אִיהם אִין גוּף
גְלַייךְ וִוי טַייכֶען, דָא אַרָאפּ אוּן דָא אַרוֹיף

אַט יֶענֶע שְׁמַיְקֶעל — סְ'דַארְץ, ווִי אַלֶע ווַייסֶען,
זָאל דֶער יַם בַּיי מֶענְשֶׁען טַאקֶי הַייסֶען,
קְלַיין אִיז סְ'פִּיצֶעל הַארְץ, אִינְגַאנְצֶען נָאר אַ לֶעק
דָאךְ פוּנְ'ם יַם פִיל טִיפֶער, בְּרַייטֶער אָהן אַן עֶק.
אויפְצוּנֶעהמֶען וֶועגֶען יַמִים מִיט־אַ־נַאנד
אַלֶערְלַיי גֶעפִיהלֶען זַיינֶע נִיט אִין שְׁטַאנד.
סְ'פְלִיהֶען פְרַיי גֶעדַאנְקֶען הִין אוּן הֶער
פוּן דִי יַם־בֶּעשֶׁעפֶנִיש נָאךְ פִיל מֶעהר
זָאל דֶעם מֶענְשֶׁען אָפְּגֶעהן נָאר אַ כְוִוינְט,
קָאכְט אִין הַארְצֶען אַ שְׁטוּרֶעמְוִוינְט.

שְׁרֶעקְלִיךְ, שְׁרֶעקְלִיךְ אִיז דֶער שְׁטוּרֶעם,
יֶעדֶע כְוַואלְיֶע אִיז אַ טוּרֶעם.
סְ'זִידְט דָאס בְּלוּט, עֶס בְּרֶענְט אַ הֶעלִישׁ פַייֶער,
סְ'בְּלִיצֶען דִי גֶעדַאנְקֶען, שְׁטִיפֶען פְרַייֶער,
אוּן גֶעפִיהלֶען שְׁטוּפֶען זִיךְ צוּזַאמֶען,
רוֹישֶׁען, קָאכֶען, פַייֶערֶען אוּן פְלַאמֶען.
בַּיים פֶערְשְׁטַאנְד—גֶענִיטֶען קַאפִּיטַאן,
אִיז אַצִינְד קַיין עֵצָה נִיט פַארְהַאן,
צוּגֶעפִינֶען דָא דֶעם רֶעכְטֶען וֶועג,
זֶעגֶלֶען אוּן צוּשְׁלָאגֶען זִיךְ צוּם בְּרֶעג.
וואוויל דֶעם, וֶועלכֶען סְ'מַזָל הָאט גֶעדִינְט,
נִיט אִין לֶעבֶען לַיידֶען שְׁטוּרֶעם־ווִינְט;
נָאר זֵעהר וואוויל דֶעם, וֶועלכֶער הָאט גֶעלִיטֶען,
אוּן גֶעקָאנְט פוּן שִׁיפְסבְּרוּךְ דָאךְ זִיךְ הִיטֶען.
ער קֶען זָאגֶען: כְ'הָאבּ פֶערזוּכְט מִלְחָמָה,
אוּן ווֵייס, כְ'בִּין אַ מֶענְשׁ מִיט הַארְץ אוּן נְשָׁמָה;

איך ווייס, וואס אזוינס בעטייט דאס לעבען,
קען דערפון א קלארען חשבון געבען;
ווייס, וואס איז אזוינס די נשמה גלוסט,
וויפיל קאסט־עס גובר זיין די לוסט.

* *

*

א שטארקער שטורם האט אנגעהויבען
אין יודעלס הארץ זיך אויפצוהויבען.
עס האט גערווישט, גערעשט ווי אין א מיהל,
געשטויסען זיך, געשטופט געדאנקען פיל.
געפיהלען ניט קיין גלייכע פליהען גיך
און האלטען שטארק מלחמה צווישען זיך —
א ציהעניש צו תאוות פון דעם לייב,
א קווינקלען אפצוזאגען זיך פונ׳ם ווייב.
פאר׳ן פאטער בושה און צו זינד די לוסט,
זיי ראנגלען זיך און שטרייטען אין זיין ברוסט.
עס האבען תאוות זיך געצויגען,
און ווי די רוחות גיך געפלויגען,
געפלויגען און געשטיפט,
געשטיפט, געשפיגען גיפט.
דער יצר־הרע שטארק געוונטער,
וואס ביי א שטורעם בלאזט ער אונטער,
וואס מישט אין פייער מיט דעם לעפעל,
און גיסט אלץ אונטער פעך און שוועפעל,
מיט דער כוונה טאהן נור שאדען,
האט זיך אין יודעלס בלוט אצינד געבאדען.

זיך אויסגעשפרייט די פעדערפלאסען,
גאר עפים טאקי א לויתן,
און פון די נאזלעכער געבלאזען
אויפ'ן שיפעל און פערשטאנדם מאטראזען.
געריזעוועט זיך האט און שטארק געקאכט,
עס ראנגעלט זיך דער קאפיטאן און פאכט
מיט דעם לויתן, שטארקען מחבל,
דער יענעם טהוט א פלעם, א גראבעל.
ווי לייבען האבען זיי געפאכטען,
און דער אין דעם זיך איינגעפלאכטען,
ביז לסוף דער טייפעל גיט א שפרונג, א שרע-י,
צעברעכט דאס שיפעל און עס איז אן-עק!
אין ים איז טיף דער קאפיטאן געזונקען
און זיך — דערטרונקען.
חא-חא! לאזט הארכען זיך א גרויס געלעכטער:
דער טייפעל ער איז שטארק און דער גערעכטער! ——
אוים שטורם, רוהיג איז און שטיל,
פאר'ן טייפעל איז די שפיל.
יודעל לעבט און ווידער גאר דער וואוילער יונג,
פוצט זיך אוים און גיט צו יפהפות באלד א שפרונג.

יא.

איבער יעדער זאך ביי לייטען
לאזען זיך די דעות בייטען.
שלעכט זאל ווערען גוט און גוט גאר שלעכט,
רעכט אן-עולה און אן-עולה רעכט:
אין פאליטיק, דהיינו – דרך-ארץ,
איז מען מטהר בק"ן טעמים א שרץ.
איינער, ווי דער מלאך-המות, שעכט,
קוילעט אוים א לאנד און בלייבט גערעכט.
ס'קען דער מענש אהין-אהער זיך קעהרען,
אי א מלאך אי א טייפעל ווערען.
נישט אוועקצוגעהן פונ'ם אמת אויף א האר,
מוז מען ליבען איהם מיט'ן גאנצען לעבען גאר.
גוט געדיינקען זאל מען עם אויף יעדען טריט:
פון א מלאך ביז דעם טייפעל איז איין שריט.
נעהמט מען זיך פון רעכטען וועג א קאפ אוועק,
ווערד מען שטארק פאראירט, פארפלאנטעט גאר א שרעק!

* *
*

סְ׳אִיז נִיט גָאר דֶער יוּדֶעל, הַאקט אִיהם חָאטשׁ און בְּרָאקט
אִיז פַארווִילדֶעט און דָאס הַארץ אִיז אִיהם פַארשְׁטַאקט.
ווִיל בְּשׁוּם אוֹפֶן גָאר נִישט זֶעהן און הֶערֶען,
כְּדֵי דִי תַּאֲוות זַייְנֶע נִיט צוּשְׁטֶערֶען. 70)
הוֹיבּט־אָן אָנצוּנֶעהמֶען ווִילדֶע זַאכֶען,
וָואס עֶר פְּלֶעגט דֶערפוּן גָאר פְּרִיהֶער לַאכֶען.
גְלוֹיבּט אִין רוּחוֹת, שֵׁדִים, 71)
גְלוֹיבּט אִין לָאקשׁ, אִין בּוֹידֶעם,
הָאט צוּטָאהן מִיט כִּישׁוּף־מַאכֶער, 72)
טְרֶעפט זִיךְ עֶפִּים־בַּאלד צוּם זְנַאכֶער.
אַלטֶע בַּאבֶּעס זֶענֶען זַייְנֶע רוֹפֶאטֶעס,
פּוֹתֵר־חָלוֹם זֶענֶען אִיהם מְכַשֵּׁפֶהטֶעס. 73)
און דֶער שְׁפְּרֶעכֶער גִיט קַמֵיעוֹת, שְׁמִירֶהלֶע,
און דֶער טָאטֶער גִיט אִיהם אוֹיךְ פַּאפִּירֶעלֶע.
און דִי טְרַייעֶ פְּרַיינד מִיט׳ן פָּאטֶער
הָארכט עֶר ווִי דֶעם רַאבֶּען קָאטֶער.
יוּדֶעל זֶעהט אַמָאל אִין שְׁלָאף –
פְּלוּצְלִים ווֶערד עֶר גָאר אַשָׁאף!
אִין דֶער מִדְבָּר זִיךְ פַארְאִירט, 74)
הָאבֶּען ווֶעלף אִיהם דָארט דֶערשְׁפִּירט.
סְ׳בְּלִיצֶען זֵיי דִי אוֹיגֶען,
ווִי פַייל אוֹיסֶען בּוֹיגֶען
לוֹיפֶען זֵיי צוּ, קוּקֶען
ווִי אִיהם צוּפַארצוּקֶען.
קוּמט גִיךְ אוּנטֶער עֶפִּיס אֵיינֶער,
רַייסט אִיהם אוֹיס זֵיי פוּן דִי צֵיינֶער.

מֶעלקט אִיהם, עֶסט זַיין מִילךְ און פּוטֶער,
און אִיהם גִיט עֶר נִיט קַיין פוּטֶער.
קומט נָאךְ אֵיינֶער, בִּינדט אִיהם גִיךְ,
און פַארטְרָאגט אִיהם גָאר צו זִיךְ.
קוים נָאר קוקט עֶר זִיךְ אַרום,
הֶערט עֶר עֶרגִיץ טְהוּט אַ בְּרום.
און אַ הַאנד בַּאלד שְׁטְרֶעקט זִיךְ אוים,
חַאפּט אִיהם, שְׁלֶעפּט אִיהם פְּלִינק אַרוים.
און עֶס לָאזט אַ קול זִיךְ הֶערֶען:
„שָׁאף, פַארשַׁרפֶהט זָאלסט־דוּ וֶוערֶען!
הָאלץ און פַייעֶר גִיךְ אַהֶער,
עוֹלָם, גִיךְ צו דֶער עֲבוֹדָה!
נֶעהמט אַלסדִינג מִיט, וָואס ס׳גֶעהֶער
אויף צוּמַאכֶען אַן־עֲקֵדָה!
לָאז דִי שָׁאף, דִי צָרָה,
וֶוערֶען דִי כַּפָּרָה.
און מִיר וֶועלֶען גְנִיסֶען
שָׁאפֶּענפְלֵייש אַ בִּיסֶען".
פוּנ׳ם אויבֶען זֶעצט אַ רויךְ,
פַייעֶר־צִינגֶער פְלִיהֶען הויךְ,
אַט־אָט נֶעהמט מֶען אִיהם אַרויף —
און עֶר חַאפּט מִיט שְׁרֶעק זִיךְ אויף.
ס׳לִיגט דֶער טְרוֹים אִיהם אויפ׳ן הַארץ ווִי אַ שְׁטֵיין,
וָואס בֶּעטַייט עֶר, קֶען עֶר נִיט פַארשְׁטֵעהן.
פְרֶעגֶען מְכַשְּׁפִים, אַט וָואס פַאלט אִיהם אַיין
לָאזֶען פּוֹתֵר חָלוֹם זַיי אִיהם זַיין.

דַייטֶען חֲלוֹמוֹת אִיז דָאךְ זֵייעֶר וַאךְ.
און פַארשְׁטֵעהֶען דְרִינֶען זֵעהר אַ סַךְ. 75)
דָאס אִינגַאנצֶען אִיז דָאךְ זֵייעֶר בְּרוֹיט, 76)
לָאזֶען זֵיי אִיהם בַּיישְׁטֵעהן אִין דֶער נוֹיט.
„שָׁלוֹם, זָאגֶען מְכַשְׁפִים, שָׁלוֹם! 77)
הָאסט גֶעזֶעהן אַ גוּטֶען חָלוֹם.
ס'וֶוערֶען דַיינס אַ שֶׁעפֶּלֶע, דָאס בֶּעטַייט,
וֶועסט אַ פַּרְנָסָה־גֶעבֶּער זַיין פַאר לַייט.
ס'וֶועלֶען פְּרִיצִים, קְלֵיין און גְרוֹיס אִינאֵיינֶעם,
דַארפֶען צוּ דִיר און דוּ נִיט צוּ קֵיינֶעם.
הֵייצֶען וֶועט דֶער פָּרִיץ רוּבֶּעס דִיר,
קְרִיכֶען וֶועט עֶר אִי אוֹיף אַלֶע פִיר,
און עֶר וֶועט אִין טָאג אַרַיין דִיךְ לוֹיבֶּען,
כְּדֵי אַ מָנָה יָפָה בַּיי דִיר הוֹיבֶּען.
יֶעדֶער, אָפֶען צִי בִּשְׁתִיקָה,
הָאבֶּען וֶועט פוּן דִיר דִי יְנִיקָה.
זָאגֶען וֶועט דֶער פָּרִיץ: יוּדֶלִיק מַיינֶער,
בִּיסט צוּם גֶעבֶּען אַ מְחוּתָּן אַ פַיינֶער!
קוּרץ, דוּ הָאסט גֶעזֶעהן אַ גוּטֶען חָלוֹם,
טְרַאכט דוּ גָארנִישט אִיבֶּער, שָׁלוֹם, שָׁלוֹם!
זֶעהסט־דוּ, יוּדֶעל, וֶועלף בֶּעטַייטֶען פַיי־ד —
יֶענֶע לַייט, וָואס זֶענֶען כְּלוֹמֶרשט פְרַיינד,
וֶועלכֶע עֶפֶנֶען־אוֹיף אוֹיף דִיר אַ מוֹיל,
און דִיךְ אַיינצוּשְׁלִינגֶען גָאר נִיט פוֹיל.
דְרִיבֶּער, זָאגֶען מִיר, אִיז רֶעכט און גוּט,
דוּ זָאלסט בָּאדֶען זִיךְ אִין זֵייעֶר בְּלוּט".

יב.

יודלֶען פִּיקט דֶער הָלוֹם פָּארט אִין קָאפּ
און גֶעהט אִיהם פוּן זִינֶען נִישט אַרָאפּ.
סְ׳דַאכט זִיךְ אַלץ אִיהם װֶעלף מִיט שַארפֶע צֵיין,
און עֶר טַעֲנֶה׳ט אַלץ מִיט זִיךְ אַלֵיין:
לוֹיט זֵיי זָאגֶען, הֵייסֶען פֵייגד
יֶענֶע, פוּן דֶעם טַאטֶענס פְרַיינד,
און פוּן יֶענֶע הֶער אִיךְ אֵיין גֶעשְׁרֵיי,
שוֹנְאִים װֶענֶען טַאקֶי זֵיי נָאר זֵיי! (78
יוּדֶעל שְׁלָאגט זִיךְ מִיט דֶער דֵעָה,
אִיז צוּדְרֵעהט און קְרַאצט דִי פֵּאָה.
װֶערד אַ הֶבֶּלְנִיק אוֹיפ׳ן הַארצֶען שְׁװֶער
װארפט עֶר זִיךְ אַהִין אַהֶער.
„יוּדֶעל! װָאס אִיז דִיר אַזוֹינס דָא קָשֶׁה?
—קוּמט אַרַיין מִיט זַיין גֶעשְׁפֶּעט מְפִיסְטָאשֶׁע—
עֶפִּיס זֶעהט מֶען דִיךְ נִיט אוֹיף דֶער גַאס,
װִי אַ קְלוֹיזְנִיק זֶעהסט־דוּ אוֹיס מִיר בְּלַאס?
אֶפְשַׁר צִיהט עֶס שְׁטַארק דִיךְ, װִי מִיט שְׁטְרִיק,
צוּ דִי קְלוֹיזְנִיקֶעס װִידֶער צוּרִיק?

אפשר בײנקסט־דו נאך די אלטע יאהרען,
אײדער נאך דו ביסט אלײט געװארען,
און געהאט פון „בײנער" זיך צוקראצען?
א יודישע נשמה קען מען ניט שאצען.
געה דיר! און װארף פאר די פים מיר ניט דעם [illegible]
אבער מישב זיך געװען האסט־דו צו שפעט".
– עט, מאכט יודעל אנגעלאדען, עט!
צו גוטע פרײנד איז קײנמאל ניט שפעט.
„מהיכא־תיתי, יא!
זענען זײ נאר דא?"
– דײנע רײד װי זאל מען דײטען?
עפים האבען זײ צװײ זײטען.
צי בכלל ניטא פרײנד גאר,
צי נישטא זײ בײ מיר נאר?
אי, קען איך דיך װער דו ביסט,
דײנם א װארט איז ניט אומזיסט.
דײנם א קרימ'לע מיט דער ליפ,
שמעכט אפט אין דער זיב'טער ריפ.
דײנם א װערטיל פון דער זײט,
גארנישט דאכט זיך, צילט גאנץ װײט.
„און בפרט נאך, איך אז רעד מיט דיר,
װען עס רעדען קלוגע לײט װי מיר.
ביסט א מבין, יודעל, אויף א װיצעל,
קענסט, נישקשה, פאלען אויף א שפיצעל.
מ'דארף מיט דיר פיל מיה ניט האבען,
װײסט װאו ס'ליגט דער הונד בעגראבען.

יודעל

כ'מיין דאס און יענץ אינאיינעם,
פריינד גאר נישטא ביי קיינעם.
נאך גלויבסט-דו אין פוילע זאכען,
וואס דערפון איז נאר צום לאכען!
גלויבסט אין אלטע מעשות נאך, דו שמייגער!
יענעם האט מען ליב ווי זיך, א שטייגער.
און ווער שמועסט מאן און ווייב,
איז, ווי זאגט מען, גאר איין לייב.
פריינדשאפט, ליבשאפט, שטעהען נאר אין ביכער,
פוסטע רייד נאר, מעגסט מיר גלויבען זיכער.
פריוו דיין בעסטען פריינד צוקרימען אויף א האר,
שיקט ער אפ דיך גלייך צו אלדע שווארצע יאהר.
יעדער זוכט נאר, איהם וואס נוצט, וואס טויג,
טויגסט-דו, האט ער אויף דיר שוין אן-אויג,
שארט זיך צו דיר-צו מיט זיסע רייד,
זאגט: איך און דו איז קיין אונטערשייד.
מאכען, מיינט ער, צום קנעכט דיך דערמיט,
כ'בין גוט, ברוך-השם, דרין געניט.
און דו ווידער מאכסט זיך כלומרשט תם,
זאגסט-נאך אויף די ווערטער זיינע: באם!
טראכסט: דער רוח האט מיך ניט גענומען,
נאר מיך, שוטה, ווערסט צוניטץ מיר קומען.
נאר מיך, בהמה, קאפ דיר אן דער וואנד!
דיך דערטאפען וועל איך אין דער האנד.
בקיצור, נעהם פון אויבען ביז אראפ
נארען אלע איינס דאס אנדרע אפ.

אי אֲפִילוּ די פון דַיין גֶעזִינד,
ס'קינד אַ פָּאטֶער, און אַ פָּאטֶער ס'קינד.
מֶענֶער וַוייבֶּער און די וַוייבֶּער מֶענֶער,
מ'וויל אֲפִילוּ נַארֶען גָאט, נָאךְ שֶׁענֶער!
גָאט איז, גְלויבּט מֶען, יודֵעַ לְבָבוֹת,
ווֵייסט דֶעם מֶענְשֶׁענס אַלֶע מַחֲשָׁבוֹת,
וויל מֶען פָּארט פוּנְדֶעסטוֶועגֶען זיךְ קְלִיגֶען,
ווי מִיט שְׁווִינְדֶעל אִיהם אַרַיינצוּקְרִיגֶען –
וַוייזֶען לָאז גָאטוּנִיוּ, אויבּ עֶר קָאן,
אַז עֶר הָאט בְּיַד זַיי צוּלִיבּ צוּטָאן.
אִיבֶּערְקֶעהֶרֶען דָאטִיט די וֶועלט, נִישְׁקָשֶׁה.
און דֶערפִילֶען בַּאלד זַיי די בַּקָשָׁה.
יֶענֶעם זָאלסט אִין הָארץ אַרַיינקוּקֶען,
וָואלסט-דוּ פַּאר גֶעֶרֶעכטֶער זיךְ שְׁטִיקֶען,
ווי פַאר גָאט עֶר טַעֲנֶה'ט מִיט הַסְבָּרוֹת,
שְׁטִיצט זיךְ אויף גֶעווִיסֶע שְׁטִיקְלֶעךְ גְמָרוֹת
אַז דֶער רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם
זָאל שְׁטֶעהֶן בְּלַייבֶּען ווי אַ גוֹלֶם,
פָּטוּר וֶוערֶען אִיהם נִיט אויף קַיין סְבָרָא
און זַיין וואוּנש דֶערפִילֶען עַל-פִּי גְמָרָא.
רֵעד נִיט מֶעהר פון פְרַיינדשַׁאפט-פוּסטֶע זַאכֶען!
הַיינטִיגֶע לַייט אוּנזֶערֶע וֶועלֶען לַאכֶען.
דוּ וֶועסט, יוּדֶעל, גָאט בֶּעהִיט,
הַייסֶען, פון דֶעם אַלְטֶען שְׁנִיט!"
– יִישַׁר כֹּחַ, טָאטִי, פַאר דֶער בְּשׂוֹרָה!
ס'הָאט די וֶועלט פון דִיר אַ שֵׁענֶע צוּרָה.

מילא נו, ניטא קיין פריינד,
ס'זענען דא נאר לויטער פיינד,
פרעג איך היינט דיך ווי א רבין,
טאטי! ווי מיט פיינד צולעבען?
„מוזט אין דעם זין נעהמען ס'ווארט „צולעבען"
ווי איך וועל עס צופארשטעהן דיר געבען.
לעבען—דאס אינגאנצען איז א מלחמה,
צודערהאלטען דורך דעם אנדערנס ס'אייגענע נשמה.
דער זוכט יענעם צופארניכטען,
כדי דערמיט זיך צופארריכטען.
גוט בעטראכט די וועלט און לייג צו מח,
וועסט־דו זעהן, אז דארטען הערשט נאר כח;
אז דער יענעם מאכט דעם טויט
פאר דעם זינדיג שטיקעל ברויט;
אז פון אויבען איז דער ג'זונטער
און דער שלאפער איז דעראונטער;
אז דאס שלאפע שעפעלע איז צום וואלף א רויב,
און צום אדלער אונזער גוטע שטילע טויב.
נעצען וועבט די שפין צופאנגען דארט די פליג,
קורץ, ס'איז אייביג נאר מלחמות, שטרייט און קריג.
ס'איז אזוי פון אייביג שוין געשטעלט,
כדי צולעבען ממית'ט, שלאגט די וועלט.
און דער מענש, ס'פערשטעהט זיך, אויך אינמיטען,
שלאגט כדי זיינע ביינ...ר אפצוהיטען.
אט אזוי בעדארף מען לעבען
ווילסט־דו פאלגען מיך דיין רבין

כל-זמן ביסט אין שטאנד דיר העלפען-העלף,
היט זיך דו א שאף זיין צווישען וועלף!
וועלף — דאס זענען יענע פון חבריא,
דיר וואס זענען כלומרשט פריינד געטרייע.
יודלען איז די רייד אין קאפ ארייז,
און געוועזן ברייט מקיים עם צוזיין.
איינער פונ'ם אלטענם „שטיבעל"
אז געמוסר'ט האט א-מאל
יודלען שטארק מיט גרויס פאראיבעל,
אפען טאקי אויף א קול,
נישט געענדיגט נאך זיין ווארט,
טוידט איהם יודעל אויפ'ן ארט.
ווייט ארויס איז אין דער וועלט א קלאנג:
ס'האט געזאטען ס'בלוט זיינם יאהרען-לאנג. 69

י״ג.

אַט אַזוי פאַרפֿיהרט דער טײַפֿעל
אין דער בלאָטע טיף אַרײַן,
פֿריִער איהם געבען נאָר אַ פֿינגער,
שלינגט ער דיך אינגאַנצען אײַן.
תּחילת איז די זינד
דין ווי שפּינגעוועב,
און זי ווערד דערנאָך
ווי אַ שטריק די גרעב. 80)
ס'ווערען יודעלס זינד אַלץ גרעסער מיט דער צײַט,
און פאַרקריכט דערנאָך ביז'ן האַלז אין בלאָטע ווײַט.
מיאוס ווערד דאָס גוט זײַנס אָפּגעלאָזט,
ס'בעל־הבתישקײַט שטאַרק פאַרוואַהרלאָזט.
נישט געאַקערט זענען פעלדער,
ביימער אויסגעהאַקט אין וועלדער,
וויסט די גערטנער, זייער צוים צעבראָכען,
קינד־און־קײַט אַהינצו איז געקראָכען.
דערנער, דיכטלען וואַקסען דאָרטען פיל, 81)
ס'שפּרינגט דער הײשרעק, ס'שווישטשעט אויף די גריל.

גְרינוואַרג אַלֶערלֵיי, און ווייץ און קָארן –
אַלץ איז ווי פַארשְׁווינדֶען דָארט גֶעוואָרֶען.
אויף דֶער ווִיסטֶער לָאנקֶע זִיפּצֶען קִיה,
נָאך אַ גְרֶעזֶעל שְׁמַאכטֶען, לֶעכצֶען פִיה,
שֶׁעפּלֶעך, צִיגֶען לִיגֶען מִיד, פַארווִיסט,
אַיינגֶעשְׁרוּמפֶּען זֶענֶען זֵיי דִי בְּרִיסט.
אָקסֶען רֶעווֶען, גְרָאבֶּען אונטֶער זִיך דִי עֶרד,
מִיט פַארלֵייגְטֶע קֶעפּ פַאר הונגֶער קַייכֶען פֶערד.
עוֹפוֹת, בְּהֵמוֹת, שָׁאף און רִינדֶער,
אַלֶע איצט גֶעוואָרֶען מִינדֶער.
און הוֹצָאוֹת יוֹדֶעלם-זְשֶׁע אַקעגֶען
טְרֶעפֶען ווַייט אַרִיבֶּער זַיין פֶערמֶעגֶען.
כְּדֵי צוּלֶעבֶּען, קוּמֶען אין דֶער ווֶעלט,
איז דֶערצוּ אַיין מִיטֶעל–גֶעלט און גֶעלט.
כְּדֵי צוּזַיין אַ חָשׁוּב, זַיין ווילְקָאמֶען,
צוּדֶערהַאלטֶען אין דֶער ווֶעלט דֶעם נָאמֶען,
גָאר דִי נְשָׁמָה זַיין בַּיי אַלֶע דַאמֶען,
בַּיי דֶער טָאכטֶער און אויך בַּיי דֶער מַאמֶען,
יֶעדֶער זָאל בֶּעגֶעגֶענֶען מִיט'ן פַארבֵּייג,
זָאל זִים שְׁמֵייכלֶען, ווייך זַיין ווי אַ טֵייג,
צוּפַארבֶּעטֶען זַיין און צוּגֶעניסֶען
אוּמֶעטוּם אויף חֲתוּנוֹת און בְּרִיתִין,
אין דֶער ווֶעלט צוּהֵייסֶען מְחוּתָּן, פֶעטֶער,
זַיין אַ מֵבִין, אויף אַלסדִינג אַ מֶעטֶער,
זָאגֶען דֵעוֹת וואָס איז גוּט און וואָס עֶס נוּצט–
טוּט מֶען שַׁאסטֶען, ווי אַ טָאק זַיין אויסגֶעפּוּצט.

אַז דאָס זָענֶען עָם דִי גוּטֶע מִיטֶעל,
צוּבֶּעקוּמֶען כָּבוֹד אוּן אַ טִיטֶעל.
יֶענֶעם כְּדֵי דִי אוֹיגֶען צוּפַארבְּלֶענדֶען,
הָאט גֶעמוּזט גֶעלד, יוֹדֶעל, פִּיל פַארשְׁוֶוענדֶען.
פוּן דֶער קַאסֶע אַלֶץ גֶעשְׁלֶעפּט,
בִּיז זִי הָאט זִיךְ אוֹיסגֶעשֶׁעפּט.
אַז אַ מָאל גֶעמַאכט זִיךְ הָאט אַ וֶועחטִיג,
אוּן דֶערצוּ גֶעוֶוען גֶעלט זֶעהר נֵייטִיג,
הָאט מֶען, כְּדֵי אַרוֹים חָאטש מִיט דֶעם לֶעבֶּען,
טִיהרֶען פוּן דֶעם פַּאלַאץ אָפּגֶעגֶעבֶּען. (82
לְסוֹף אִיז יוֹדֶעל וַוייט אַזוֹי פַארקְרָאכֶען,
אַז דֶעם פָּאטֶער הָאט עָם שְׁטַארק גֶעשְׁטָאכֶען,
אֶש-לֶהָבָה אִיז עֶר שׁוֹין גֶעוָוארֶען,
אָנגֶעצוּנדֶען הָאט זִיךְ אִיהם דֶער צָארְן,
פַייעֶר-פְלַאם גֶעוֶוען זַיין קוּק,
ווִי אַ לֵייבּ גֶעטָאן אַ הֵיק,
אוּן זִיךְ אָפּגֶערוּפֶען הָאט דֶער הִילְךְ,
דוּנֶערֶענד אִין הוֹיז פוּן עֶק צוּ עֶק,
אוּן עֶנטפַאלֶען אִיז דֶער מַאמֶעס מִילְךְ
יֶעדֶען דָארט פַאר פַּחַד אוּן פַאר שְׁרֶעק. —
אוּן דִי הַאנד צוּם הִימֶעל אוֹיבֶען,
מִיט אַ שְׁבוּעָה אוֹיפגֶעהוֹיבֶען,
זָאגט עֶר: עֶרד אוּן הִימֶעל, בֵּיידֶע אִיהר,
עֵדוּת זַייט דָא ווִי אִיךְ שְׁוֶוער!
דָא אִין יוֹדֶעלְם פַּאלַאץ אִיז פַאר מִיר
נִישט קֵיין אָרט, קֵיין וָואהנוּנג מֶעהר.

יודלען האָט איך און דעם פּאַלאַץ פּיינט, (83
דאָ פֿאַר מיר איז ניט קיין וואָהנונג היינט.
אין מיין רוה צוריק זיך וועל איך קעהרען,
וואַרטען, יודעל ביז וועט בעסער ווערען. (84
ווי דער אַלטער טרעט אָפּ־העדען,
שטעלט זיך אין די אויגען טרערען.
מיט־אַ־מאָל צוגעהן אַוועק,
איז איהם שווער געווען אַ שרעק.
ביסלעכווייז דערוויטערט זיך פֿון דאָרט
האָט ער, ווייטער אַלץ פֿון אָרט צו אָרט,
און געמאַכט צעהן נסיעות, (85
יעדע שטאַרק מיט שיהות.
ווערד נאָר יודעל גוט און פֿרום,
טראַכט ער, קעהרט ער באַלד זיך אום. (86
מ'זאָגט, ער האָט געוויינט פֿאַר שמאַרץ,
ס'האָט געריסען איהם דאָס האַרץ.
מ'האָט געהערט איהם ריידען:
אוי, אַז־אַך און וועה און ווינד
איז זיך ביים צושיידען
אי דעם פֿאָטער אי דעם קינד! (87

יד.

יודֶעל אַז פַארלִירט לְסוֹף סְ׳גֶעלט
װֶערד אוֹים מְיוּחָס אִין דֶער װֶעלט.
פְרִיהֶערדִיגֶע גוּטֶע בְּרִידֶער
זֶענֶען מִיט אִיהם קִידֶער-װִידֶער.
פוּן װָאס פְרִיהֶער פְלֶעגט מֶען קְװֶעלֶען,
הֶערט עֶס הַיינט אוֹיף צוּגֶעפֶּעלֶען.
הַיינט אִיז יוּדֶעל צוּ גֶעשְׁפֶּעט,
יֶעדֶער אוֹיף אִיהם זוּכט אַ חֵטא.
סְ׳רֵיידֶען בֵּייזֶע צִינגֶער,
מְ׳טַייט אוֹיף אִיהם מִיט פִינגֶער.
אָבֶער, דָאס נָאר, װָאס מְ׳לַאכט,
װָאלט אַזוֹי נִישט אוֹיסגֶעמַאכט,
װֶען דֶערבֵּיי זָאל נִיט גֶעװֶען
אוֹיך אַ צָרָה אִיהם גֶעשֶׁעהן.
אַט װָאס פוּנְ׳ם גֶעשְׁפֶּעט עֶס קוּמט אַרוֹיס:
שְׁכֵנִים זוּכֶען זְכוּת אַלְטֶע אוֹיס
אוּן אַ פְּרָאצֶעס יוּדלֶען שַׁארף דֶערקְלֶערט —
זֵיי׳רֶע אָבוֹת הָאט זַיין גוּט גֶעהֶערט,

עָלטֶער-זֵיידֶעס זֶענֶען דָא גֶעזֶעסֶען,
דָא מִיט שְׁוַיים, מִיט אַרבֵּייט בְּרוֹיט גֶעגֶעסֶען.
קוּמט און גֶעהמט עָס צוּ מִיט פֶעלד און וַואלד
אָט דֶער שֵׁענֶער יוּדֶעל מִיט גֶעוַואלד. 88)
דוּפֶּעט אוֹיף זַיין טַאטֶענס כֹּחַ,
אוֹיף זַיין חָכְמָה און זַיין מֹחַ.
פוּן דִי עֶרשְׁטֶע אַלטֶע שְׂרָרוֹת
שְׁטַארבֶּען, נֶעבִּיךְ, פִּיל פַּאר צָרוֹת.
יוּדֶעל פִיהרט מִיט זֵיי מִלְחָמָה,
נֶעהמט פְּרָאסט צוּ זֵיי דִי נְשָׁמָה. 89)
גָאר אַ טֵייל פַּארנֶעהמט אַלסדִינג אוֹיפ׳ן וָואגֶען
און אַוֶועק וָואהִין דִי אוֹיגֶען טְרָאגֶען. 90)
נָאךְ אַ טֵייל אוֹיף צִינש בְּלַייבּט זִיצֶען,
מוּז פוּנ׳ם שְׁוֶוערֶען יָאךְ שְׁטַארק שְׁוִויצֶען. 91)
מֵילָא לְמַאי דָא פִּיל צוּטַעֲנֶה׳ן, בְּקִיצוּר,
יוּדֶעל אִיז קַיין רֶעכטֶער גוּטבֶּעזִיצֶער,
אוֹיף אַ פֶעלד נָאר מִיט אַן-אַלטֶען בִּנְיָן,
הָאט עֶר עֶפִּים יָא אַ שְׁטִיקֶעל קִנְיָן. 92)
מ׳נֶעהמט נָאךְ פוּנ׳ם אַרחִיוו אַפִּיר
עֶפִּים גָאר אַן-אַלט פַּאפִּיר,
וָואס בֶּעוַוייזט וִוי דֶער טָאג קְלָאר,
אַז עֶר אִיז אַ גַנָב גָאר! —
יוּדֶעל בָּארגט און גֶעהמט אָן אִין אַן-אָרט
גָאלד און זִילבֶּערוַוארג אוֹיף עֶהרֶען-וָוארט
וַיְבָרַח-הֵייבּט דִי פִּים אוֹיף און אַ יָאג,
און פַּארפַּאלֶען בִּיז דֶעם הַיינטִיג׳ן טָאג! 93)

נאך חטאים ווי די, אהן א צאהל,
זוכט מען אוים אויף יודלען אלע מאל
יודעל איז פארדארבען, נישט קיין לייט,
פאלט מען אויף איהם אן פון יעדער זייט.
שווייגען טאר מען איהם ניט, מ'טאר ניט שלאפען,
אט אזעלכען מוז מען גוט בעשטראפען.
מאכען איהם א פראצעס איז געבליבען,
בכתוב, ווי עס שטעהט געשריבען.
ס'האט מיט'ן פראצעס זיך די וועלט געוויגט,
יודלען דענסטמאל האט שטארק ניט געגליקט.
ס'וואקסען אוים אדונים פיל ווי גראז,
קומען אנצורייבען איהם א נאז. 94)
יעדער גלוסט א ביינדעל זיך אפלעקען,
יודעלם נאמען פון דער וועלט אויסמעקען. 95)
איינער, אין זיין צייט א וועלט געקעהרט,
האט מעהר פון די אלע איהם צעשטערט. 96)
יענער האט א וועלט געפיהרט מיט צארן, 97)
און מ'איז פון איהם גוט פארשווארצט געווארען,
איז געוועזן א גרויסער ריצער,
און דער גרעסטער גוטבעזיצער.
ביי איין פריץ, מיט א היינקדיג פיסעל,
האט ער צוגענומען ס'גאנצע שליסעל
צווישען צוויי בערידמטע טייכען, 98)
וואס ניטא גאר זייער גלייכען.
שרעקליך ווי געהאט ליב האט ער געלט, 99)
קארג איז איהם געוועזן די גאנצע וועלט.

האבען שררות ניט געצאהלט איהם ראטע,
נו, געמעגט זיין האט גאט זייער טאטע.
וועלגער שיקט ער אן אויף זיי א ראיע,
מערדער, ווילדע לייט, אן־עם לא היה, 100)
אט דער וועלט־בעריהמטער האפער,
ווערד עם יודעלם בלוט־פארצאפער.
און דערווייל נאך, איידער וואס און ווען,
איידער ס׳איז נאך עפיס וואס געשעהן,
טהוט ער אין דעם עסק שוין א פאהר –
און ס׳צאהלט יודעל ראטע איהם דריי יאהר. 101)
יודעל, ביסט אן־ארענדאר,
רעכט אויף דיר, רעכט,
האסט ניט זיין געוואלט א האר.
זיי־זשע א קנעכט!
דיין פריהלינג, יודעל, דיין בליהען,
איז געשווינט אריבער,
דיין ווינטער וויפיל ס׳וועט זיך ציהען
ווייסט איין גאט דער ליבער.

טו.

יוּדֶעל הָאט קֵיין הָאנִיג נִיט גֶעלֶעקט,
ס'הָאט זַיין מִשְׁפָּט נִיט גוּט זִיךְ גֶעעֶקט.
יֶעדֶער שָׁכֵן הָאט גֶעוָואלט זַיין מַפָּלָה,
אָפּצוּקוּילֶען אִיהם, אָפּשְׁנַיידֶען אַ פָּאלֶע.
„ס'אֵיינצִיג מִיטֶעל פַאר דִיר אוּן דָאס רֶעכטֶע,
אִיבֶּערוַוארטֶען שְׁטִיל דִי צַייט דִי שְׁלֶעכטֶע.
בְּלַייב אַ פֶּערמֶער דוּ לְעֵת־עַתָּה,
אוּן דֶעם פָּרִיץ צָאהל דִי רַאטֶע. 102)
בּוֹיג זִיךְ דוּ דֶערוַוייל, עֶר אִיז אַ זֶעהר גֶעזוּנטֶער,
קֶען מֶען נִיט אַרִיבֶּער, מוּז מֶען אַרוּנטֶער".
אָט אַזוֹי בֶּעט, רֶעדט מִיט פַייעֶר
פוּן דֶעם הַארץ אַ פְרַיינד אַ טְרַייעֶר.
יוּדֶעל אָבֶּער וֶוערד שְׁטַארק אוֹיפגֶעבְּרַאכט
אוּן אִיהם פַאר אַ שׂוֹנֵא גָאר בֶּעטְרַאכט.
פַאלשֶׁע פְרַיינד מִיט מְסִירוֹת הָאבֶּען,
וִוי דֶער שְׁטֵייגֶער אִיז, שְׁטַארק אוּנטֶערגֶ'הֶעצט,
אוֹיף אִיהם לַאנג אַזוֹי גֶעגְרָאבֶּען
בִּיז אִין תְּפִיסָה מְ'הָאט אִיהם אַיינגֶעזֶעצט, 103)

דָארט גֶעפֿיינִיגט אִיהם צוּם טױט,
אוּן גֶעשְׁפַּייזט מִיט טְרוּקֶען בְּרױט. 104)
יוּדֶעל הָאט אױף זִיךְ צוּפִיל גֶעשְׁטֶעלט,
עֶר אִיז דָאךְ אַן־עַקשָׁן, וַויסט דִי וֶועלט.
כָּל־זְמַן בַּיי אִיהם אִיז גֶעוֶוען דֶער פָּאטֶער
הָאט צוּ אִיהם קֵיין יָוָן אוּן קֵיין טָאטֶער
נִיט גֶעוַואגט אִין הױז צוּטָאן אַ קִיק, 105)
מְ'הָאט גֶעצִיטֶערט פָּשׁוּט פַאר זַיין בְּלִיק.
אָהן דֶעם פָּאטֶער אָבֶער, אָבֶער הַיינט,
אִיז אִין יוּדֶעלס הױז אַרַיין דֶער פַיינט.
אִיז אַרַיין מִיט זַיין קָאמַאנדֶע,
מִיט דֶער ווִילדֶער מֶערדֶער־בַּאנדֶע.
הָאט גֶעלֶעסטֶערט, אַל־דָאס־בֵּייז גֶערֶעדט,
אוּן גֶעלֵייעֶנט יוּדֶלֶען דֶעם דֶעקרֶעט.
מַארשׁ, צוּם עֵסֶק, קִינדֶער, הֵיי!
לָאזט זִיךְ הֶערֶען זַיין גֶעשְׁרֵיי.
אוּן מִיט אִימפֶּעט ווִי אַ ווִינד,
וַוארפט זִיךְ חֶבְרָה גִיךְ־גֶעשְׁווִינד.
גֶעזוּכט, גֶעטַאפּט,
גֶעלַאפּט, גֶעחַאפּט.
סְ'לױפֶען, סְ'יָאגֶען מַחֲנוֹת שְׁלֶעק
אִי מִיט הַאמֶערס אִי מִיט הֶעק.
שְׁלָאגֶען פֶענסטֶער, רַייסֶען טְהִירֶען, 106)
שְׁמֶעקֶען ווִי דִי הִינד אוּן שְׁפִּירֶען,
פַאלֶען אָן, אוּן שְׁטֶעכֶען,
הָאקֶען, בְּרָאקֶען, בְּרֶעכֶען.

מאכען חרב, ליידיג, וויסט,
ס׳וואלגערען כלים זיך ווי מיסט.
אין דערמיט געריידער טהוט א װעץ,
און – אין פלאם-פייער שטעהט דער „דווארעץ״!
ס׳פליהען פייערדיגע צינגען,
דעכער קנאקען, פענסטער שפרינגען.
און חברים יודעלס ביי דעם שמארץ
שטעהן און קוקען מיט א פרעהליך הארץ. 107)
שטרעקען אין דער מהומה אויס די הענט,
רויבען, וויפיל יעדער האט געקענט.
יעדער זאגט: איך פרעה מיך, קוועל, 108)
ס׳ווערד פון יודעלס הויז א תל!
און דער פיינד פארנעהמט זיך יודעלס גוטץ, 109)
זאכען אין דער ווירטהשאפט און אויך פוטץ:
בעקענס, לעפעל, גאפעל, מעסער,
לייכטער, טעפלעך, פענדלעך, פעסער,
האק און פאק און אויך א ווילקע,
לאזט נישט איבער אי קיין שפילקע.
יודלען הייסט ער אנטהאן קייטען,
זעלנער זאלען איהם בעלייטען,
איהם פארשיקען אין א ווייטען ארט,
און מיט איהם צולעהרגען בלק דארט;

טז.

שוואַרצע וואָלקענס זעגען ווי פאַרהאַנגען
איבער ס'וויסטע יודעלס הויז געהאַנגען.
גלייך ווי ס'פיהלט דער הימעל יודעלס לייד,
טהוט זיך אָן שוואַרץ אין אַ טרויער־קלייד.
ערד און הימעל – פון איינאַנדער ווייט,
זיי געבוירט איין פאָטער, אין איין צייט.
דריבער הערט מען אָפט ווי מ'זאָגט:
אַז די ערד, די שוועסטער, קלאָגט,
מינעט זיך דער ברודער אין געזיכט,
פינסטער ווערד זיין פנים, שוואַרץ זיין ליכט.
דריבער אַז די ערד בעליידיגט ווען איהר קינד,
און דעם מענשען ביטער איז איהם, וועה און ווינד,
שרייט ער, ווייגט ער צו דעם הימעל אָפט,
בעט ער ווי אַן־אייגענער, בעט און האָפט.
יודעלס חורבן האָט דער הימעל אויך בעדויערט,
ערד און הימעל ביידע האָבען זיי געטרויערט.

פונ׳ם פֿאַלאַץ דעם וֶעהר לִיבֶּען
איז אַ הויפֶֿען אַש גֶעבְּלִיבֶּען.
אַלץ איז חָרֵב און צוּשְׁטֶערט,
האַרנֶעם־קאַרנֶעם איבֶּערקֶעהרט.
אוּמטוּם קוילֶען, שְׁטֵיינֶער, גִיפְּס,
אוּיםגֶעשְׁטאָרבֶּען—שַׁא קֵיין פִּיפְּס!
צְווִישֶׁען רוּיכֶערדִיגֶע הוּיפֶֿענס דאָרט,
זִוי אַ שָׁאטֶען שְׁטִיל פֿוּן אָרט צוּ אָרט,
וַואנדֶעלט הִין און הֶער אַ מַאן אַרוּם.
רֶעדט נִישט, טְהוּט אַמָאל אַ זִיפְֿץ—אַ בְּרוּם.
זִוי דִי וַואנד אִינְגַאנצֶען איז עֶר טוֹיט,
ס׳פָּנִים בְּלַאס, דִי אוֹיגֶען פֵֿייעֶר־רוֹיט,
און דאָס לָשוֹן פוּנ׳ם האַרץ דֶעם שְׁוֶוערֶען
דְרוּקט אִין קְנֵייטשֶׁען אִיהם זִיךְ אוּים אוֹיפֿ׳ן שְׁטֶערֶען.
און דִי בָּארד, דִי לָאקֶען אוֹיף דֶעם קַארק,
פְּלִיהֶען אִיהם בַּיים גַאנג צוּפְלָאסֶען שְׁטַארק.
דֶער אָט איז עָס יוּדֶעלס בֶּעסטֶער פְרַיינד,
וָואס גֶעוֶוען פַֿארְעֶכֶענט פַֿאר זַיין פַֿיינד
וֶועלכֶען מְ׳הָאט אִין תְּפִיסָה אַיינגֶעזֶעצט,
אִין אַ גְרוּב גֶעהַאלטֶען אִיהם צוּם לֶעצט
דֶער אָט, וָואס גֶעלִיטֶען הָאט פִֿיל שְׁמַארץ,
גֶעהט עָס מִיט אַ שְׁטַארק גֶעבְּרָאכֶען הַארץ!
גֶעהט פַֿארטְרַאכְט, פַֿאראוּמֶערט, וֶעהר פַֿארבִּיטֶערט,
זֶעהט דֶעם חוּרבָּן—פְּלַאטֶערט עֶר און צִיטֶערט.
ס׳דִינֶען נִיט דִי פִֿיס אִיהם, שְׁטֶעלֶען אָפּט זִיךְ אָפּ,
אָבֶער ס׳פְּלִיהֶעט, ס׳טְרָאגט אִיהם הַאסטִיג וַוייט דֶער קָאפּ.

ס'מויל שווייגט, ליפען איהם צונויפגעצויגען,
אבער ס'הארץ שרייט, ס'ריידען זיינע או.
זאל ס'געשריי ארויס איהם פון דעם מויל,
וואלט געוועזען עס פון הארמאט א קויל.
זאלען זיינע אויגען טרערען גיסען,
וואלטען אויס זיי גאנצע קוואלען פליסען.
ס'מענשענס הארץ איז שוין אזוי געשטעלט,
זיך אפשפיגלען אין איהם זאל די וועלט.
ס'איז ביי דעם אין הארץ א חורבן אויך:
בלוט און פייער, אש און ווייליגען רויך.
צווישען ווייליגען רויך פארטראכט,
שטארק פאראומערט און פארשמאכט,
געהט ער לאנגזאם שטיל פון ארט צו ארט
און ארויף א בארג פארגעהט ער דארט.
פרישע און געשמאקע לופט פונדאנען
האט די וואלקענס איהם אין הארץ צוטריבען,
ווי פון שלומער וואלט ער אויפגעשטאנען,
האט ער זיך די אויגען אויסגעריבען.
שטילער אין איהם ווערד דאס פייער,
די געדאנקען קלערער, פרייער,
זיינע אויגען ווערען איהם בענעצט,
און ער וויינט און יאמערט דא צום לעצט.
„כ'הייב א יאמער אויף די בערג-אויף דא, 110)
ווייט ארום איז קיין איין מענש ניטא!
מ'הערט ניט מעהר דאס קול פון פיה
און געזאנג פון פויגעל פריה.

פויגעל, פיה אַוועק אינאיינעם,
ס'איז קיין שפור ניטא פון קיינעם.
ווייבער, בריות צום געוויין, (111
גיכער קומט אַהער צוגעהן,
וויינען דאָ און קלאָגען
אויף די גרויסע פּלאָגען.
לעהרענט טעכטער אויס אַ לידעל —
אוי אַ קלאָג צו אונזער אידעל!
ס'איז אַריין דורך פענסטער ברעכען
איהם אין הויז דער טויט, צושטעכען
דאָרטען קינדער אין די וויגען,
וועמען נאָר ער האָט געקריגען".
און צום חורבן באַלד געטאָן אַ בליק,
לאָזט ער זיך אַהין געשווינד צוריק.
בײַ דער חורבה, אויף אַ שטיין,
זיצט ער אײנער דאָרט אַליין,
ליב איז איהם דער רויך ווי זיסע ריחות,
זיצט און זאָגט בעגײַסטערט זײַנע איכות.
טרויער-לידער אַלע, וואָס אין ביכלעך,
זענען אין פערגלייך מיט זיי נאָר שפּילכלעך.
זאָגענדיג די איכות אויף דעם שטיין
לאָזט זיך הערען איהם אַ שטיל געוויין.
„ווער איז? — טהוט ער בייז אַ רוף —
אויב אַ שד — צום טאַטער!"
ס'ענטפערט שטיל אַ קול דארויף:
— איך בין יודעלס פּאַטער! (112

אויסצוהאלטען האט דער טאטע ניט געקענט,
און געקומען זעהן זיין הויז ווי מ'האט פארברענט,
ווי מען האט זיך אפגערעכענט מיט זיין קינד,
און פון איהם א תל געמאכט גיך און געשווינד.
און פאר גרויס רחמנות ניט געשוויגען,
מוראדיג געוויינט און וועה געשריגען.
„פאטער ליבער און געטרייער,
— בעט דער פריינד איהם, רעדט מיט פייער־
ווייז, מאטוניו, וויין דיין גנאד ארויס,
און פון שונאים לייז דיין יודלען אויס!
זאג אדרבה, איז פאר דיר עס שעהן,
מיט'ן שטאפ זאל יודעל דיינער געהן?
כ'וועל אויף קברים מיך אויסשטרעקען,
דארט זכות־אבות אויפצוועקען.
לאזען זיי זיך מיהען, בעטען, שרייען,
יודלען פון דעם גלות צובעפרייען".
פלוצלים — ס'קאציל קומט די באבע רחה!
וואס געטריי אזוי איז איהר משפחה,
און איהר קול מיט ביטערע טרערען
לאזט אין הימעל אוש זיך הערען. (113
רחה מאכט געוויין שטארק אן
אויף איהר איינקעל דא;
גוואלד שרייט זי אויף איהר איינקעל,
וואס ער איז נישטא.
און דער פאטער טהוט א זאג:
„האב דיין שטימע איין פון קלאג

און די אויגען פון טרערען,
דו פארדינסט, אז קריק א היים
זאָל דאָס קינד, אם־ירצה־שם,
פון דער פרעמד זיך אומקעהרען.
ס'איז צוהאָפען, זאָג איך, שווייג און קיק,
קומען וועט דאָס קינד א היים צוריק! (114

יז.

אין א פרעמדער געגענד, היבשליך ווייט,
וואו עס וואוינט א פאלק, פארדארבענע לייט,
זיטצען ביי א גרויסען טייך א סך
ארעסטאנטען, זעלנער אויך א וואך.
ס'איז אן אנגעקומענער עטאפ,
וואס ער רוהעט דא זיך אוים א קאפ.
און געשמידט אין קייטען פים און הענט,
פינסטער ווי די ערד, פון זון פארברענט,
זיצט דא איינגעהייקערט אויף א שטיין
טרויריג, אונזער יודעל-לעב אליין.
איהם אנקוקען זאגען ווער וואלט דען,
דאס איז יודעל, וואס אמאל געוועזן?
עלטער איז ער מיט א פופציג יאהר,
ס'פעהלען ציין איהם און עס פעהלט איהם האר.
ציין — פון ברויט מיט זאמד אויסגעבראכען,
האר — פון אש אויפ'ן קאפ אויסגעקראכען. 115)
יונגערהייט געווארען איז ער גרוי,
באקען בלייך, ארום די אויגען בלוי.

ס'איז פון סאַמע שוואַרצער זיין געשטאַלט,
איהם ניט צודערקענען — שרעק ווי אַלט!
פלייש קיין לויט אויף איהם, נאָר הויט און ביין,
יי אַ שפּענדיל דאַר, הויט האַרט ווי שטיין, 116)
פּים געשוואָלען, ווי בעריקעס רויט,
טראָגען קייטען, שווער איהם ווי דער טויט.
אַט ווי יודעל זעהט אויס איצט אין לייד,
נאַקט און באָרפוס איז ער, אָהן אַ קלייד.
פון זיין גאַנצען אויסזעהן ווי אַן־אָבל,
קען מען מאַכען אַן „על נהרות בבל".
דאָרט ביים טייך געזעסען איז ער און געבענקט,
אין דער ליבער היים דערמאָהנט זיך און געדענקט,
אויף אַ דאָרטיגער הושענא
הייננט ער אויף די פידעל זיינע.
ווייל אַ מזמור בעטען איהם די רויבער,
און אַ פרעהליכס — די קאַטאָוועס־טרייבער,
שפּיל דו אונז, רב אידעל,
דיינס אַ יודיש לידעל!
„מיר ווי קען דאָס האַרץ פאַרטראָגען
גאַנס ליד אין דער פרעמד צוזאָגען!
אויב פאַרגעסען וועל איך דיך מיין לאַנד,
אָפּ מיר נעהמען זאָל די רעכטע האַנד,
קלעבען זאָל די צונג צום גומען מיר,
אויב אַז דיינקען וועל איך ניט אין דיר;
אויב דיך, היים, ביי עפּעס אַ שמחה נאָר,
ניט דערמאָהנען וועל איך נאָך ביים אָנהויב ג[illegible]!

ס'זאָל די עשו'ס, גאָט! אָפּלויפען ניט אומזיסט
יענער טאָג, ווען ס'הויז מיינס איז געוואָרען וויסט.
וואָס געזאָגט זיי האָבען: מאַכט אַ תל, אַ תל!
ס'הויז צונעהמט איהם פונ'ם סופיט ביז'ן שוועל.
פריץ, דיר זיין זאָל עס אָפּגעגעבען ברויט!
וואויל דעם, וועלכער מאַכען וועט דיר אויך דעם טויט.
וואויל דעם, וועלכער ברעכען וועט דיר אויך אַ ביין,
און צוקלאַפּען דיינע קינדער אויף אַ שטיין!" [117]
יודעל, זיינס דער באַנדע אָפּגעזאָגט,
ריקט ער אין אַ זייט זיך אָפּ און קלאָגט.
ס'טהוען פויקען באַלד אַ קלאַפּ
און עס אויפשטעהט דער עטאַפּ.
מאַרש! קאָמאַנדעוועט דער עלטסטער און מושטירט,
און די אַרעסטאַנטען האָבען זיך גערירט.
קייטען-קלינגען הערט זיך פון דערווייטען,
פייקלעך פויקען-צו פון אַלע זייטען,
יודעל געהט אין גלות, רעדט קיין וואָרט,
לאָזט זיין פידעל אויף די ווערבעס דאָרט.

צווייטער טייל

א.

אמת איז דעם עולם'ס ווערטיל טאקע:
ס'שיקט די רפואה גאט צו פאר דער מכה.
ווייסט איין גאט נאר, וואס פון יודלען וואלט געוועז,
ווען עס זאל מיט איהם א מעשה ניט געשעהן.
יודעל אז האט פון דריי יאהר ביים ענדע
אויפגעהערט צו צאהלען פאר א־ענדע, (1)
זענען פונ'ם פריץ חיל געקומען.
האבען זיי משכנות פיל גענומען,
אפגעטראגען עס צו איהם אין סקארב. (2)
יודלען נאך געטראפען אויך אין קארב –
מ'האט א פראצעס, לאנג ניט גאר געטראכט,
די געשעפטס־לייט יודעלם אויך געמאכט –
זיי דאך העלפען איהם צוברעכען דעם קאנטראקט!
קורץ–געמאכט ביי בית־דין ווערד אויף זיי אן־אקט
און אזא פסק־דין ארויסגעשיקט:
באשר יענע האבען זיך געקליגט,
דאס און דאס צוטאן געראטהען,
וואס על־פי דעם אפמאך איז פארבאטען,

אוּן דֶעם פָּרִיץ גוֹרֵם הֶיזֵק גְוֶועֶן וֶעהר פִיל;
אוּן דֶערצוּ גֶעמַאכט יַד־אַחַת אִין דֶער שְׁטִיל
מִיטֶ'ן גְרַאף, וָואס מִיט אַ הִינקדִיג פִיסֶעל, 8)
אָפּצוּנֶעהמֶען בַּיי אִיהם ס'גַאנצֶע שְׁלִיסֶעל —
בְּכֵן פַארשִׁיקֶען קוּמט זֵיי, אָט דִי לַייט,
וואוּ דֶער שְׁוַארצֶער פֶעפֶער וַואקסט, הֶעט וַייט.
מֶענשֶׁען זֶענֶען שָׁם גֶעוֶועןֹ דִי גְרֶעסטֶע,
אִין גֶעזִינד אוּן אִין גֶעשֶׁעפט דִי בֶּעסטֶע. 4)
שְׁלֶעכט אִיז, אֶמֶת טַאקִי, גְוֶועןֹ דֶער שַׂר,
אָבֶּער דָאךְ, חָלִילָה, נִישׁט קַיין נַאר.
עַר, נִישְׁקָשֶׁה, הָאט פַארשְׁטַאנֶען זֶעהר גוּט,
אַז דִי מֶענשֶׁען הָאבֶּען אִין זִיךְ יוּדֶעלס בְּלוּט.
„יוּדְלֶען פַיינט צוּהָאבֶּען — מְהֵיכָא־תֵּיתֵי“,
אִיהם פַאר זַיין עַקְשָׁנוּת קוּמט פֶּעטשׁ הֵייסֶע.
נֶעהמט עֶר נָאר אַרַיין אִין קָאפּ זִיךְ זַאכֶען,
אִיז מִיט גוּטֶען מִיט אִיהם נִיט צוּמַאכֶען;
דָאךְ אִיז יוּדֶעלס קֶעפִּיל, זַיין פֶערשְׁטַאנד,
נִישׁט אַוֶועקצוּמַאכֶען מִיט דֶער הַאנד.
יוּדֶעל אִיז אַ חָכָם, אֵיינֶער אִין דֶער וֶועלט,
סְקַארבּ אַיינבְּרֵיינגֶען קֶען זַיין חָכְמָה גוּזמוֹת גֶעלט.
הַיינט אַז יוּדֶעל נִיצט, ווִי בַּאלד עֶר אִיז גֶעשַׁייט,
מוּז מֶען שִׂנְאָה שׁוֹין פַארבֵּייגֶען אִין דֶער זַייט.
זִיךְ אִין הַארצֶען מֶעג מֶען טְרַאכטֶען וָואס מֶען ווִיל,
אָבֶּער ס'מוּיל — אַזַאס, נִיט פְּלוֹידֶער מִיר צוּפִיל!
דַארף מֶען פְּרִיוֶוען יוּדֶעלס לַייט צוּהַאלטֶען פְּרַיי,
טָאהן אַזוֹינס, דֶעם קַאנט זַיין לָאזֶען זֵיי גֶעטְרַיי.

און דער פריץ פאלט באלד אויף א מיטעל
ער בעפעהלט אשפנז׳ען זיין „פראוויטעל״ 5)
טאקי באלד, א קאפ זיך ניט צודולען,
לאז מען נעהמען יודעלם לייט אין שולען,
און זיי אויסצולעהרנען לאז מען דארט
ביכלעך לעזען און א גויעש ווארט.
ס׳וועט דורכדעם דער קאנט שוין זיי געפעלען,
ס׳וועט א טייל אין הויף בעקומען שטעלען.
שולען לאזען ווערען פונ׳ם סקארב געמאכט,
ניט פון פלייש א טאקסע, ניט פון ליכט א פאכט.
אדרבה, ניט למען־השם פארגעסען,
פלייש א סך בעדארפען אלע עסען. 6)
עסט מען פליישיגס — איז מען רעכט געזונט,
מילכיגס און שאר ירקות — איז א הונט!
פון על־חטא
איז מען ניט פעט.
פיער פון סטודענטען, וואס אין דער שקאלע,
זענען ווייט געגאנגען אין השכלה.
ביים עקזאמען געבען פאר די לעהרער
האבען זיי געקענט פון אלע מעהרער. 7)
איינער, פון די פיער דער בעסטער,
ווערד אין הויף א שר דער גרעסטער. 8)
און די אנד׳רע זענען אויך געאכט,
מ׳האט פאר גרויסע שרים זיי געמאכט. 9)
יענע פיער משכילים, ווי פראנצ״יזען
אין די רויטע מונדירן, רויטע הויזען, 10)

מַאכֶען אִין דֶער וֶועלט אַ גְרוֹיס גֶערִידֶער,
מַאכֶען כָּבוֹד גָאט אוּן זֵיי׳רֶע בְּרִידֶער.
זֵייעַר וָוארט, וָואס אִיז אַרוֹיס פוּן מוֹיל,
פְּלֶעגְט דֶעם שׂוֹנֵא טְרֶעפֶען וִוי אַ קוֹיל.
נִיט גֶעלָאזְט זִיךְ אִין דֶער קַאשֶׁע שְׁפַּייעֶן,
שׂוֹנְאִים פְּלֶעגֶען פוּן זֵיי דִי עֶרד קַייעֶן.

ב.

אַט צוּ דִי מַשְׂכִּילִים, וָואס אִין יֶענֶע יָאהרֶען,
אִיז אוֹיף סְטַאנצִיֶע דֶענסמָאל יוּדֶעלם וַוייבּ פַּארפָאהרֶען.
דָא אִין אוּנזֶער מַעֲשֶׂה מוּז מֶען צְוִוישֶׁען
וָוערטֶער אִיבֶּער אִיהר אַ פָּאר אַרַיינמִישֶׁען.
זִינט זִי הָאט צוּשְׁפִּילֶען אוֹיפגֶעהֶערט אַ רָאלִיֶע,
הָאט בֶּעקוּמֶען סְפַּאזמֶע אוּן אַ מֶעלַאנכָאלִיֶע,
אִיז זִי, נֶעבִּיךְ, גָאר גֶעלֶעגֶען טוֹיט צוּ בֶּעט,
אָהן אַ סִימָן לֶעבֶּען וִוי אִין הִינֶערפְּלֶעט,
אִיז גֶעוָוארֶען אַפְּגֶעלָאזט אוּן פוֹיל,
אוּן גֶעשֶׁפֶּענט זֶעלטֶען נָאר דָאס מוֹיל.
סְ'הָאט אוֹיף אִיהרֶע פְרַיינד גֶעצִיטֶערט סְ'לַייבּ —
סְ'עֶקט זִיךְ שׁוֹין דָאס לֶעבֶּען יוּדֶעלס וַוייבּ.
שְׁכֵנִים שִׁיקֶען שׁוֹין צוּ יוּדלֶען שְׁלוּחִים,
פָּארצוּלֵייגֶען אִיהם מִיט זֵיי שִׁדוּכִים.
סְ'אִיז אִיהר לֶעבֶּען אוֹיף אַ הָאר גֶעהַאנגֶען,
נִיט גֶעוואוּסט, אִין הוֹיז וָואס פָארגֶעגַאנגֶען;
נִיט גֶעוואוּסט, גֶעשֶׁעפְטֶען יוּדֶעלס וִוי עָס גֵעהן,
דִי עֲסָקִים אִין מַאיָאנטֶעק וִוי עָס שְׁטֵעהן.

יודֶעל פְּלֶעגט פון אִיהר זִיךְ אַלץ בֶּעהַאלטֶען,
עֲצוֹת מִיט אִיהר מֶעהר זִיךְ נִיט גֶעהַאלטֶען.
נִיט גֶעוואוסט גָאר הָאט זִי פון דֶער צָרָה —
ס׳הָאט פון אִיהם אַתֶּל גֶעמַאכט דֶער שְׂרֵפָה.
נָאר אַז יודֶעל, בַּיים גֶעזֶעגֶנֶען זִיךְ,
טהוט אַהֵייסֶען קוּש זִי אִין דֶער גִיךְ,
הָאט זִי ווִי פון שְׁלָאף זִיךְ אויפְגֶעחַאפּט,
ס׳הָאט אִיהר ווִי אַהַאמֶער ס׳הַארץ גֶעקְלַאפּט.
ס׳אִיז אִיהר פָּארגֶעקוּמֶען מְשׁוּנֶה ווִילד,
עֲפּים שְׁטֵעהט פַאר אִיהר אַשְׁרֶעקלִיךְ בִּילד:
חָרֵב אִיז אַלסדִינג, פַארבְּרֶענט און ווִיסט,
גְרוֹיסֶע הויפֶענס אַש און בֶּערגלֶעךְ מִיסט,
טויט אומטום, קֵיין לֶעבֶּעדִיגֶע נְשָׁמָה,
בֵּייזֶע שְׁטִילְקַייט ווִי נָאךְ אַ מִלְחָמָה!
זִי, אַלְמָנָה, אָהן דֶעם מַאן דֶעם לִיבֶּען
און אַיְתוֹמָה ס׳טֶעכטֶערל — אִיז גֶעבְּלִיבֶּען.
ס׳צִיטֶערט אִיהר פַאר קְרֵיינקונג רִיק־און־לֶענד,
קַייקֶעלט זִיךְ אִין אַש און בְּרֶעכט דִי הֶענד,
ווֵיינט און יָאמֶערט מִיט אַשְׁוֶוער גֶעמִיט:
„יודֶעל, פַאר וָואס הָאסט זִיךְ נִיט גֶעהִיט!
נִיט גֶעפָאלגט, אַךְ, הָאסט־דו מַיינֶע ווֶערטֶער,
זִיךְ ארומגֶעשְׁלֶעפּט אִין שְׁלֶעכטֶע עֶרטֶער!
ווֶען דו וָואלסט גֶעוֶוען יָא הֶערֶען מַיינֶע רֵייד,
וָואלט דָאךְ נִיט גֶעטְרָאפֶען אונז אַזֶעלכֶע לֵייד.
נִיט אַזוֹי אויפ׳ן הויז, אויפ׳ן מוֹיעֶר,
ווֵיין אִיךְ דָא אַזוֹי און טְרוֹיעֶר,

וואס אַרט מיך האלץ, וואס אַרט מיך שטיין? 11)
עס אַרט מיך דו נאַר, דו אַליין.
נאַר אויף דיר דאַ יאָמער איך און וויין,
וואו איז הין־געקומען דיין געביין?״
ס'האָבען ניט געטריקענט איהר די אויגען,
ס'האַרץ צו יודלען האָט איהר שטאַרק געצויגען,
לעבען האָט איהר יודעלם קוש געבראַכט
ס'צינדט זיך אָן איהר האַרץ, זי בענקט און טראַכט.
ס'קען אַ קוש אויפוועקען אָפט געפיהלען,
ס'זאָל אונמעגליך גאַר זיין זיי צושטילען.
גיט אַמאָל אַ שטאַרקע אָנצוהער'ניש,
מאַכט אין האַרץ אַ גאַנצע איבערקעהר'ניש.
ס'פיקט אַ קוש אין האַרצען ווי די מיקע,
ס'איז דאָך דאַ אַ מיתה אויף בנשיקה.
יודלען ניט פאַרלאָזען אין דער נויט,
איהם אויפזוכען לעב'דיג אָדער טויט.
ווערען זאָל ער פון איהר ניט פאַרלוירען,
האָט זי ביי נאמנות זיך געשוואוירען.
זי פאַרקאַטשעט טאַקי באַלד די פאָלעס,
און זי לאָזט זיך געהן אָפּריכטען גלות.
איז געגאַנגען, גאַר אָהן רוה אַביסעל,
און פאַרגאַנגען ביז צום פריץ'ס שליסעל.
ביי משכילים איהרע קרובים דאָרט,
זיך געפונען אויף איינשטעהן אַן־אָרט
ניט געווען, חלילה, זיי קיין לאַסט
אדרבה, גאַר אַן־אָנגעלייגטער גאַסט

זי איז זיי געווען זעהר ליב און טייער
און געשפרונגען גערן פאר איהר אין פייער. 12)
איהרם א „קרבן־מנחה" אויפצוהייבען,
זענען זיי געגאנגען צווישען לייבען. 13)
אויף נאמנות האבען זיי געשוואָרען,
ניט קיין מיה פון יודעלם וועגען שפּאָרען,
אז אין תפיסה זאל ער לאנג ניט זיצען,
ס'זאל אפילו דונערען און בליצען.

ג.

די משכילים הויז אין יענער צייט
איז א קלוב געווען פאר חברה-לייט,
וואס אויף זיי ארוים איז אויך א צארן,
און אהער אין קאנט פארשיקט געווארען.
יודעלם לאגע האט ווי פייער זיי געברענט,
אלע האבען דאך זיין טאטען גוט געקענט.
איינער דארטען פון די גרעסטע גייסטער,
ווי כל-ימיו וואלט ער געווען שטאל-מייסטער,
האט דערצעהלט פונ׳ם „אלטענס" רייטוואגען. (14
זיין „טשעטווארקע"* פערד, וואס לויפען, טראגען,
הין-און-הער ווי בליצען, מיט הויות,
עכטע לייבען, אדלער, ווילדע חיות.
אט אזוי צום זוהן אין יענע יאהרען
פלעגט ער קומען עקסטרא פלינק צופאהרען.
פונ׳ם „בן-אדם׳ס" מעשות, גאר אנטיק,
פלעגט צוקומען יעדען ג׳זונט א שטיק.
אויך איז ער געווען א משל-זאגער, (15
אי א טרייסטער, אי א קלאגער.

טְרֵייסטֶען פְּלֶעגט עֶר יודֶלעֶן אִין זַיין צָרָה,
אַז עֶר וֶועט נָאךְ לֶעבֶּען ווִי אַ שְׂרָרָה;
וֶועט אִין זַיין מַאיָאנטֶעק קְרִיק זִיךְ קֶעהרֶען,
לֶעבֶּען גְלִיקלִיךְ, פְּרוכְפֶּערן זִיךְ אוּן מֶעהרֶען; 16)
וֶועט אָפּבּויֶען זִיךְ אוּן זֵייהֶען פֶּעלדֶער,
זִיצֶען זִיכֶער, שְׁלָאפֶען אִין דִי וֶועלדֶער; 17)
זִיךְ פֶּערזַאמלֶען וֶועט נָאךְ זַיין מִשְׁפָּחָה,
מִירְצֶה־שֶׁם מִיט מַזָל אוּן מִיט בְּרָכָה.
אוּן עֶר הָאט גֶעגלוֹיבּט אַזוֹי דְרַיין פֶעסט,
אַז אוֹיסמָאהלֶען פְּלֶעגט עֶר פַאר דִי גֶעסט
ווִי אוֹיסמוֹיעֶרן יודֶעל וֶועט אוֹיף סִינַי
פִּינקטלִיךְ נָאכ'ן פְּלַאן נָאךְ זַיין גֶעבַּיי. 18)
אוֹיךְ גֶעוֶועֶן אִיז יֶענֶער קְלוּבּ אַן־אָרט,
רֵיידֶען אָפּטמָאל פוּן פָּאלִיטִיק דָארט.
זָאגֶען פְלֶעגט מֶען דָארטֶען מְדִינוֹת
אִי אוֹיף שְׂרָרוֹת, אִי אוֹיף מְדִינוֹת.
אוּן דֶער גְרֶעסטֶער גָאר פוּן יֶענֶע לַייט,
גוּט גֶעקֶענט דָאס לֶעבֶּען, אָרט אוּן צַייט,
נִיט אַט אָנצוהֶערנִיש, זֵעהר פַארשְׁטֶעלט, 19)
מְהָאן וָואס וֶועט זִיךְ שְׁפֶּעטֶער אִין דֶער וֶועלט.
לויט עֶר רֶעכֶענט, חֶשְׁבּוֹנט אוֹיף זַיין גַאנג, (20
דַארף זַיין פָּרִיץ זִיךְ נִיט הַאלטֶען לַ...
הָאט מִיט אִיהם אִינגַאנצֶען שוין גֶעעֶקט,
אוּן מִלְחָמוֹת שְׁטַארְקֶע נָאךְ גֶעשְׁמֶעקט.
עַד־הַיּוֹם אִיז גָאר נִיט צִיפַארְשְׁטֶעהן,
ווִי אַלְסְדִינג עֶר הָאט פָּארְאוֹיס גֶעזֶעהן.

ס'איז דער קאפ העט-העט ווייט איהם געפלויגען,
מדינות איהם געשטאנען פאר די אויגען.
צובעהאלטען זיינע פרייע רייד,
איז דער משל תמיד זייער קלייד.
שררות, בלוטפארגיסער און הילטאיעס,
הייסען אלע ביי איהם – בהמות, חיות. 21)
איבער לייבען רעדט ער, לעמפערטען, בערען, 22)
ווי זיי רייסען, פרעסען און צושטערען.
אויך איז דא ביי איהם א ווילדער קאבאן
אי א צאפ מיט הערנער און א באראן. 23)
און די שלעק, צו אלדע שווארצע יאהר,
רוהען ניט און ראסטען ניט א קאפ,
רייסען, בייסען זיך בעשטענדיג נאר,
טראך אהין, טראך אהער – און חאפ-לאפ! 24)
מ'שמיעסט, אז דער גרויסער דיפלאמאט
האט אמאל זיין פריץ דעליקאט,
ווען ער האט אויף עפים זיך געקלאגט,
אט אזוי אן-עצה איהם געזאגט:
„כדי אויף דיר אויסגיסען זאל זיך ניט די באד,
זאלסט-דו טהאן מיט ארמע חסד און גענאד". 25)
פון די אלע ארמע האט ער גיכער
יודלען, נעביך, דא געמיינט גאנץ זיכער.
חברה איז געוועזן פאר יודלען גרייט
לייגען אין דער לענג זיך, אין דער ברייט.
וועגען זייער בילדונג, גרויסע תקיפות, 26)
האט דארט יודעל ניט געליטען רדיפות.

מְ׳הָאט גֶעמווּזט אִיהם פַאר אַ מֶענש בֶּעטְרַאכטֶען,
לְפָנִים חָאטשׁ, גְרָאבּ אִיהם נִיט צוּפַארַאכטֶען.
חָאטשׁ עֶר הָאט מִיט׳ן וַוייבּ זִיךְ אִיבֶּערגְ׳בֶּעטֶען
און זִיךְ נִיט גֶעוָואלט מֶעהר מִיט אִיהר גֶט׳ן,
הָאט עֶר דָאךְ מִיט אִיהר, צוּלִיבּ דֶעם עוֹל,
נִיט גֶעקֶענט זִיךְ אָפּט זֶעהן וִוי אַ־מָאל.
וִוי אַ־מָאל, הֶעט־הֶעט אִין אָנהוֹיבּ גָאר,
נָאךְ דֶער חֲתוּנָה עֶטלִיכֶע יָאהר.
צָרוֹת הָאבֶּען אִיהם דֶעם קָאפּ פַארשְׁלָאגֶען,
אִיז גֶעוֶוען אִין דַייזֶע בָּארשטש פַארטְרָאגֶען.
דָא לוֹיף
אִין הוֹיף,
פַאר דֶעם פָּרִיץ הַאלט דָאם הִיטֶעל,
דָא צוּטְהָאן הָאבּ מִיט׳ן „פְּרַאווִיטֶעל”.
רִיק אַ גְרָאשֶׁען אִיהם אִין הַאנד אַרַיין
דִי כַּפָּרָה פַאר דִיר זָאל עֶר זַיין.
יוּדֶעל מוּז אִין־בְּרֵירָה גוֹי׳יִשׁ רֵיידֶען,
און זִיךְ מִיט זַיין יוּדִישׁ לָשׁוֹן שֵׁיידֶען. 27)
הָאט גֶעפְּלַאפֶּעלט גוֹיִעשׁ וִוי עֶר קֶען,
נָאר אַ בֶּעבֶּען עֶפִּים אִיז עֶם גְ׳וֶוען. 28)
יוּדֶעלס לָשׁוֹן וֶוערד, כִּמְעַט אוּנז גֶעפֶּעלט,
זינט דֶענסמָאל אַ זְשַׁארגָאן אִין דֶער וֶועלט.

ד.

אין דער וועלט דאָ האָט אַלסדינג אַן עק,
מיט דער צייט פליהט גוטס אי שלעכטס אַוועק.
איידער נאָך מען טהוט אַ בליק,
פליהט ווי רויך אַוועק דאָס גליק.
ס׳מזל דרעהט זיך ווי אַ ראָד אַרום,
און עס קעהרט אַ וועלט מיט מענשען אום –
הויכע – נידריג טיף אַראָפּ,
נידריגע – אַרויף מיט׳ן קאָפּ.
אויך פונ׳ם פּריץ, שטאַרק און רייך,
האָט זיך אויסגעלאָזט אַ טייך.
אויפגעשטאַנען איז אַ גרויסער דוקעס,
איהם איז ניט געפעלען הוקעס-פּוקעס,
אַלע מעשים פון דעם פּריץ ביז אַצינד,
האָט זיך אָפּגערעכענט מיט איהם פאַר די זינד,
אָפּגענומען ס׳כשר ניט פאַרדינטע גוט,
און ניטאָ דער פּריץ, און ניטאָ דער קנוט!
יענער דיפּלאָמאַט, אַזוי איז דאָ אַ קלער,
האָט געמיינט דעם דוקעס מיט׳ן נאָמען בער. (29

אין זיין צייט דער דוקעס, ווי מיר הייסען,
האט משיח אין דער וועלט געהייסען. 30)
ס'איז דעם פריץ'ס פאלשער גלויבען
שטארק איהם נמאס,
און פון אונזער חברה מאכט ער
גאר א ציםעס. 31)
מאכט פון זיי דעם גרעסטען גרעסער נאך,
און הויף ביי איהם ווערד ער גאר כל-ולך. 32)
יודעל גיט צום דוקעס אויף'ן פריץ איין,
און פערלאנגט, א גואל זייגער זאל ער זיין.
חברה האט אביסיל אונטערגעווארמט,
ס'האט דער דוקעס אויף איהם זיך דערבארמט.
אנדרע זאגען, חברה האט עס אנגעמאכט,
זיי גאר זיי די ישועה האבען איהם געבראכט.
זייער לויב צוליב, וואס צום שר אנגעקומען,
דריבער האט ער גוט מיט יודלען זיך בענומען. 33)
מילא, די פלפולים אלע, זיי פארגעסט,
אט וואס ס'זאגט דער דוקעס אין זיין מאניפעסט:
„איך מיט גאטס גנאד דוקעס גרויסער,
אין דעם שליסעל מיינעם-קיסר,
וויל, וואס גאט געבאט מיר פאלגען טריי-
יודעל זאל ארוים פונדאנען פריי.
אין דערהיים ביי זיך גאר אויף דאס-ניי,
לאז ער דארט אפבויען זיין געביי.
אין די ערטער, וואו ער האט זיך אויפגעהאלטען,
לאז מען איהם מיט גאלד און זילבער אונטערהאלטען". 34)

יודעל

יוֹדֶעל הָאט פַארנוּמֶען גַאנץ גֶעשְׁווִינד
אַלֶע זַיינֶע קְלוּמֶקעס, וַוייבּ אוּן קִינד,
זִיךְ גֶעמַאכט אִינגַאנצֶען גְרֵייט,
גֵעהן אַ הֵיים גֶעזוּנטֶערהֵייט.
יֶעדֶער זֶעגֶענט זִיךְ מִיט אִיהם גָאר פַיין,
אוּן גִיט נָאךְ אִין בַּייטֶעל אִיהם אַרַיין. 35)
דִי גֶערוֹיבּטֶע כֵּלִים אִין זַיין הוֹיז אַמָאל,
גִיט אַרוֹיס דֶער סְקַארבּ אִיהם אַלֶע מִיט אַ צָאהל. 36)
אוֹיף דִי פְּלֵייצֶעס, יוֹדֶעל נֶעהם דִי פִּים אוּן גֶעה,
פָאהר גֶעזוּנט מִיט מַזָל אוּן פִּיל גְלִיק־אַדְיֶע!

ה.

צודערצעהלען דא די וואונדער,
יודעלם מיה, אלסדינג בעזונדער,
וויפיל צייט עס האט געדויערט
ביז ער האט זיך אויסגעמויערט –
אויסצורעכנען אלץ ביז אויף א האר,
וואלט די מעשה ציהען זיך א יאהר.
מילא דאס שוין אין דער זייט,
ליידען קענען ניט פיל לייט
זעהן א זאך בשעת'ן צובריימען,
ליב צוקומען נאר צום גרייטען.
„נעהם דאס איי, שעהל עס אפ,
לייג עס אונז אין מויל אריין,
צו וואס דולען אונז א קאפ,
אונז אומזיסט מטריח זיין?"
יודעלם מיה ביים בויען וואס־זשע זעהן?
גלייכער אין זיין פארטיג הויז צוגעהן.

פוּן דֶעם הױז צוּם עָרשטֶען — קֵיין פֶערגְלַייך!
יוּדֶעל אִיז ווִי פְרִיהֶער מֶעהר נִיט רַייך.
מְ'זָאגט: חֲנֻכַּת־הַבַּיִת־טָאג
אִיז גֶעוֶועזֶען אַ יָאמֶער אוּן אַ קְלָאג.
מְ'הָאט דֶערמָאהנט זִיךְ יֶענֶע גוּטֶע צַייט,
אוּן דָאס ווַיינֶען הָאט גֶעהֶערט זִיךְ ווַייט. 37)
יוּדֶעל אִיז נִיט מֶעהר אַלֵיין אַ שַׂר,
ס'אִיז דֶער דוּקֶעס אִיבֶּער אִיהם אַ הַאר. 38)
זִיצֶען זִיצט עֶר טַאקִי אִין זַיין גוּט,
נָאר גֶעגַאנגֶען אִיהם אִיז דָאךְ נִיט גוּט. 39)
הָאט גֶעהַאט זֶעהר פִּיל צוּזָארגֶען,
קָאפּדַארנֶעש צוּלַייעֶן, בָּארגֶען. 40)
מִיט דֶעם ווַייבּ פַארבְּרֵיינגֶען זִיךְ דִי צַייט
דָאס — אַ קָאטַא! נִיט פַאר אָרמֶע לַייט.
וֶועגֶען וָואס דֶער אָרמֶער דֵיינקט — אִיז בְּרוֹיט,
דֵיינקט, ווִי מְ'וֶוערד בֶּעפְרַייעֶט פוּן דֶער נוֹיט.
קֵיין טַאנץ, זָאגט מֶען, געהט פַאר'ן עֶסֶען,
הוּנגֶריג — קֶען מֶען אַלץ פַארגֶעסֶען.
דְרִיבֶּער דַארף נִיט קֵיינֶעם זַיין אַ וואוּנדֶער
יוּדֶעלס הַאלטֶען זִיךְ פוּנ'ם ווַייבּ בֶּעזוּנדֶער.
וָואלט גֶעקֶענט גָאר בְּלַייבֶּען אָהן אַ הֶעמד,
אוּן צוּם ווַייבּ ווִי פְרִיהֶער אֶפְשַׁר פְרֶעמד,
סְ'זָאל צוּ אִיהם נִיט אִין דֶער שְׁוֶוערֶער צַייט
קוּמֶען אֵיינֶער פוּן דִי חֶבְרָה־לַייט.
גוּט גֶעוֶועזֶען אִיז יֶענֶער אָהן אַ פֶעהלֶער,
גוּט אוּן פְרוּם, דֶער גְרֶעסטֶער גָאר שְׁרִיפטשְׁטֶעלֶער. 41)

אי א למדן אי א מאן פון וועלט,
איהם צו תורה חכמה ניט געפעהלט.
דער אלטער רבי מיט די ביינער גאר,
עס זאל אפילו פעהלען דאס א האר! [42]
יודעלס לאגע בעסער כדי צומאכען,
האט ער איינגעפיהרט פיל גוטע זאכען.
ס'איז געוועזען זיין ערשטע בעסטע מלאכה,
יודעלס ווייב פאררעכטען די מערכה.
הערען אין הויז לאז מען איהרם א ווארט
און די דעה האבען לאז זי דארט.
ווייטער: ס'האבען יודעלס אינטערעסען
איהם גענויט זיין לשון צופארגעסען,
און אויף גויש, לאז ער מוחל זיין,
האט ער דאך גערעדט ניט עפים פיין
דריבער האלט עס יענער שטארק פאר נעהטיג.
אויסצוהיילען יודלען אט דעם וועהטיג,
און ער נעהמט זיך גאר פון אלע זאכען
צופארשטעהן איהם געבען ביידע שפראכען. [43]
ריידען ריכטיג
איז זעהר וויכטיג.
יענער האלט פאר וויכטיג אי דאס נאך
אז ווי יודעל זאל ניט זיין פארנומען,
אויף אסיפות פארט דריי מאל אין וואך
מיט'ן ווייב איז מחויב ער צוקומען. [44]
ס'איז ביי יודלען אין דער היים
איינגעפיהרט געוועזען א סיים, [45]

אִין דֶעם גוּט אַרוּם
רִיכטֶער אוּמֶעטוּם. 46)
האוּ עָס זֶענֶען מֶענְשֶׁען, דָא אִיז שְׁטְרַייט,
גָאט אִיז, זָאגט מֶען, הוֹיךְ, דֶער פָּרִיץ וַוייט.
בִּיז עָס שְׁפַּארט אָן צוּ דֶעם שְׂרָרָה,
וֶוערד מֶען דִי כַּפָּרָה
כְּהָאן אַלֵיין אַלסְרִינג אִין לַאנד,
אִיז דֶער שְׂרָרָה נִיט אִין שְׁטַאנד;
וִוידֶער-זְשֶׁע אִיז שְׁלֶעכט,
אוֹיף בֶּעאַמְטֶע זִיךְ פַּארלָאזֶען,
מְ'וֶוערד בַּיי זֵיי אַ קְנֶעכט,
אוּן זֵיי וֶוערֶען שְׁטַארק צוּלָאזֶען.
כְּדֵי דֶער וָואגֶען זָאל זִיךְ רִיהרֶען,
נִיט פַּארקְרִיכֶען אִין אַ גְרָאבֶּען,
מוּז מֶען פוּן דֶער קֶעלְנֶיע פִיהרֶען,
אוֹיף דִי פֶערד הַשְׁגָחָה הָאבֶּען.
סְ'הָאט אַ חָכָם, שְׁטַארק גֶעלֶעהרטֶער,
שוֹין גֶעזָאגט דִי קלוּגֶע וֶוערטֶער:
„וֵועה דִיר, לַאנד, דַיין קֶענִיג וָואס אַ קְנֶעכט,
אוּן בֶּעאַמְטֶע פִיהרֶען זִיךְ אוֹיף שְׁלֶעכט,
עָסֶען, זוֹיפֶען אָהן שׁוּם מִיה
בַּאלד בַּיים אוֹיפְשְׁטֶעהן אִין דֶער פְרִיה.
וואוֹיל דִיר, לַאנד, דַיין קֶענִיג וָואס אִיז פְּרַיי,
אוּן בֶּעאַמְטֶע דִינֶען דִיךְ גֶעטְרַיי,
עָסֶען צוּ דֶער צַייט מִיט אַפֶּעטִיט,
אוּן פַארבְּרֵיינגֶען צַייט מִיט טְרִינְקֶען נִיט". 47)

יודלען ווערד דורך בראווע לייט נאמנים
פריי דער קאפ, בעקומט אן=אנדער פנים.
הויבט אן טראכטען תכלית=זאכען,
ווי ארום א גראשען מאכען.
דרעהט ארום זיך אין דער וועלט
האנדלען און פארדינען געלט. 48)

יודלען ווערד וואס ווייטער בעסער,
אלץ וואס ווייטער ווערד ער גרעסער.
איהם פארגעהט ס'געפיהל
צו די קינדער-שפיל. (49
ס'קריכט אזוינס איהם שוין מעהר ניט אין קאפ,
ווארפט די קינדערשיכלעך שוין אראפ.
איז אן-אנדער יודעל גאר געווארען,
טאקי ווי מען זאגט — איונג מיט שפארען.
ס'האט דער טאטע איהם די זינד פארגעבען
און א „קול" פון זיך צו איהם געגעבען. (50
אבער וואוינען ביי איהם ווי פארצייטענס —
ניין! איהם ליב געהאט נאר פונדערווייטענס. (51
פלעגט איהם לאזען גריסען אלע צייט
דורך חכמים, לומדים, גרויסע לייט: (52
„האב דו, יודעל, זאגט איהם, קיין פאראיבעל,
וואס אין פאלאץ ליידיג שטעהט מיין שטיבעל.
ער בעדארף ניט האבען מעהר א היטער,
איז געווארען עלטער און געניטער.

צוּבֶּעטְרַאכטֶעט גוט אַלסדינג איז ער נִיט קְלֵיין,
הָאט אַ קֶעפִּיל, לָאז ער דֵיינקֶען שׁוֹין אַלֵיין.
מִיט זַיין חָכְמָה לָאז בֶּעקוּמֶען ער אַלסדִינג,
שׁוֹין גֶענוּג אַ יוּנגֶערמַאן זַיין, לֶעבֶּען גְרִינג.
מֶענשֶׁען וֶוערֶען ווילד פַארנַארִישׁט, מְשׁוּגָה פִיל,
פְלִיהֶען זֵיי גֶעבְּרָאטֶענֶע טויבֶּען, שְׁלָו אִין מויל.
אִיבּרִיגנס הָאט ער דָאךְ אַ גוּטֶען רֶבִּין,
ס׳ווייב זַיינס, דִי חָכְמָה, זָאל לֶעבֶּען!
לָאז ער נָאר בֶּעזוּנדֶער
זִיךְ נִיט הַאלטֶען פוּן אִיהר מֶעהר
דַארף ער שׁוֹין קַיין וואוּנדֶער
נִיט, אַזוֹי וִוי בִּיז אַהֶער. 53)
לָאז ער זַיין אַ מֶענשׁ און נִיט קַיין שְׁבַאטֶע,
אָט אַזוֹי גֶעזָאגט זֵיי הָאט דֶער טַאטֶע.
ס׳ווייב בַּיי יוּדלֶען אִיז גֶעוֶועןַ דִי נְשָׁמָה,
דוּ אִין סְפָּאדִיק, זָאט ער, גֶעה, חָכְמָה!
אִיהר אַקֶעגֶען זָאגֶען נָאר אַ וָוארט,
אִיז ער טוֹיטֶען יֶענֶעם גְרֵייט אוֹיפ׳ן אָרט.
ס׳הָאט דִי וֶועלט אַמָאל זִיךְ שְׁטַארק גֶעוואוּנדֶערט,
און זִי חִידוּשׁט זִיךְ נָאךְ אִי אַצוּנדֶערט.
ווִי אַזוֹי ער הָאט פַאר אִיהר מִיט כֹּחַ
נָאר אַ גְרוֹיסֶען שַׂר גֶעפְּלֶעט דֶעם מֹחַ.
ס׳אִיז דִי מַעֲשֶׂה אָט אַזוֹי גֶעשֶׁעהן:
יֶענֶער שַׂר, אַ הֶבֶל׳ניק גֶעוֶועןַ, 54)
מְשׁוּנֶה ווילד און טַאקִי אוֹיךְ פַּארְרִיקט, 55)
הָאט אוֹיף יוּדֶעלס ווייב זִיךְ גְרָאב פַארקִיקט.

„צערעמאניעס מיט א יודיש ווייבעל!
אויך מיר לייט! — אזוי־אט טראכט ער זיך —
מ׳רייסט אראפ אזיינער, מחילה, ס׳הייבעל!
מיט אזעלכער ווערד כ׳עך פארטיג גיך״.
דא גיט יודעל ווי א לייב א שפרונג,
תרבית, פריץ, שרייט ער, האלט די צונג!
און דערלאנגט איהם טראך־טראך אין די ציין,
א־הא, ווי ער ברעכט־עס איהם א ביין!
לכבוד דעם ווייב ולכבוד אויך דער נאציע
מאכט ער אין הויז ביי זיך א ליטוינאציע.
זינט דענסמאל איז ביי איהם אבט טעג כסדר
ברענען ליכטלעך אלע יאהר אין חדר. *
אווא! צודערצעהלען האב איך פריהר פארפעהלט,
ווי מיט יודעלס ווייב געוויגט זיך האט די וועלט.
גאר א גרויסער שררה פון א ווייטען קאנט, (56
האט געחלשט וועדען גוט מיט איהר בעקאנט.
איהרע מעלות ג׳האַרכט פון אלע זייטען,
ליבט ער זיך איין אין איהר פונדערווייטען.
מאכט ער, זאגט מען, גרויסע גאר הכנות, (57
שיקט צו יודלען לייט מיט פיל מתנות,
גריסט גאר פריינדליך, לאזט איהם בעטען פיין,
מיט זיין כבוד לאז ער מוחל זיין,
און עס זאל איהם ניט זיין צו קיין לאסט,
קומען מיט׳ן ווייב צו איהם צו גאסט.
און די ווארע, וואס ער האט געמאכט
בעת די געסט ער האט אראפגעבראכט;

ווי ער יודעלס ווייב גיט אָפּ אַן־אָרט,
און פאַרצוקערט פּשוט איהר׳ס אַוואָרט,
און די פינגער גאָר געלעקט פון איהר –
איז ניט צוּבּעשרייבּען אויף פּאַפּיר.
איהרע ווערטער האָט מען גוט פאַרשריבּען
עד היום דאָרט זענען זיי געבּליבּען.

יודעל

*

דא איז צודערמאהנען ארט און צייט,
אז פון מינדלען איז געווארען לייט.
איז א בוגרות, שכל שטארק בעקומען,
אויסגעוואקסען, לייב אויף זיך גענומען.
שעהן אפילו איז זי ניט אזוי אויפ׳ן קיק
נאר א מויד, אי! אהן עין־הרע ברייט און דיק.
יודעל הויבט אן זי שוין פארצושטעלען
און דער עולם פלעגט פון איהר אנקוועלען.
ביי איהר אין זאל האט די מהיר
זיך ניט צוגעמאכט, אי אלט אי יונג
אלע קומען גערן צו איהר,
ס׳ווערד ניט מיד צודרש׳נען איהר די צונג.
און וואס ווייטער ווייטער אלע מאל
קומען צו איהר דרשות אהן א צאהל.
אלטע און אויך שפאגעל נייע
מעשות, ווערטלעך, אפט גאנץ פרייע.
פון דער מוטער האלט זי גאר פלאם־פייער
איהרע ווערטער זענען איהר זעהר טייער.

לייגט אַריין אין איהרע רייד פיל פּשטלעך,
שרייבט פון איהרם אַ וואָרט אָן הונדערט בּלעטלעך.
איטליכם וואָרט איהרם קייעט זי און קייט,
אויסצודרינגען אַלץ וואָס עס בּעטייט.
וואָס אַ פּינטעל לאָזט מיך הערען
פּלעגט זי זיצען אַלץ און קלערען.
אָט אַזוי איז מינדעלם גאַנג,
אין דאָס מינדסטע פּיצעל
זיך אָנעקצובאַבּרען לאַנג,
זוכען עפּים דאָרט אַ שפּיצעל.
ס׳פּלעגען פיל דערפון זיך לאַכען—
עט, וואָס טויג אונז אָט די זאַכען?!
אַלע דרעהדלעך, אַלע סבָרות
טויגען, כ׳לעבען, אויף כּפּרות,
עט, און ווידער מאַכי עט!
כאַכען יענע מיט געשפּעט. (59
הויזפריינד, די וואָס איבערגעבען
מינדלען מיט דעם גאַנצען לעבען, (60
יודלען אויך געליבט, געאַכט—
זענען אויף אַזאַ חבריא,
פריינד ניט גוטע, ניט געטריישע,
שטאַרק געוואָרען אויפגעבראַכט.
מ׳הויבט אָן קריגען זיך און שרייען,
גרעסער גרעסער ווערד דער שטרייט,
ס׳וואַקסען וואַקסען מיט דער צייט,
ווי דער שטייגער איז, פּאַרטייען.

[illegible]

קומט דער קריג אריין אין הויז,
געהט דאס גליק פון דארט ארויס,
ס'ווערד צעריסען די משפחה,
און ניטא מעהר מזל־ברכה.
אט דאס טאקי הויבט אינקורצען
גרויסע צרות יודלען אנצוטהאן.

ח.

אַז גֶעוָוארֶען יודֶעל אִיז אוים עֲבֵרָה,
נָאךְ דֶענסמָאל בִּשְׁעַת דֶער עֶרשטֶער צָרָה,
הָאבֶּען פַאר אַ פֶערמֶער פְּרִיצִים אִיהם גֶעמַאכט
און גֶעגֶעבֶּען זַיין מַאיָאנטֶעק אִיהם אִין פַּאכט.
הָאט גֶעהַאט אַזֶעלְכֶע אויף זִיךְ דְּרַיי, 61)
בִּיז גֶעוָוארֶען פון זֵיי אִיז עֶר פְּרַיי.
דֶעם פַארְרִיקְטֶען פָּרִיץ, יֶענֶעם שְׁלַאק,
אַז גֶעגֶעבֶּען הָאט עֶר אִיהם אַ פְּסַק,
אויסגֶעלָאזט צוּ אִיהם אִינגַאנץ זַיין צָארן,
אִיז אַלֵיין עֶר אַ פָּרִיץ שוין גֶעוָוארֶען.
הָאט בֶּעקוּמֶען אויךְ אַ גְרוֹיסֶען טִיטֶעל, 62)
שוין גֶעהַאלטֶען פַאר אִיהם הָאט מֶען ס'הִיטֶעל;
ס'אִיז אַ צַייט אִיהם זֵעהר שְׁטַארק גֶעלוּנגֶען,
ס'הָאט מִיט אִיהם דִי גַאנצֶע וֶועלט גֶעקְלוּנגֶען.
צְווִישֶׁען פְּרִיצִים הָאט עֶס אָנגֶעמַאכט אִיהם שִׂנְאָה,
ווִי גֶעוֵויעהנלִיךְ הָאט גֶעהֶערשט שְׁטַארק בַּיי זֵיי קִנְאָה.
אֵיינֶער הָאט אִין הַארץ גֶעווִינשֶׁען יֶענֶעמס טויט,
דֶער בַּיי יֶענֶעם אויסגֶעחַאפּט דָאס שְׁטִיקֶעל בְּרויט,

נִיט דֶערמִיט זִיךְ אָנצוּעֶסֶען זַאט,
אִיהם אַבִּי נָאר כְּדֵי צוּשַׁאדֶען גְלַאט;
כְּדֵי דִי גַאנצֶע װֶעלט זָאל װִיסֶען,
אַז עָר קֶען פִיל בְּלוּט פַארגִיסֶען.
אַז עָר, גְרוֹיסֶער גוֹטבֶּעזִיצֶער,
אִיז אַן־אֵיידֶעלמַאן, אַ רִיצֶער.
נִיט עָר אַרבֵּייט, נִיט עָר הַאנדֶעלט,
עָפִּים אִיז אַזוֹינֶער אַ קַאטָאװֶעס!
מִיט כְּלֵי־זַיין גֶעהט עָר, װַאנדֶעלט,
אוּן פַארשְׁפָּארט אַ גַאנג דֶעם מַלְאַךְ־הַמָוֶת.
אָט װָאס פְּרִיצִים הֶעט פַארצַייטֶען
אוּן מִלְחָמוֹת װָאס בֶּעטַייטֶען.
אֵיינֶער מַאכֶען יֶענֶעם װִיל דִי קְבוּרָה,
כְּדֵי אַרוֹיסצוּװַייזֶען נָאר זַיין גְבוּרָה.
סְ׳זִיצט זִיךְ אֵיינֶער אִין זַיין לַאנד,
רִיהרט אַ פְלִיג נִיט אוֹיף דֶער װַאנד,
טְרָאגט דֶער רוּחַ אָן אַ שְׂרֵפָה –
אוּן בַּאלד װֶערד עָר דִי כַּפָּרָה.
סְ׳אִיז גֶעװֶען אַ גְרוֹיסֶער עַזוּת־פָּנִים,
אִין זַיין צַייט דֶער גַזְלָן פוּן גַזְלָנִים,
װִילד גֶעװֶען אַ שְׁרֶעק, גֶעזוּנט אוּן דִיק,
מְ׳הָאט גֶעצִיטֶערט פָּשׁוּט פַאר זַיין בְּלִיק,
װִי בַּיים װִילדֶען חֲזִיר זַיינֶע צֵיין, (63
אֵייזֶען־שְׁטַארקֶע װִי עָר אִיז אַלֵיין.
טַאקִי חֲזִיר, װִי מִיר װֵייסֶען,
הָאט עָר אִין דֶער װֶעלט גֶעהֵייסֶען. (64

הָאט דִי עָרד אִינגַאנצֶען אויפְגֶעעְרִיהרט,
מִיט דִי פִּים גֶעטְרֶעטֶען און אַ וֶועלט גֶעפִּיהרט,
שְׂרָרוֹת פְּלֶעגֶען קְנִישְׁן, אִיהם זִיךְ בּוּקֶען,
נִיט אַרוֹיס פוּן אִיהם אִיז קֵיינֶער טְרוּקֶען,
הָאט גֶעוואָלט זַיין אויף דֶער וֶועלט עֶר אֵיינֶער,
עֶר זָאל הֵייסֶען פָּרִיץ, מֶעהר נִיט קֵיינֶער.
יוּדֶעל, אִין דִי אוֹיגֶען אִיהם נָאר ווִי אַ דָארְן,
הָאט מִיט אַלֶע גְלַייךְ גֶעלִיטֶען פוּן זַיין צָארְן.
חֲזִיר אִיז אַרַיין צוּ אִיהם אִין גָארטֶען
און בַּאלד בַּעל-הַבָּית גֶעווָארֶען דָארטֶען.
פִּינסטֶער יודלֶען אִיז גֶעווֶען און בִּיטֶער
וֶועהן דֶעם חֲזִיר בַּיי זִיךְ אִין דִי גִיטֶער,
וָואס עֶר הָאט עָרוואָרבֶּען זַיי נִיט גְרִינג,
וָואס גֶעקָאסט אִיהם טַייעֶר הָאט אַלסדִינג.
יוּדֶעל הָאט אַהַארץ מִיט מַכּוֹת פוּל,
און פַאר צָרוֹת אִיז דֶער קָאפּ אִיהם דוּל.
נִישט גֶעלִיטֶען פוּן דִי אַלֶע שְׂרָרוֹת
האט עֶר בִּיז אַהער אַזעלכע צרות.

ט.

מיט יסורים אז געווען איז יודעל זאט
האט דאס ווייב זיינס נאך א טאכטער איהם געהאט.
קוים געעפענט האט דאס קינד די אויגען
האט עס פון דער מוטערס ברוסט געזויגען.
זעהר פריה איז ארויס עס פון די וויקעלעך,
ניט געוואלט געבונדען זיין מיט שטריקעלעך.
ס'האט געשריגען, ניט געלעגען שטיל,
און די מאמע האט געליטען פיל.
קוים א ציינדעל איז ארויסגעקראכען
האט עס שוין דער מוטערס ברוסט געשטאכען,
און דער מאמע האט פאר גרויסע שמארצען
אנגעחאפט ביים זויגען פאר'ן הארצען.
לאנג געזויגען האט עס ניט די ברוסט,
צוגעוועהנען זיך בעקומען לוסט.
ס'האט אין דרויסען זיך ארויסגעצויגען,
און צו פרעמדע אויף די הענד געפלויגען.
מיט דער מוטער, וואס א צנועה,
האט געהויזט די טאכטער ווי ס'איז נאך.

„מילא, מאכט זי מיט א תנועה,
ס'איז די „אלטע" פארט א מאמע דאך.
פארט א מאמע, כאטש פונ'ם אלטען שנית,
גראב אקעגען איהר זיין קען מען ניט
מען מוז אקעגען צופיל צניעות
געברויכען כאטש אביסעל צביעות.
מינדעל אבער איז איהר ניט געפעלען,
זיך נאר קריגען מיט איהר פלעגט זי וועלען.
זי געזידעלט ווי דער גרעסטער שונא –
מינדעל איז אזוינע און אזוינע!
און א צוגאב נאך צו די פארטייען
איז געוועזען איהר קריגען זיך און שרייען.
און פאר מעפיסטאסיען איז א לעבען!
גיזצען הויבט ער אן דענסמאל צו וועבען,
יודלען צופארפלאנטען גוט אין זיי
אין דעם גרויסען רעש און געשריי.
ווי א שלאטען שמש און א וואנדערער (65
געהט פון איין פארטיי ער צו דער אנדערער,
געהט מיט רכילות גאר א גאנצען פאק,
ליגענס שיט ער, שיט ווי פון א זאק,
ענדערט זיך דעם פנים און דעם קול,
ווי צום עסק פאסט עס איהם אמאל.
פאר א דייטשיל זיך אמאל פארשטעל'ט (66
מיט דער מאדע ווי א מאן פון וועלט.
רעדט אויך גריכיש טאקי נאר א גרעק,
גאר א גאנצער פילוסוף, א שרעק!

לֵייענט אַרִיסטָאטלֶעס סְפָרִים, 67)
הָאמֶערם שִׁירִים, שְׁקָרִים. 68)
פַאר אַ פָּרוּשׁ זִיךְ אַמָאל גֶעמַאכט, 69)
און מִיט פְּרוּשִׁים צַייט אִין קְלויז פַארבְּרַאכט.
טהוּט־אוֹיף שֶׁעהנֶע שְׁפִּיצלֶעךְ אִין דֶער גְמָרָא,
דְרִינגט אוֹים אֵיינם פוּנ׳ם אַנדֶערן עַל־פִּי סְבָרָא.
קֵיינֶער אִיז אַ מַחְמִיר נִיט וִוי עֶר,
סְ׳אִיז פַאר אִיהם קֵיין מִצְוָה נִיט צוּשְׁוֶוער.
„זָאגט, רַבּוֹתַי, וָואם דִי שׁוּלד אִיז מַיין?
— פְּרֶעגט עֶר פְּרוּם און קְנֵייטשׁט דֶעם שְׁטֶערֶען —
זָאגט, וָואם הָאב אִיךְ עֶפִּים מְקַיֵים זַיין?
טהוּ אִיךְ עָם, רַבּוֹתַי, גֶערֶען. 70)
אַייךְ בֶּעדַארף מֶען הֶערֶען וִוי אַ קְנֶעכט,
וֶוען אִיהר זָאגט אֲפִילוּ לִינקם אִיז רֶעכט. 71)
אוֹיף דַארוֹיף בֶּעשְׁטֵעהט עָם דָאךְ אִינגַאנצֶען:
וִוי מֶען שְׁפִּילט אַזוֹי בֶּעדַארף מֶען טַאנצֶען".
שְׁפֶּעטֶער וֶוערד עֶר אִיבֶּער גָאר גֶעבִּיטֶען,
„וָואם גֶעשְׁרִיבֶּען, זָאגט עֶר, דַארף מֶען הִיטֶען
און וָואם יֶענֶע טְרַאכטֶען אוֹים
וַוארף בְּלֹא בּוּשָׁה עָם אַרוֹים,
אוֹיךְ דֶעם גֵיהִנֹם און גַן־עֵדֶן,
אַייךְ דֶערמִיט וָואם מְ׳ווִיל אַיינרֵיידֶען.
יֶענֶער טַאקִי אִיז גֶערֶעכט,
זַייט נִיט, זָאגט עֶר, וִוי דִי קְנֶעכט,
וֶועלכֶע דִינֶען נָאר דֶעם הַאר
אִין דֶער הָאפנוּנג נֶעהמֶען שְׂכַר. 72)

נִיט אַזוֹי אַ צַדִיק אִיז מֶען, נֵיין!
„צַדִיק“ דִינט לְשֵׁם מִצְוָה נָאר אַלֵיין“. 73)
אוּן אַמָאל בֶּעקוּמט עֶר גָאר אַ פָּנִים
וִוי אַ „חָסִיד“ נָאר, פוּן יָמִים וְשָׁנִים. 74)
וַויס גֶעקְלֵיידט, אִין צֶעהנְטֶען אַיינְגֶעבּוֹיגֶען,
מַאכט כַּוָונוֹת, גְלָאצט אִי מִיט דִי אוֹיגֶען.
בְּשׁוּתָּפוּת מִיט חֲסִידִים לֶעבּט עֶר פְּרַיי,
אוּן עֶס גִילט בַּיי אִיהם שְׁטַארק דָאקְטֶערַיי.
הֵיילט מִיט שֵׁמוֹת אַלֶע וואוּנדֶען,
מִיט מַלְאָכִים אוֹיסְגֶעבּוּנדֶען.
מֶעפִּיסְטָאס־ֶע, עֶר הַכְּלַל
אַרבֵּייט, אוֹיף אַגַאנג נִיט פוֹיל,
רְכִילוּת דָא בַּיי אִיהם אַ קְנַאל
אוּן צוּם רֵיידֶען אוֹיך אַ מוֹיל.
רֶעדט פַאר דַייטְשֶׁען אוֹיף לַמְדָנִים:
„צַאפֶּעס זֶענֶען דִי בַּטְלָנִים,
מְ'הָאט פוּן זֵיי קֵיין מִילְך, קֵיין וְואל,
אוּן זֵיי גִיבּ־גִיבּ אָהן אַ צָאהל!
אָפֶּען זָאג אִיך, כְּ'וֶועל מִיך גָאר נִיט שֶׁעמֶען,
סְ'גַאנְצֶע לוּמְדִישׁ מֶעג דֶער רוּחַ נֶעהמֶען.
שְׁפִּין־גֶעוֶועבּ אוֹיף צָרוֹת
זֶענֶען דִי בּוֹיך־סְבָרוֹת,
אוּן דִי דִינִים
אַלֶע מִינִים.
פְלִיגֶען, וֶועט אִיהר, אוּן דִי שְׁפִּינֶען
צְווִישֶׁען מֶענְשֶׁען אוֹיך גֶעפִינֶען.

בַּיי זִיךְ וֶוענֶען יֶענֶע שְׁטַארק פַּארְרִיסֶען,
וָואלְטֶען ווִי אַ הֶערִינג אַייךְ צֶערִיסֶען.
נָאר דֶערפַאר, וָואס עֶטְץ קוּקְט אִין אַ בִּיכֶעל,
אוּן אִין קֶעשֶׁענֶע שַׁבָּת טְרָאגְט אַ טִיכֶעל.
וַוייל עֶטְץ אוֹיסגֶעקֶעמְט אִיז נָאבֶּעל,
אוּן עֶסְט פְּרַייטִיג צוּנַאכְט קַיין קְנָאבֶּעל!
מַיינֶען, גָאט אִיז זִיךְ גָאר מְחַיֶה, קְוֶועלט,
וָואס אַזוֹינֶע הָאט עֶר אוֹיף זַיין וֶועלט.
מַיינֶען, אַז דֶער עִיקָר גָאר
פוּן בֶּעשֶׁעפְנִישׁ אַלֶערְלַיי,
טַאקִי אִיז דָאס מֶענְשִׁיל נָאר,
אוּן פוּן מֶענְשֶׁען — וֶוענֶען זַיי.
זַיי מִיט דִי הֲוָיוֹת
גִיבֶּען גָאט צוּ חַיוֹת.
מַיינֶען, אַט דֶערמִיט
גָאט אַ מֶענְטְלִיך אָנצוּטְהָאן.
כְּלֶעבְּען, הָאט מֶעהר נִיט
קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וָואס צוּטְהָאן!"
דָא גֶעקֶעמְט — אַ שְׁפְּרוּנג צוּ לוֹמְדִים דָארְט,
רֶעדְט אוֹיף דַייטְשֶׁען אוֹיס וָואס אִין דֶער קָארְט:
„אוֹי, מְשֻׁטַיינְס־גֶעוָאגְט, דִי [illegible]הֶגֶע דַייטְשֶׁען!
קֶענֶען נִיט קַיין עִבְרִי, נִיט פַּארְטַייטְשֶׁען,
זַייעֶר חָכְמָה אִיז נָאר פְּלַאפְלֶען, רַיידֶען,
לָאזֶען ווִי דִי גוֹיִים שֶׁעהן זִיךְ קְלַיידֶען,
טְרָאגֶען מָאדְנֶע הוֹיזֶען מִיט אַ רֶעקִיל
גֶעהן אֲפִילוּ שַׁבָּת מִיט אַ שְׁטֶעקִיל.

האַלטען שטאַרק פון יענער נאָר מעטאָדע־
קלוג און גוט און שעהן איז וואָס די מאָדע.
קומט אַרויס אַ מאָדנער מין געדאַנק,
מאַכען זיי דערמיט די וועלט שוין קראַנק.
ס'איז אַ ליאַרעם און אַ געפּילדער,
ווער עס פּילדערט ניט איז אַ ווילדער.
ס'מעג ניט האָבען יענע זאַך אַ זין,
ווערד עס הייליג, להבדיל, ווי אַ דין.
מיינט איהר אפשר, אַז ס'געשריי געוועהרט?
מאָרגען שרייען אַלע פונקט פאַרקעהרט!
ס'קומט אַ שפּאָגעל נייע זאַך אַרויס,
וואָס אַ נאַר אַ חכם טראַכט זיך אויס
ווערד פאַרוואָרפען יענע מיט געשריי
און די תורת לאָקשען ווערד ביי זיי
„פאַנאַטיקער״ רופט איך ביי זיי גרויס און קליין,
ווייל איהר האַלט וואָס גרויסע שרייבען פאַר,
ניט צו־וויסען, אַז דאָס זענען זיי אַליין,
וואָס ביי זיי אינגאַנצען איז פרעמדס נאָר.
אייך איז אייערס און אויך אַלטס זעהר ליב,
זיי פאַרקעהרט, נאָר פרעמדס, נאָר נייעס גיב.
מיינען, אַלץ וואָס אַלט איז נאַריש, שלעכט,
און אַלסדינג וואָס ניי איז קלוג און רעכט.
אַלטע האָבען ניט ביי זיי קיין פּנים,
האַלטען זיי פאַר ווילדע גאָר נאַרנים.
ס'איז פון זייער זיך־בענעהמען ניכר,
אַז אינגאַנצען זענען זיי דער עיקר,

און איהר וועגט גאר איבריג, אלטע סקראבעס,
אַט דאָס זאָגען זײ, די דײטשען, דראַבעס.
פיל נאָך ערגער װענען די חסידים,
מײנען, אַז זײ װענען גאַטס בני יחידים,
די מלאכים װענען עם בעשאַפען,
נאָר כדי צובעדינען זײ װי שקלאַפען.
שפּאַנען איין זײ װי די בהמות,
טרײבען אָן זײ מיט די שמות:
הײדאַ! פליהט גאַלאָפּ, גאַלאָפּ,
פלינק טהוט אונזער אַרבײט אָפּ!
איהר בײ זײ װענט קײן פּאַרנעהם,
קאַלטע מענשלעך אָהן שום פײער,
אײער „ביצה”, למשל, כ׳נעהם,
איז בײ זײ ניט װערט קײן דרײער.
פײער, װאַסער װענען זאַכען
לײב און נשמה רײן צומאַכען.
ס׳דאַרף, לויט זײ, דער מענש זײן פײער־הײס,
ס׳פנים אויסגעפריעט װי אַ צימעס,
פאַר התלהבות אָפּגעהן אַזש מיט שװײס,
ס׳איז אַזאַ שעהן פּנים׳ל גאָט ניט נמאס.
לאָמיר נעהמען װײטער נומער צװײ:
װאַסער! האַלטען זײ אין אײן געשרײ.
ס׳איז פאַרשמירט די נשמה, איז קראַנק מסוכן,
מ׳דאַרף אין װאַסער טוקען זיך און טוקען.
איז װי פורפּעל רויט די זינד,
װערד זי װײס װי שנעה אַצינד.

לויפען פריה אין וואסער מיט'ן בעגין,
אט וואס פליאסקעדריגעס ליגט אין זין!
ווילען טובלען אלץ אין זיבען וואסערן,
ס'פעהלט ניט מעהר ווי אויך די זון צוכשר'ן.
דא געשעקט – א עפרונג צו די חסידים דארט,
רעדט אויף אלע אנד'רע אוים וואס אין דער קארט.

בעפיסטאסיע, וואס מיט יודלען פריהר געעקט,
דורך די דרייַ געוויסע שווערע זינד, 76)
האט די ערגסטע־שנאת חנם, איצט דערהעקט,
און דערמיט פאראומגליקט איהם אצינד. 77)
מ׳קריגט זיך, מ׳האט זיך פיינט אשרעק!
דער אויף יענעם הויבט אויף זיינע הענד,
דער אויף יענעם שפייעט קלעק,
וויגשט איהם: ברעכען זאל ער ריק און לענד.
קריג און שנאה האבען זיך פארמעהרט,
איינער וויל דאס, יענער פונקט פארקעהרט.
איינער זאגט נאכט, זאגט דער צווייטער טאג,
דא איז שמחה וששון, דארטען קלאג.
יודעל געהט שיער ניט אראפ פון זינען
און ער קען קיין רוה זיך ניט געפינען.
און דערווייַלע ווי ער האט גריזאטע
איז ארוים דער חזיר פון זיין בלאטע,
ריהרט־אויף יודעלם פערמע מיט זיין צאהן,
און צוטרייבען וויל ער איהם ווי מאהן.

ס'רודֶפט אִיהם דֶער פַיינד אַלְץ מֶעהר
בִּיז עָס וֶוערד אִיהם שְרֶעקלִיך שְוֶוער.
מִיר אִין מַיין דֶערצֵעהלוּנג אִיז צוּאֵיינג,
צוּבֶּעשְרַייבֶּען דָא דֶעם שוֹנֵא'ס גֵיינג,
וִוי עֶר הָאט פוּן אָנהוֹיבּ אָן
צָרוֹת יוּדלֶען אָנגֶעטְהָאן.
מְ'קֶען גָאר זָאגֶען: וָואס אִיז סְ'פַאר אַ גַאנג
אוּנז אָפּהַאלטֶען מִיט אַ מַעֲשֶׂה לַאנג!
שַׁא, כְ'בִּין מְקַצֵר, לִיבֶּע יוּדֶען!
לָאזט, רַבּוֹתַי, מִיך צוּפְרִידֶען.
בְּקִיצוּר, יוּדֶעל אִיז גֶעשְטַאנֶען שְמָאל,
סְ'הָאט דֶער שוֹנֵא אִיהם פַארטְרַאכט,
אוֹיף דֶעם פַייעֶר אִיהם גֶעבְּרַאכט.
חָרֵב וֶוערד דָאס הוֹיז זַיינס וִוי אַמָאל!
צוּ אַ גָארטֶען זֵעהר אַ רַייכֶען
קֶען מֶען יוּדֶעלס „גוּט" פַארגְלַייכֶען.
סְ'הָאט דֶער גָארטֶען גָאר אַן-אוֹיג פַארנוּמֶען,
אִיז אַ חֲזִיר זִיךְ אַהִין גֶעקוּמֶען,
הָאט פַארדָארבֶּען אִיטְלִיכֶס בֵּייטֶעלֶע
אוּן צוּטְרֶעטֶען אִיטְלִיכֶס קְוֵויטֶעלֶע,
דָארט גֶעמַאכט אַ תֶּל, פַארוִויסט,
אוּן פוּן רוֹיזֶען בֶּערגְלֶעך מִיסט.
יוּדֶעל אִיז אַרוֹיס בְּלוֹיז אָהן אַ הֶעמד
אוּן אָוֶועקגֶעשְלֶעפּט זִיךְ אִין דֶער פְרֶעמד.

יא.

אין דער מעשה אפשר ניט געפעלען
וועט אזויפיל טרויערדיגע שטעלען.
נאר ווער יודעלס לעבען שילדערן וויל,
מוז דערצעהלען צרות, מכות פיל.
ווייניג, יודעל, איז אין דיין געשיכטע פרייד,
זעהר פיל זענען דיינע צרות, דיינע לייד!
פאר דיין קעפיל, יודעל, און פארשטאנד,
פאר דיין הארץ, דיין ברייטער אפענער האנד,
האסט-דו תמיד, נעביך, פיל געליטען,
ווער נאר ס'האט געוואלט אויף דיר געריטען.
ס'ווייב דיינס האט דיר צוגעצויגען קנאה,
דיינע מעלות אנגעמאכט דיר שנאה.
וואלסט ניט גרויס געווען גאר אין די אויגען,
ווען דו וואלסט געווען צו גארנישט טויגען.
ווייניג דיינע שמחות, ווייניג דיינע פריינד,
צופיל דיינע קלאגען, צופיל דיינע פיינד.

יודעלם צרות ווער עס קען ניט הערען,
לייגען זיין געשיכטע מעג אויפהערען.
ס'וועט אזוי זיין טאקי פיל געשייטער,
טרויערדיגער ווערד די מעשה ווייטער.

* *
*

נאקעט, בארפים, אהן א גראשען געלט
לאזט אוועק זיך יודעל אין דער וועלט.
ווי א בעטלער וואנדערט ער פון לאנד צו לאנד,
מיט א טארבע און א שטעקען אין דער האנד.
דאכט זיך, פון אזויפיל לייד און פיין,
האט ער דאך אוים מענש בעדארפט גאר זיין,
יודעל אבער איבערטראגט אלסדינג,
מיט דעם ווייב איז איהם צולייდען גרינג.
איצט פארשטעהט ער ערשט ווי זי איז טייער,
ליבע ברענט אין הארץ איהם ווי א פייער.
פיהלט אין ארמקייט גאר זיך רייך,
רייכע זענען איהם ניט גלייך.
פונ'ם ווייב דעם ווערטה ווי עס געהער
שאטצען איז מען ניט אין שטאנד,
טהייערער פון בריליאנטען איז זי מעהר,
טהייערער פון א גאנצען לאנד. (78
ס'גיט דעם מאן געזונט צו, גליק,
ס'גוטע ווייב מיט יעדען בליק.

דַאלט אִין שְׁוֶועֶרֶער נויט אִיהם אויף דִי פִּים,
בַּאכט זַיין בִּיטֶער לֶעבֶּען הָאנִיג־זִים.
יוּדֶעל זִינט דֶער חֻפָּה, זִינט עֶר אִיז אַ מַאן,
הָאט עֶר נִיט גֶעשְׁפִּילט מִיט'ן וַוייב אַזאַ רָאמַאן.
פִּיהלט זִיךְ ווִידֶער יונג גָאר אויף דָאס נַיי,
וֶוערד בַּיי זִיךְ גֶעשְׁטַארקט, פון דַאֲגוֹת פְּרַיי.
פִּיהרט אַרום זִיךְ שְׁטֶענדִיג נָאר מִיט אִיהר.
כְּ'לִיבּ דִיךְ! זָאגט עֶר, טְהַייעֶר בִּיסט־דוּ מִיר;
לִיבּ פַאר דַיינֶע גוּטֶע, קְלוּגֶע רֵייד,
אוּן דַיין שֵׁעהנקַייט אִינ'ם פְּרָאסטֶען קְלֵייד.
פַאר דַיין לִיבּשַׁאפט צוּ דִי אָרמֶעלַייט, [79]
פַאר דַיין לִיבּשַׁאפט צוּ אַ גֵר פון וַוייט,
אִיהם צוּקְרִיוּודֶען אִיז בַּיי דִיר אַ זִינד, [80]
און אַ יָתוֹם לִיבּבּסט־דוּ ווִי אַ קִינד.
הֵייסט, דֶעם חַבֵר אָפֶּען מוֹסֶר זָאגֶען,
נִיט אויף אִיהם זַיין חֶטְא אִין הַארצֶען טְרָאגֶען. [81]
הֵייסט אויךְ, צוּ בֶּעדִינטֶע נִיט זַיין שְׁלֶעכט,
נִיט בֶּעהַאנדלֶען גְרָאבּ אַ דִינסט, אַ קְנֶעכט, [82]
הֵייסט אויךְ, יֶענֶע אַל־דָאס־בֵּייז פַארגֶעסֶען,
וָואס אִין זֵייעֶר לַאנד מֶען אִיז גֶעוֶועסֶען. [83]
גוּט וֶעהר בִּיסט־דוּ, נְשָׁמָה!
בִּיסט אִי קְלוּג אִי שֵׁעהן,
כְּ'וֶועל אִין פַייעֶר, חֲכָמָה,
גֶערֶען פַאר דִיר גֵעהן.
מֶעג וָואס ס'וִויל זִיךְ זַיין מִיט מִיר,
וֶועל אִיךְ נִיט אַוֶועק פון דִיר,

אַז אִינאַיינֶעם איך מִיט דִיר,
אִיז מִיר לִיבּ דִי וֶועלט אִינגאַנצֶען,
אוּמֶעטוּם דָארט, דַאכט זִיך מִיר,
בְּלִיהֶען, וַואקסֶען פָּאמֶערַאנצֶען.
סְ׳דַאכט זִיך מִיר: פוּנ׳ם פִּינסטֶערנִישׁ, הֶעט וַייט
הוֹיבּט דֶער הִימֶעל אָן זִיךְ אוֹיפצוּקְלֶערֶען,
סְ׳שֶׁפּנֶען טְהִירֶען זִיךְ פוּנ׳ם מִזְרַח־זַייט,
אוּן עֶס טְרֶעט אַרוֹיס דֶער מָארגֶענשְׁטֶערֶען.
אוּן סְ׳בֶּעגִינט אַטָאג פוּן נַייַע צַייטֶען,
פוּן אַנַייעֶר וֶועלט, פוּן גְלִיק אַטָאג,
שְׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן אוּמֶעטוּם בַּיי לַייטֶען,
אוּן אַוֶועק דֶער זָארג, גֶעוֵויין אוּן קְלָאג.
פוּן אַגְרוֹיסֶען שׁוֹפָר הֶערט זִיךְ קוֹלוֹת.
סְ׳טְרָאגֶען וַייט אַרוּם זִיךְ אִין דֶער לוּפט,
ווִי אִין יַם דִי וֶועלֶען, תְּקִיעוֹת גְדוֹלוֹת.
סְ׳בְּלָאזט מִיט כֹּחַ, סְ׳דוּנֶערט אוּן רוּפט.
סְ׳אִיז אַרַעשׁ, סְ׳אִיז אַגְרוֹיס גֶערִידֶער,
מֶענשֶׁען קוּמֶען מִיט גֶעוֵויין, גֶעבֶּעט,
זֵיי צוּקוּשֶׁען זִיךְ ווִי גוּטֶע בְּרִידֶער,
בֶּעטֶען מְחִילָה, שְׁלָאגֶען זִיךְ עַל חֵטְא.
בֶּעטֶען מְחִילָה פַאר דִי אַלטֶע זִינד,
וָואס אַמָאל זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גֶערִיסֶען
צְווִישֶׁען־זִיךְ, נָאר טַאקִי ווִי דִי הִינד.
אָרמֶע, שְׁלַאפֶע, נֶעבִּיךְ, שְׁטַארק גֶעבִּיסֶען.
אוּן דִי טְרָאפֶּענס אִין דִי יַמִים צְוֵויי־
יַמִים רֵיינֶע בְּלוּט אוּן בִּיט׳רֶע טְרֶערֶען,

וָואס גֶעוָוארֶען אִין דֶער וֶועלט דוּרךְ זֵיי,
יֶעדֶער וֶוערט אַ שַׁיינֶענדִיגֶער שְׁטֶערֶען.
און הֶעט-הֶעט גָאר אויפֶ'ן הֶעכסְטֶען אָרט,
פון דִי בֶּערג אַרִיבֶּער, אויף אַ סְקַאלֶע,
פַּארְטִיג אויסגֶעבּויט שְׁטֵעהט גָאטס הויז דָארט,
סְ'צִיהֶען זִיךְ אַהִין דִי פֶעלְקֶער אַלֶע.
קומט אַהִין און לָאמִיר גָאטס וָוארט הֶערֶען —
זָאגֶען פֶעלְקֶער אַלֶע אִין אֵיין קול —
לָאז עֶר לֶעהרֶנֶען מֶענְשֶׁען אונז צו-וֶוערֶען,
קְלִיגֶער, בֶּעסֶער שוין זַיין ווִי אַמָאל. (84
אויף דִי הֶענד מִיךְ מִיט דִיר טְרָאגֶען זֵיי,
זֵייעֶר שְׁלֶעכטַקֵייט צו אונז צוּפַארגְלֶעטֶען;
סְ'טהוט אַצִינד דַארויף דָאס הַארץ זֵיי וֵועה,
ווִילֶען זֵיי דֶערמִיט אונז מְחִילָה בֶּעטֶען.
כְ'בִּין בַּיי מִיר אִין הויז אַ פְּרִיץ ווִידֶער,
אויפֶ'ן קָאפּ דִיר ווִידֶער שַׁיינט דִי קרוין,
דָאס דֶערקְוִויקט מִיר אַלֶע מַיינֶע גְלִידֶער,
פַאר מַיין צַעַר גָאר דֶער בֶּעסְטֶער לוין.
סְ'שַׁאפְט דִי לִיבֶּע מִיר אַ וֶועלט אַנַייֶע,
כְ'לִיבּ דִיךְ טִיף פון הַארצֶען, מַיין גֶעטְרַייֶע!
שְׁטַארק אִיז יודֶעל אִין זַיין ווַייבּ פַארלִיבְּט,
וֶוען עֶס הָאט דֶער שׂוֹנֵא אִיהם בֶּעטְרִיבְּט. (85
סְ'אִיז אַזוי שוין אִין דֶער וֶועלט גֶעשְׁטֶעלְט,
אַז עֶס פָארט זִיךְ נִיט גֶעפִיהל מִיט גֶעלְט.
צום בֶּעוַוייז, רַבּוֹתַי, הָאט אִיהר אַייךְ,
וֶועניג פִיהלט אִיהר, נֶעבִּיךְ, זֶענט אִיהר רַייךְ.

ווערד איהר אבער ארעם, האט איהר שווארץ.
א, בעקומט איהר שוין א מענשליך הארץ,
הויבט איהר אן צופיהלען, צופארשטעהן,
און דערקענט וואס גוט איז, רעכט און שעהן!
ווייך ווי טייג שוין זענט, רבותי, איהר.
האטש צולייגען אייך צו א געשוויר.

יב.

יודעל מיט׳ן ווייב אז געהט אראפ פונ׳ם מארק,
הויבען זיינע טעכטער אן צוגילטען שטארק.
מעהר מיר מענשען ווערען עלטער,
ווערד די וועלט צו אונז אלץ קעלטער.
תמיד האט די וועלט אין יעדער צייט
ליב פרישצאפעלדיגע יונגע לייט.
ס׳איז פון יודעלס טעכטער איצט די ריידע,
זענען אין דער מאדע, גילטען ביידע.
ס׳האט דער עלט׳רער ווייניג־וואס די וועלט געאַרט,
זי איז טאג ווי נאכט געוועען אין שטוב פארשפארט.
איבער ביכער איז זי נאר געזעסען,
און אן־אוצר ספרים אויפגעגעסען.
ס׳איז ניט אויף דער וועלט געוועען כמעט א זאך
וויסען זאל זי עס ניט, ווייניג צי א סך.
איינגעשלונגען, זאגען מיר עס זיכער,
האט פון יענער צייט זי אלע ביכער.
לומדים, בעלי־מוחות פון איהר שניט
פלעגען קומען אין איהר הויז אריין,

און געטהאן מעהר האט מען דארטען ניט
ווי זיך אין דעם לערנען מפלפל זיין.
האמפערן פלעגט מען שטארק זיך און זיך קריגען,
איינער האט דעם אנדערן ניט פארשוויגען.
באלד ווי איינער רעדט ארויס א ווארט,
שלאגט דער צווייטער אפ איהם אויפ׳ן ארט.
בוצקעט זיך מיט איהם אוועק ביינאנד,
„ורמינהו״, כ׳פרעג דיך ווידער־אנאנד!
איינער קען מיט חריפות ווייזען שווארץ איז ווייס,
ריין צומאכען אי א שרץ אויפטהאן נייס! 86)
מאכען פלעגט מען גרויס געטימעל,
רעש ביז׳ן זיבטען הימעל.
מינדעל ו׳ערד דערפון גאר גרעבער, דיקער,
איהר איז לערנען דאך דער גאנצער עיקר.
האט געקענט אויך שפראכען אהן א צאהל
אויסגעמישט זיי אלע מיט אמאל.
זיך מיט צירונג אויסצופוטצען,
דרין געפינט זי ניט קיין נוטצען.
פרעמדע צוגעפעלען
האט זי ניט געוואוסט,
און צושפילען ליבעם
ניט געהאט קיין לוסט.
ביי דעם פאטער זיצען וויל זי
מיט דער מוטער, אויף גאנץ לאנגע יאהר.
יודעלם אינג׳רע טאכטער־זשע אקעגען
איז געגאנגען גאר אין אנדרע וועגען.

ווי די שוועסטער און די לאפּענטיטצען,
וועלכע דאס אליין גאר ווייסען,
אפּגעזונדערט זיך אין שטוב צוזיטצען,
האט אטויט ביי איהר געהייסען.
ס'האט איהר עפּים ווי געפּעהלט
ניט א קוק טהאן אויף דער וועלט.
ליב געהאט זיך וואשען, שמוקען,
און אויף פרעמדע זיך פארקוקען. 87)
„ביי מיר, זאגט זי, זענען מענשען דא,
און „אתה־בחרתניקעס" נישטא.
ס'מעגען זיין, ווי מ'זאגט, רב יודעלס קינדער
טאקי די בעריהמטע גאר יחסנים,
נו, בכן דארף מען האלטען זיך בעזונדער,
און מיט קיינעם ניט זיין קיין מחותנים?
דארף מען, הייסט עס, זיין ביי זיך פאררימען,
אז א גוי פארליבט זיך — זאג איהם אפּ,
כ'וויל ווי מינדעל גאר פון דיר ניט וויסען, 88)
און פארזיצען ביז'ן גרויען צאפּ!
ניין! עס קען ניט זיין אזוי,
ס'איז פאר אלע מענשען גלייך
ברוך־הוא וברוך שמו
איינער אין זיין הימעל־רייך. 89)
אלע מענשען וויל ער זאלען לעבען, 90)
זייער נשמה ניט פון קליאטשע, כ'לעבען!
וואס מיר מינדעלס קאפּ מיט איהרע זאכען?
ס'האָרץ איהרם בעסער לאז זי איידעל מאכען". 91)

אִיהר פַארגְנִיגֶען אִיז גֶעוֶועזֶען
שֵׁעהנֶע סְפָרִים נָאר צוּלֶעזֶען,
וואוּ עֶס וֶוערֶען מַעֲשׂוֹת, וואוּנדֶער פִיל גֶעבְּרַאכט,
אוּן אַלֵיין אַ לִיבֶּע־בִּיכֶעל אוֹיךְ גֶעמַאכט.
רֵיידֶען פְלֶעגט זִי נָאר פוּן לִיבֶּע אוּן פוּן גְלִיק,
מִיט דִי אוֹיגֶען אַלץ צוּם הִימֶעל טְהָאן אַ בְּלִיק,
רֵיידֶען מִיט גֶעפִיהל אוּן מִיט פַייעֶר,
לִיבֶּע – אַט וָואס גוּט אִיז אוּן טְהַייעֶר!
פְלֶעגט שְׁפַּאצִירֶען אָפְט מִיט אִיהרֶע לַייט,
אִין גֶעשְׁפרֶעךְ מִיט זֵיי פַארגֶעהְן הֶעט וַוייט. 92)
הָאט מִיט אִיהר חֵן־מַאכֶען אוּן הַעֲוָיוֹת
צוּגֶענוּמֶען פְרָאסט בַּיי יֶענֶעם סְ'חַיוֹת. 93)
סְ'הָאט גֶעהֶערט זִיךְ בַּיי אִיהר אִין דִי לִידֶער:
לִיבּ זִיךְ הָאבֶּען לָאמִיר, שְׁוֶועסטֶער, בְּרִידֶער!
לִיבּ אֲפִילוּ הָאבֶּען אוּנז'רֶע פַיינד,
גוּטֶס טְהָאן שׂוֹנְאִים אוֹיךְ אַזוֹי וִוי פְרַיינד. 94)
הָאט וֶוער אוּנזֶער רֶעכטֶע בַּאק גֶעשְׁלָאגֶען,
אוֹיךְ דִי לִינְקֶע לָאמִיר אִיהם צוּטְרָאגֶען. 95)
אַט אַזֶעלכֶע לִידֶער מִיט אַזֶעלכֶע וֶוערטֶער
פְלֶעגט זִי תָּמִיד זִינגֶען אִין דִי אַלֶע עֶרטֶער.
תְּחִילֶת זֶענֶען אִיהרֶע פְרַיינד גָאר גֶעוֶועזֶען וֵוענִיג,
סְ'זֶענֶען אִיבֶּער אִיהר גֶעוֶוען נִיט אַלֶע אֵיינִיג,
סְ'הָאבֶּען זִי אַ טְהֵייל פַארגֶעטֶערט אוּן גֶעאַכט,
אַנדֶ'רֶע ווִידֶער פוּן אִיהר גָאר גֶעשְׁפָּאט, גֶעלַאכט.
אָפְּגֶעלוֹיפֶען אִיז דִי יוּגֶענד אִיהר נִיט שְׁטִיל
אוֹיסגֶעשְׁטַאנֶען אִיז זִי גְרוֹיסֶע צָרוֹת פִיל.

ווי די מוטער אין די פרעמדע מקומות
אויך געליטען פיל פון מענשען-בהמות. 96)
ביז א גרויסער מאנארך איז געקומען
און זי פלוצלים פאר א ווייב גענומען. 97)
ער נישקשה האט בערעכענט וואס ער טהוט,
עפּים קומט זי דאך ארויס פון יודעלם בלוט,
יודעלם יחוס לייקענט דאך ניט קיינער,
אי פון זיינע בלוטפריינד אויך ניט איינער.
שונאים מעגען זידלען איהם: ושיד חאלאמיי!
יעקבים איינקעל איז פיל איידלער נאך פון זיי.
ער בעדארף ניט קויפען קיין דיפּלאם פאר געלט,
האט א יחוס-בריף אן-אלטען ווי די וועלט.

י״ג.

יודעלס טאכטער, אט דעם מאן בעקומען,
האט א גאנצע וועלט באלד אפגענומען,
איז געוואָרען גאר די ערשטע דאמע,
אפגעריסען גאנץ זיך פון דער מאמע,
— מ׳ווערד אין עושר און אין כבוד שטאלץ
און בעדינטע האט זי פיל ווי האלץ.
ס׳טראָגען זי פיל שררות אויף די הענט,
און מאנארכעס, מיט איהר זיך בעקענט,
יעדער זי צוגאסט געבעטען האט צו זיך,
עס פארברייט זיך אין דער וועלט איהר נאמען גיך.
און דערווייל האט יודעל, ניט פאר אייך געדאכט,
ס׳לעבען זיינס אין צרות און אין נויט פארבראכט.
ארים איז ער געווען און נידריג, קליין,
אין דער פרעמד שטארק עלענד ווי א שטיין.
זיך געמאטערט האט ער ביז צום טויט
צודערטאפען ס׳טרוקען שטיקעל ברויט,
צובעקומען ערגיץ וואו א לאך,
איבערזיצען רוהיג חאטש א וואך.
אט אבי נאר ווי ס׳איז מעגליך,
ניט צוזיין נע־ונד טאג טעגליך.

שלעכט. עס איז גארנישט צומאכען!
יודעל אויף דער עלטער מיט'ן געזינד
האט געמוזט נאך אלע זאכען,
געביך, אנקומען צום רייכען קינד.
אך און וועה איז אבער יענע פעטער,
וואס צו קינדערס הילף בעדארפען שפעטער
זיי פארלירען זייער פנים,
מען בעטראכט זיי פאר נאראנים.
עס געפעלט ניט זייערם קיין שום זאך
זייער עלטער, נעביך, ווערד צו שמאך.
עס געפעלט ניט זייער רייד,
זייער פיהרונג, זייער קלייד.
עס געפעלט ניט ווי זיי שטעהען,
ווי זיי עסען, ווי זיי געהען.
קומען זיי אריין אין הויז,
אין די שיך מיט דער קאפאטע,
שיקט מען, מחילה, זיי ארויס-
פע, זיי טראגען אן די בלאטע!
געהן זיי אונטען אין דער קיך אראפ,
זאגט מען: אך, זיי נאשען פונ'ם טאפ!
ווילען זיי אריינגעהן וואו מען עסט,
זאגט מען: זייט-זשע מוחל ווייטער, געסט!
ווילען זיי האטש זיצען מיט די קנעכט,
זאגט מען: ס'מאכען זיי די אלטע שלעכט.
העלפען זיי אין וואס-ס'איז פאר א פאך,
זאגט מען: געהט, דאס איז ניט אייער זאך!

הָאבֶּען זֵיי פוּן וַוייטֶען זִיךְ גֶעשְׁטֶעלט,
זָאגט מֶען: זֵיי גֵעהט כְּלַל נִיט אָן דִי וֶועלט!
רֵיידֶען זֵיי,–וָואס, זָאגט מֶען, רֶעדט אִיהר פִיל;
שְׁוַוייגֶען זֵיי, וָואס, זָאגט מֶען, שְׁוַוייגט אִיהר שְׁטִיל
בְּקִיצוּר, וָואס זֵיי טהוּעֶן אִיז נִיט גוּט,
מֶען פַארטְרִיפט זֵיי תָּמִיד זֵייעֶר בְּלוּט.
יוּדלֶען אִיז גֶעוֶוען אוֹיךְ וֵועה אוּן וִוינד,
אָנקוּמֶענדִיג נָאךְ הִילף צוּ זַיין קִינד,
שוּלדִיג מַאכֶען סְ'קִינד אִיז דָאךְ נִיט גְרִינג,
לִיבֶּע גֵעהט אִיהר נִיט אַרָאפּ פוּן צִינג.
לִיבֶּע אִיז אִיהר אֵיינצִיג וָוארט,
דַרְשֶׁ'ט עֶס אִין יֶעדֶען אָרט.
שוּלדִיג זֶענֶען דָא, אַ פָּנִים,
פוּנֶ'ם מַאנס צַד דִי מְחוּתָּנִים.
סְ'הָאט אַ טְהֵייל, כְּפִי סְ'אִיז אַ קְלַאנג,
יוּדלֶען פַיינט גֶעהַאט פוּן לַאנג.
נָאךְ אַ טְהֵייל פוּן גְרוֹיסֶע שְׂרָרוֹת ווִידֶער
שְׁטֵעהט נִיט אָן צוּזַיין מִיט יוּדלֶען בְּרִידֶער–
אִט דֶער שְׁלֶעפֶּער, פוּן אַן־אָרְמֶער נַאצִיֶע,
זָאל זַיין מִיט זֵיי שְׂרָרוֹת „פַּאנִי־בְּרַאצִיֶע"!
אַנדֶ'רֶע זָאגֶען מִיט אַ גְרִינג גֶעמִיט:
מֵילָא יוּדֶעל–טַא, עֶר גֵעהט נָאךְ מִיט,
לְמַאי נָאךְ מִינדלֶען גֶעבֶּען עֶסֶען,
אִט דֶער מוֹיד, וָואס אִיז פַארזֶעסֶען?
גָארנִישט טהוּט עֶס אָט דָאס מֵיידֶעל.
נִיט גֶענוּג וָואס זִי אִיז פוֹיל,

און אזוי פארגרעבט, ניט איידעל,
עפענט זי אויף אונז־אויף נאך אמאל!
לאזט ניט אויס פון אונז אי איינעם,
איז פארריסען, הערט ניט קיינעם.
מינדלען מבוזה האבען זיי געמאכט
יודלען משונה גראבליך אויסגעלאכט.
קנעכט, געהערט אזוינס פון עברות,
פלעגען יודלען אנטהאן צרות,
און פאר יעדען ביסען
גינג איהם בלוט פארגיסען.
האבען פיל בלבולים אויסגעטראכט
אויפ׳ן פייער, נעביך, איהם געבראכט
בייזע הינד, וואס נאר אבי מען הייסט
אײלען זיך דעם הארם בעפעהל דערפילען,
פלעגען אויך אויף יודלען, ווי מען ווייסט,
עפנען מיילער הינטישע און בילען.

ו.

יודְלֶען אִין דֶער וֶועלט דָאס לֶעבֶּען שְׁוֶוער
וֶוערד אִיהם נֹחַ'ס תֵּבָה זַיין גֶעזִינד.
וָואס דֶער מַבּוּל צָרוֹת גִּיסט אַלץ מֶעהר,
מֶעהר פַארשְׁפַּארט עֶר זִיךְ מִיט וַויבּ אוּן קִינד.
יוּדֶעל אִין דֶער הֵיים אוּן יוּדֶעל אִין דֶער וֶועלט
אִיז אִין צְוֵויירְלֵיי גֶעשְׁטַאלְטֶען פָארגֶעשְׁטֶעלְט.
יוּדֶעל אִין דֶער וֶועלט אַ קְנֶעכט, אַ שְׁמַאטֶע,
אִין דֶער הֵיים אַ הַאר, אַ מַאן, אַ טַאטֶע.
דָארט אַ וָוארֶעם, ווִי אַ פְּלִיג גָאר שְׁלַאף,
דָא אַ יֶש, אַ פָּרִיץ אוּן אַ גְרַאף.
דָארט אָהן לַייבּ אוּן לֶעבֶּען, אָהן גֶעפִיהל,
דָא אַ מֶענשׁ, עֶר לֶעבּט אוּן פִיהלט זֵעהר פִּיל.
דָארט אַ נִיכטס, אָהן בִּילדוּנג, אָהן אַ צינג,
דָא אַ לַמְדָן, רֶעדט אוּן וֵוייסט אַלס דִינג.
דָארט דֶערשְׁלָאגֶען שְׁטַארק פוּן הָמָן'ס מְסִירוֹת,
דָא גָאר לֶעבּדִיג־פְרֵעהלִיךְ, זינגט זִיךְ זְמִירוֹת.
אִין דֶער הֵיים פַארגֶעסט עֶר זַיינֶע שְׁמַארצֶען,
ליבּט זַיין וַויבּ, זַיין קִינד פוּן גַאנצֶען הַארצֶען.

פוצט זיין ווייב מיט וואס ער קען נאר קריגען,
זי צופוצען איז זיין בעסט פארגעניגען.
היינגט אויף איהר אן וואס ער האט אי שמאטעס
איז פון קאפ בעהאנגען ביז די פיאטעס.
מינדעל זיינע ליגט איהם אויך אין זינען,
חכמות פלעגט ער פיל אין איהר געפינען.
לייטיש רייד אויף איהר מיט שנאה
שרייבט ער עס צו נאר צו קנאה.
„ווייס איך דען ניט, פלעגט ער זיך בעקלאגען,
אז ניט אמת איז וואס שונאים זאגען.
איך זאג עדות, ווי זי האסט בטלנים,
ארבייט, זאגט זי, און ניט זייט גזלנים. 98)
לאז דיין שטוב זיין אפען אלע צייט,
זאגט זי, פאר די אלע ארמע לייט. 99)
ליבען מענשען גאר אהן אונטערשייד —
דאס איז איהרע אמת קלארע רייד. 100)
הייסט: קיין מענשען ניט פעראכטען,
און אליין זיך ניט שטארק אכטען. 101)
מענשען, געצען-דינער גאר,
אויך ניט קרימען זיי א האר.
ארמע ביי זיי שפייזען זאל מען פיין,
און די קראנקע מבקר חולה זיין. 102)
און די טויטע זייערע אויך בעקלאגען,
פונ'ם אבל צער ארויסצושלאגען. 103)
מ'דארף זי, ווי איך, קענען רעכט,
וועט מען זעהן, זי איז ניט שלעכט.

אִיז גֶעלֶערֶענט און מִיט אַלֶע מַעֲלוֹת,
אִיז אַ גַאנצֶע רֶבִּצִין, פַּסְקְ'ט שַׁאֲלוֹת.
ווִי אַ יוּרִיסט קֶען זִי גוּט דֶעם דִין,
ווִי אַ דָאקטָאר אוֹיךְ דִי מֶעדִיצִין.
קֶען אוֹיךְ פִיזִיק, אַסטְרָאנָאמִיֶע
חֶשְׁבּוֹן און דִי עָקָאנָאמִיֶע;
קֶען נַאטוּרגֶעשִׁיכטֶע ווִי פְּרָאפֶעסֶער,
און דִי אַנַאטָאמִיֶע פִיל נָאךְ בֶּעסֶער.
אִין הִיסטָארִיֶע גוּט בִּיז אוֹיף אַ הָאר
אִיז זִי ווִי אַ יוּד אִין אַשְׁרֵי קְלָאר.
הַיינט דִי קֶענֶער מֶעגֶען זִיךְ נִיט שֶעמֶען
דְרִינֶען, כְּ'לֶעבֶּען, בַּיי אִיהר שְׁטוּנדֶען נֶעהמֶען.
אִיהרֶע גְלַייכֶע ווֶערטלֶעךְ זֶענֶען שְׁפִּיצִיג,
אִיהרֶע מְשָׁלִים גָאר חִידוּשִׁים ווִיצִיג. 104)
כְּ'פַּאל פוּן לַייטִיש רֵייד נָאךְ נִיט אַרָאפּ,
עָם זָאל מִיר זַיין, טָאכטֶער, פַאר דַיין קָאפּ!
יוּדֶעל נֶעבֶּען ווַייבּ און קִינד דֶערפִּיהלט,
ס'ווֶערֶען זַיינֶע שְׁמֶערצֶען אִיהם גֶעשְׁטִילט.
הָאפט נָאךְ תָּמִיד אַלֶץ בַּיי זִיךְ,
אַז גֶעהָאלפֶען ווֶערֶען ווֶעט עֶר גִיךְ.
נָאט, נִישְׁקָשֶׁה, אִיז אַ טַאטֶע,
און פַארגֶעסט אִיהם נִיט עַד-עַתָּה!

טו.

יודעל, ס'לעבען איהם וואס ווײטער שווער
בלאנקעט זיך ארום אהין-אהער.
שטענדיג הערט ער ס'אלטע לידעל:
ווײטער, זײט-זשע מוחל, אידעל!
קומט איהם אויס אריבערגעהן א בריק,
הײסט מען צאהלען, אדער געהן צוריק.
און בײם דורכגעהן ערגעץ וואו אן-ארט,
„לײבצאהל", יודעל, גיב! איז אלץ אײן ווארט. 105)
ס'איז קײן רוה פאר איהם ניטא,
עטהמען קאסט איהם טהײער;
פאר א חיי-שעה
מוז ער צאהלען שטײער.
„שוצגעלד", יודעל, גיב מיר!
זאגט איהם אײנער.
גיב דערפאר וואס מ'בעהעבט דיר
ניט די בײנער. 106)
יעדער אין דער וועלט
לאזט איהם ניט צורוה׃

גיב מיר, יודעל, געלט,
מעלק זיך ווי א קוה! 107)
מ'וואונדערט אפ פאר איהם אן ארט,
און מע מעלקט איהם, מעלקט איהם דארט. 108)
ס'קומען הינד פון אלע גאסען,
ווילען דא אויך עפים נאשען. 109)
מעלקט מען ביז עם לאזט זיך אוים
און מע טרייבט איהם באלד ארוים.
יודעל טראכט, און זוכט הסברות,
געהט ארום אין איינע צרות
הין-און-הער, און מאכט די קינץ
צובעקומען ס'ביסעל מינץ.
מ'צווינגט איהם מיט'ן הארבען לשון
דרעהען, מאכען מיט דער רייף,
כשר, זאגט מען, איז זיין גראשען,
יודעל נאר אליין איז טרייף.
צופארשווארצען יודלען ס'פנים,
פאלען שונאים אויף א שפיצעל —
געבען אין איהם די סימנים:
לאטעס, און א געלען מיצעל. 110)
אין אזעלכע זאכען
איז ער גאר צום לאכען.
און בעקומט א פנים גאר
מאכי ווי א רוח נאר.
ווייגט א קינד ביי דעם און דעם,
שרעקט מען עם און טהוט א רוף:

„יוֹדעל, איהם אין טאַרבּע נעהם,
נעהם איהם, יודעל, עס איהם אויף!" 111)
יוּדלען שׁלים פוּן אַלע זייטען,
אוי-וועה, שׁווערע, שׁווערע צייטען!
„יוֹדעל, אויף הוֹצאות! שׁרייט אַן-עוֹלם,
אין דער וועלט וואס שׁלעפּט זיך מיט'ן צלם.
געהן מיר עס אַ נאָז אָנרייבּען
אונזער פעטער רב ישׁמעאל,
מחילה, איהם אַרויסצוטרייבּען
טאַקי באַלד פוּן ארץ-ישׂראל.
ווילען מיר דיך ניט פאַרשׁעמען
און דיין בּרכה פריהער נעהמען.
סטייטש, וועט הייסען עס אַ גאַנג פון מענטשען,
לאָזען זיך אזוי ווייט אין אַ לאַנד,
און רב יוּדלען פריהער ניט צו „בּענטשען"!
נאַ-ושׁע, זאָלסט געדענקען, אונזער האַנד!...
נאַ-ושׁע דיר, פּראַכט אַזן המציאות,
און דו גיב אונז אויף הוֹצאות". 112)
איינמאָל זאָגט אַ פּריץ אין זיין ווייב:
„יודעל! אוּמריין, שׁמוּציג איז דיין לייב,
קענסט, חלילה, מיינע לייט פאַרשׁמירען,
ס'איז אַ מצוה דיך אין באַד צופיהרען". 113)
און דער בּעדער טאַרקוועמאַדע 114)
הייצט אויס ס'בּעדיל מיט פאַראַדע.
ג'וועזן אַ בּעדער איז ער דאָך אַ טרייער,
ס'ווערד אין בּעדיל הייס, אַ העלישׁ פייער.

ס׳זעצט די פּאַרע שטאַרק ווי ווילע רויך,
און באָד־יונגען געהמען יודלען באַלד,
ציהען איהם אויס, מחילה, העט־העט הויך,
פּאַרען איהם די ביינער דאָרט מיט גוואַלד.
באָדגעלט – מיט אַ חוזיק־מאַכען
מאָהנען זיי איהם שטאַרק –
לאָז אונז, יודעל, דיינע זאַכען
און נאָ דיר אין קאַרק! (115
פון די פּריצים איז ניט צו בעשרייבען
אַלע ווילדע מעשים און שפּאַס־טרייבען.
יעדער באַראָן
האָט זיין שגעון
אַט אַזוי פּלעגט יודעל וואַנדערען
פון איין פּריץ צו דעם אַנדערען.
וואָס אַ נייער שררה
איהם אַ נייע צרה.
און אַז ער בעטראַכט איינאַנצען גאָר,
וואָס אין לעבען מיט איהם איז געשעהן,
קומט איהם איצט אין העלע פאַרבען פאָר,
וואָס אין טרוים אַמאָל ער האָט געזעהן
ס׳קומט אַזוי אויס טאַקי אויפ׳ן סוף –
פון אַ מענשען ווערד ער היינט אַ שאָף
„אַ שאָף, אַ שאָף!״ האָט איהם זיך געדאַכט
און אויף זיך אַ „חד גדיא״ געמאַכט,
מיט די מחבלים מיט די אַלע שרעקען,
ווי דאָרט איז „חד גדיא״ יענע פּלאָגען.

ס'איז אַ קאַטץ דאָ און אַ הונד, אַ שטעקען
די וואָס נאַשען, בייסען און וואָס שלאָגען.
ס'איז דאָ פייער, כּפּירט, אַ שכּור אויך־עפּי
אי אַ מלאך־המוות אי אַ שוחט.
נאָר הקדוש ברוך־הוא
שווייגט לעת־עתּה אין זיין רוה.
ס'טהוען צרות אָן די שלעק,
און די מעשה האָט קיין עק
הערט מען יודלען זיין „חד גדיא" זינגען,
קען דאָס האַרץ פאַר גרוים רחמנות שפּרינגען.
ס'הערט אין ניגון זיך אַזאַ געוויין,
וואָס אין שטאַנד צוריהרען אי אַ שטיין
ס'הערט זיך, שלאַפע קינדער קלאָגען:
פאַר וואָס האָט געקומט אונז שלאָגען,
אונז אין פּנים טהאָן אַ שפּיי,
פאַר אַ מינוט עטהמען פריי?
ס'הערט זיך, קולות ביט'רע, וועה און ווינד,
ווי אַ מאַמע עס בעוויינט איהר קינד:
וועה דער מאַמע, דיך וואָס האָט געבאָהרען,
און בעגראַבט דיך אין די יונגע יאָהרען!
ס'הערט זיך אויך, פאַרוואַגעלטע חליפען,
דאַרע־קוואַרע, קוים וואָס זיי זיפען...
גלאַט אַזוי זיך אין אַ לידעל,
גאָר אפילו שמחת תּורה,
אַז ס'צוזינגט זיך אונזער אידעל,
שמעקט עס אויך מיט מרה שחורה

חָתָן-כַּלָה אַז עֶר אִיז מְשַׂמֵחַ,
זָאגְט דִי שֶׁעהנֶע בְּרָכוֹת מִיטֶ'ן קְנַאק,
הָאט פוּן קִינוֹת עֶס אַ טַעַם אַ רֵיחַ,
אוּן עֶס ווֵיינְט זִיךְ עֶפִּים גָאר גֶעשְׁמַאק.
ווָאס עֶר זָאל נִיט זָאגֶען פַאר אַ נִיגוּן,
מִי שֶׁבֵּרַךְ, צִי אֵין כֵּאלֹהֵינוּ,
אֵיין קוֹל אִיז: גֶעווַאלד,, אוֹי ווֵיעהגֶעשְׂרִיגֶען!
גְלַייךְ ווִי אִין וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ.
יוּדֶעלְס גָלוּת-נְשָׁמָה אִיז אַ קְווַאל
פוּן יִסוּרִים, לֵייד אוּן טְרֶערֶען,
זַיין גֶעלֶעכְטֶער אִיז מִיט גְרִינֶער גַאל,
אָפְט אַז מְשׁוּגָע נָאר צוּ ווֶערֶען.
מַחֲמַת צָרוֹת אִין זַיין לֶעבֶּען
אוּן אִין לוּפְטֶען שְׁטֶענְדִיג שְׁווֶעבֶּען,
הָאט פַארדְרֵעהט זִיךְ אִיהם דֶער מֹחַ,
אוּן אִיז קְרַאנְק אַצִינְד, אָהן כֹּחַ.

טו.

אין אַ הֶקדֵש, אויף אַ הִינֶערש פִּיסֶעל,
וָואס שְׁטֵעהט אין אַ גֶעסִיל וַוייט פַּאררִיקט,
וואו קַיין לִיכט נִיטָא, קַיין לופט אַבִּיסֶעל,
וואו עֶס עֶטהֶעמט זִיךְ נִיט פְרַיי, עֶס שְׁטִיקט —
אָט דָאס אִיז פַּאר יודלֶען הַיינט אַן־אָרט,
קְרַיינקֶען וִויפִּיל עֶר ווִיל זָאל עֶר דָארט.
און דָאקטוירִים פִּיל ווִי מִיסט
זֶענֶען אָפט דָא אִין שְׁפִּיטָאלֶען,
גְרֵייט צוהֵיילֶען חָאטש אומזִיסט,
אִי אֲפִילוּ נָאךְ צוצָאהלֶען —
דִי וָואס הויבֶּען אָן צופְּרַאקטִיצִירֶען
און אַזֶעלכֶע אויךְ פון יֶענֶער כִּתָּה,
וָואס אויף קְרַאנקֶע מֶעדִיצִין שְׁטודִירֶען,
ווִי מֶען לֶערֶענט זִיךְ אויף קֶעטץ דִי שְׁחִיטָה.
אָט אַזוינֶע דָאקטוירִימלֶעךְ קומֶען,
פונ׳ם אַלטֶען און דֶעם נַייעֶם שְׁנִיט,
און צוהֵיילֶען יודלֶען זִיךְ גֶענומֶען.
קָאנָאוַואלֶען אויךְ דָא אִין־דֶערמִיט.

מֶעהר פון אַלֶע צְווישֶׁען דִי דָאקטוירים
זֶענֶען דַייטשֶׁע רוֹפְאִים, דִי חֲמוֹרִים. 116)
מ׳הָאט נִיט אויסגֶעגְלַייכט זִיךְ אִין פִיל זַאכֶען
אויף קָאנסִילוּמס, וָואס זֵיי פְלֶעגֶען מַאכֶען.
יֶעדֶער זָאגט זִיךְ זַיינס אויף יודלֶען אָפּ,
וָואס עֶס פַאלט אִיהם נָאר אַרַיין אִין קָאפּ.
חָאטש עֶר אִיז אויף אִיהם אַ מֵבִין
ווִי אַ חַזִיר אִיז אויף הֵייוֶוען.
ס׳זָאגט אַ דַייטשִׁיל: „עוֹלָם!
כְ׳בִּין זִיךְ כְּלַל נִיט טוֹעֶה,
יודֶעל אִיז אַ גוֹלָם,
מְשׁוּגָע, חָסֵר־דֵעָה.
קוּקט זִיךְ גוּט־צוּ צוּ זַיין פָּנִים,
צוּ זַיין לָשׁוֹן אוּן צוּ דִי מַאנִירֶען,
וֶועט אִיהר הָאבֶּען דִי סִימָנִים,
אַז גֶערִיהרט אִיהם זֶענֶען דִי גֶעהִירֶען.
ס׳אִיז פַאר יודלֶען נָאר אֵיין מִיטֶעל,
נֶעהמט, זַייט מוֹחֵל, טוּקט אִיהם אוּנטֶער
גוּט אִין וַואסֶער אִין אַ בִּיטֶעל,
וֶוערד עֶר פְרִישֶׁער אוּן גֶעזוּנטֶער" 117)
עֶנְטְפֶערְט אָפּ אַ דַייטשֶׁער אִיהם פְּרָאגֶעסֶער:
„ס׳וַואסֶער אוּבֶּרַיין מַאכֶען אִיז אַ שָׁאד,
אוּן אַ חוּץ דֶעם וֶועט פוּן גַאנְצֶע פֶעסֶער
וַואסֶער גָאר נִיט הֶעלְפֶען אִיהם דִי בָּאד.
דַיינט אִיז קַאלְטֶע וַואסֶער קוּר אוים מָאדֶע,
בֶּעסֶער אִין גֶעוַואנד אַרַיין צוּשְׁטֶעקֶען,

נאך דער הייסער היינטיגער מעטאדע,
און איהם, זאג איך, געבען פולווער שמעקען". 118)
„חס-חלילה! ווערד א גרויס גערידער,
פולווער פאסט ניט יודעלס גאר חאראקטער
זיין נאטור איז פולווער גאר דערווידער,
אונז בעקאנט איז בעסער יודעל פאקטער". 119)
„איך, רבותי, קען אויך יודלען גוט,
לאזט א רופא'ס קול זיך הערען,
מיר געהייסען האט מען: לאז איהם בלוט!
ס'וועט דערפון איהם גרינגער ווערען.
וויל דאס בלוט זיינס איז פארדארבען,
ס'לאז איהם ניט זיין צו קיין בושה,
עלטערן, וואס דערפון געשטארבען,
האבען עס געלאזט איהם ירושה.
פון דער קראנקהייט די סימנים
זעהט מען אין זיין פינסטער פנים.
קעגען מענשען איז ער פול מיט האס,
ער אליין—א גארניסט, מיאוס פויל,
שטענדיג געהט ער ליידיג, פוסט-און-פאס,
און אויף אנד'רע עפענט ער א מויל". 120)
ס'טהוט דער מומחה מיט דער האנד א פאטש,
קומט אריין א רופא-יונג, א יונגאטש
מיט'ן קליפערג'צייג דאס פולע זעקיל:
ביאווקעס, לאנצעט, באנקעס אויך א פעקיל,
און געוואלט וואס גיכער זיך פארחאפען,
יודעלס בלוט מיט אלע כלים צאפען. 121)

„און איך װעל אײַך אַט װאָס זאָגען —
זאָגט אַ דאָקטאָר און פּראָפעסער —
יודעלם קראַנקהײט קומט פּנים מאָגען,
יודעל, זאָגט מען, איז אַ פרעסער.
אַט דער גאַנצער עולם מענשען דאָ
זאָגט, אַ פרעסער װי ער איז ניטאָ.
האָט פון מויל בײַ יענעם אויסגעריסען,
מיט הסברות, אי דעם לעצטען ביסען
איז מײַן דעה צופאַרשרײַבען
איהם אַ מיטעל אויף צוטרײַבען.
טרײַבען, דאָס איז בעסער פון אַלסדינג,
מ׳פּטרט אַל־דאָס בײַז אי גיך אי גרינג". 122)
„טרײַבען, מהיכא־תיתי! זאָגט מיט גאַל
אײנער, טאַקי נאָר אַ קאָנאָװאַל,
לאָזען בלוט — אַך, אויך אַ מיטעל!
אויך פון „קראַטקע װיק" אַ ביטעל,
מ׳קען איהם ס׳ביטעל פון „רײן װאַסער" מאַכען,
מהיכא־תיתי, אַך!
בעסער אָבער פון די אַלע זאַכען
איז מײַן מיטעל נאָך.
יודעלס קראַנקהײט, װי איך מײן,
נעהמט זיך פּנים לײדיג־גײן.
דריבער דאַרף מען איהם פאַרשיקען װײט
אויף קאָלאָניעס אַרבײטען אַ צײַט.
זאָל מען קוקען גוט אין תוך אַרײַן,
בעג מען איהם בלא־בושה מסרם זײַן.

ארבייט, און צוגלייך די אפעראציע,
איז פאר איהם די בעסטע גאר קוראציע.
יודעל טאר ניט זיין בעווייבט,
אט אזוי, קאלעגעס, בלייבט". 123)
„ס'איז פון יודעלס קריינק מיר דול דער קאפ,
האקט א דאקטאר אט דעם שמיעם אפ,
שיקט איהם חאטש קיין ארץ־ישראל
צו דעם פאטער,
דא אבי מיר זאלען ווערען
זיינער פטור!" 124)
ס'בלייבט: אז לאזען יודלען בלוט
דאס איז לכל־הדעות גוט.
רופאים מיט'ן קליפערג'צייג שטעהן גרייט־
ס'איז „ליהודים", שמחה וששון!...
ווענען צו דער אדער לאזען בריים
און צוזעהן זיך מיט א גראשען...

ין.

און צו די דאקטוירים דעם געריפעל,
ווי אראפגעפאלען פונ'ם הימעל,
קומט א דאקטאר פלוצלים אונטער,
מיט א הויקער, קיין געזונטער, 125)
איז א מענש א גוטער, אהן א גאל,
נארען לאזט ער זיך ניט אויף קיין פאל.
מיט איהם קומען אויך פון זיין חבריא
אסיסטענטען, העלפער זעהר געטריע. 123)
ביים ארייננקום נאר אין שטיבעל
ווערד זיי אויפ'ן הארצען איבעל.
און אין שטיבעל איז פארדומפען, הייס,
נאר צום חלש'ן, אפצוגעהן מיט שווייס.
ס'האט דעם דאקטאר ס'הארץ געריסען,
וואס מען הויבט ניט אן צו־וויסען,
יודעלם קריינק וואס איז, וואס זי בעטייט,
און מען מאטערט איהם א לאנגע צייט.
נעהמט זיך שווארץ אויף ווייס בעווייזען,
אז געזונט איז יודעל אייזען.

דרופאים נאר פארדרעהען איהם א מת
געהמען צו ביי איהם דעם לעצטען כח.
לופט און פריי צועטהמען אין דער וועלט—
אט וואס מאנגעלט איהם, וואס יודלען פעהלט!
געהט א רופא קעגען דער נאטור,
איז ער קראנק אליין, בעדארף א קור...
„אך, וואס זענען די עם פאר חמורים!—
מאכט צו נישט נאך איינער די דאקטוירים—
אלטע רפואות, פון חמעלניצקעס צייטען,
זיי אויף בעס'רע מוז מען היינט פארבייטען.
היינט איז א מענש מעהר קיין שפיל,
טהאן מיט איהם וואס נאר מען וויל
אלע איי'רע רפואות, ברידער,
מאכען ערגער נאך, פארדארבען.
לייגט ווי יודעל איהר זיך נידער,
וועט איהר פון די רפואות שטארבען". 127)
ס'שטעלט א פראנצויז, גאר א גלח,
שמארק ארוים זיך, ווי א מלאך.
„וועה־געשריגען! — זאגט ער — שוין פון לאנג
אלץ בעטראכט איהר יודלען דא מיט תנועות,
און פארגיפט איהם ס'לעבען ווי א שלאנג
מיט די אלטע משונה־ווילדע רפואות.
ווער גיט ס'רעכט אייך, וויסען בין־איך גערען,
זיך אויף יודעלס בארד צולערנען שערען?
ווי בעהאנדעלט האט איהר, זאגט מיר גלייך,
ס'שעפלע, וואס געקומען איז צו אייך,

וָואס פון טײַכֶען בּלוּט אַרויסגֶעשְׁוואוּמֶען
און צו אײַך מִיד בֶּעטֶען הִילף גֶעקוּמֶען?
מִיט דֶעם לֶעבֶּען זַיינם דָא אויף דֶער וֶועלט
אִיז עֶס נָאךְ צוּפְרִידֶען נִיט גֶעשְׁטֶעלט,
אַז אִיהר נֶעהמט בַּיי אִיהם אַוֶועק טָאג טֶעגלִיךְ
וָואס זַיין לֶעבֶּען מַאכֶען קֶען עֶרטְרֶעגלִיךְ.
מֵיינט אִיהר אײַער קוּר אַצִינדֶער
לָאזֶען יְרוּשָׁה אײַיְרֶע קִינדֶער?
קְלִיגֶער וֶוערד! און הָארכט דִי צַייט וָואס רוּפט:
פְּרַיי לָאז עָטהמֶען יֶעדֶער מֶענש דִי לוּפט!
נֶעהמט דִי נַייעֶ מֶעדִיצִין אַפִּיר,
עֶפֶענט, נִיט פַארשְׁפַּארט זַיין לָאז דִי טְהִיר!... 128)
סְ'מִישׁט אַן־עֶנגלֶענדֶער זִיךְ אויף אַרַיין.
„וַויסֶען, זָאגט עֶר, זָאלט אִיהר מוֹחֵל זַיין,
יוּדֶעל אִיז אַן־אָפּגֶעקוּם'נֶער פְּרִינץ,
מִיט אִיהם מַאכֶען זָאלט אִיהר נִיט דִי קִינץ.
אֵייבִּיג וֶועט אויף אִיהם דֶער טַאטֶע נִיט זַיין בַּייז,
וֶועט דֶערפִילֶען זִיכֶער זַיין הַבְטָחָה,
און פון זַיינֶע צָרוֹת אִיהם נָאךְ מַאכֶען לַייז
בְּרֵיינגֶען אִיהם צוּרִיק צוּ זַיין מִשְׁפָּחָה,
פְּרִיהֶער אָדֶער שְׁפֶּעטֶער, צוּ זַיין אָרט,
ווִי אַמָאל צוּלֶעבֶּען גְלִיקְלִיךְ דָארט.
דְרוּם זִיךְ הִיטֶען זָאלט אִיהר, מַיינֶע הֶערֶען,
סְ'וֶועט נִישְׁקָשֶׁה נִיט גֶעשֵׁיינקט אײַךְ וֶוערֶען!" 129)
און צוּם גְלִיק גְרָאד קוּמט דִי „פְּרִיהלִינגס־צַייט“,
סְ'הָאט דִי וֶועלט זִיךְ דֶענסְמָאל פְּרִישׁ בֶּענַייט,

ס'האט געשפּראצט, געבליהט אַרום און אַרום,
ליכטיג איז געוואָרען, לעבעדיג אומעטום.
די פאַרוואָגעלטע פייגעל קומען ווידער,
קומען מיט געזאַנג, מיט פרייע לידער
ליבע, ליבע! זינגען זים און שאַלען
אָפען פאַר אַ וועלט די נאַכטיגאַלען.
ס'ווערד די מענשען אויף דעם האַרצען גרינגער
פרישער שטאַרקער פיהלט מען זיך און יינגער.
יודעלם וועהטיג ווערד אַביסיל אויך געשטילט,
שטאַרקער און געזונטער האָט ער זיך געפיהלט.

יח.

נָאר וָואס הֶערְפְּט עָס אָבֶּער, יוֹרֶעל לִיבֶּער,
אַז דוּ הָאסט גָאר, אוֹי! אַ חְרָאנִיש פִיבֶּער
דַאכט זִיךְ בִּיסט אַ מֶענש, גֶעוָוארֶען לַייט,
רוּפט זִיךְ, אָפ דִי קְרֵיינק דִיר אַלֶע צַייט.
לָאז נָאר מְהָאן אַ בְּלָאז אַ קַאלטלִיךְ ווִינטֶעל,
לָאז נָאר מְהָאן אַ בִּיל אַ פִּיצֶעל הִינטֶעל,
לָאז אַבִּי וֶוער אוֹיף דִיר נָאר קְרוּמלִיךְ קוּקֶען,
לָאז דִי זוּן אִין וָואלְקֶענס זִיךְ גָאר טוּקֶען,
לָאז, חָלִילָה, לֹא יָבוֹא וְלֹא יַעֲלֶה,
פִּינסטֶער וֶוערֶען אִין דֶער וֶועלט אַ וַוילֶע,
הֶערֶען לָאז זִיךְ אִין דַיין גַאס אַ הִיק
ווֶערסט־דוּ מְסֻכָּן קְרַאנק, אוּים מֶענש צוּרִיק!

* *
*

ס'דְרֵעהט זִיךְ אִין דֶער וֶועלט דָאס רֶעדִיל אִיבֶּער,
און אַוֶועק דֶער זוּמֶער גִיךְ דֶער לִיבֶּער.

ס'קומט דער הערבסט אַן מיט זיין בייזער צורה,
זיינע משרתים: ווינטען, נעץ און קעלט
לויפען פריהער מיט דער וויסטער בשורה –
ריכטען זיך אויף צרות זאָל די וועלט!
מיט זיין קומען ענדערט זיך דאָס וועטער.
ס'מינעט זיך אין פנים די נאַטור,
אויסצושניידען הויבט ער אָן איהר בלעטער.
משונה ווילד און שטרענג איז זיין צענזור.
פון די זיינגער איז ניטאָ אַ איינער,
ווייט פאַרוואָגעלט איז דער סאָלאָווי.
ס'בלייבט פון אַלע מעהר ניט איבער קיינע.
ער, דער גנב נאַר – דער „וואָראָביי".
יודלען, נעביך, ווערד באַלד ווידער איבעל
און איז ווי געוועזן פאַרשפאַרט אין שטיבעל.
ס'ליגט די קריינק די אַלטע איהם אַנידער,
און דאָקטוירים איהם בעטראַכטען ווידער.
טאַקי יענע אַלץ פערדאַקעס,
וועלכע קענען טאַקי מכות.
בעת די חברה רעדט דאָ צווישען זיך
קומט צו יודלען אונטער איינער גיך.
„ס'בין איך, זאָגט ער, מעפיסטאָפעל.
ע-ע, יודעל, דיר איז שאָפעל!
ביסט שלאָף? ליג-זשע בעסער שטיל,
ריידען וועל איך, ריידען פיל.
אַי-אַי, איז עס היינט אַ לעבען
פאַר מיר, פאַר דיין אַלטען רבין!

אהן עין-הרע האב איך עס א צייט,
אנגענומען בין איך שטארק ביי לייט.
פלעג מיך שטופען פריהער דורך דער טהיר,
מיזען טענה'ן יאהרען גאנצע לערך
ביז עס האט לסוף אפגעגאלטען מיר
האלטען מיט א מענשען אויף א דרך.
היינט-צוטאגס קום איך פריי אריין
אין די גרעסטע שעהנסטע ערטער,
איך בעדארף ניט מאריך זיין,
פארטיג ווער איך אין צוויי ווערטער
פריהער האט מען אלץ אליין געדיינקט
און געזעהען ניט מיט יענעמס אויגען,
האב איך מיך געמאטערט און געקריינקט
ביז איך האב א חכם צוגעצויגען.
ס'איז א נשמה פאר א גרויסען פרייז
מיר צוקויפען פריהער אויסגעקומען,
ס'האט געלעבט אין וועהלטיג אויף מיין שפייז
ביז עס האט דער רוח זי גענומען.
היינט אויף נשמות איז א זול,
ס'קאסט די סחורה מיך ניט טהייער.
ועסט מיר גלויבען? איך בעצאהל
פאר א צעהנדליג היינט א דרייער!
די דאקטורים, מיינע לייט וואס דא,
די, משמיינם-געזאגט, חקרנים,
אט וואס זוכען אין דיר וואס ניטא-
וויפיל קאסטען די נארונים?

וויפיל פארט? — — — — —
לאמיר לאזען עס דערוויילע,
ס'איז דערפון צורײדען ניט דא ס'ארט,
ווענען דיר איז איצט די שאלה.
מילא ווערסט־דו דאך שוין גוט ארויס,
אז אצינד די וועלט איז מיינע,
וואס־זשע, יודעל, מאכט מיר אויס
חאפען נאך די נשמה דיינע?
נישמער גארנישט, גלאט פאר פריינדשאפט נאר
בין איך איצט אהער געקומען,
ס'האט דיין פנים פון א שווארצעיאהר
מיך ביים הארצען אנגענומען.
האסט א טויזענט מאל געהערט פון מיר
און אויך הערען ווערסט־דו עס אצינדערט,
אז די אלע צרות האסט־דו דיר
פאר דיין האלטען זיך נאר אפגעזינדערט.
היינט איז צייט נאך ס'זאל דיר ווערען גוט
און אוועקצווארפען דיין עקשנות,
אויב ניט, ווערסט־דו, יודעל, זיין קאפוט,
ס'וועט, חלילה, צושפעט זיין, באמנות!
אט די שאלה לייג איך דיר דא פאר,
ווי צו־פטור־ווערען פון דיין צרה?
גוט בעטראכט זיך, אבער גיכער נאר,
און א תשובה גיב מיר באלד א קלארע!"

און א מאך טהוט יודעל מיט דער האנד
קעהרט זיך אום מיט'ן פנים צו דער וואנד.

„יודעל, ביסט געווען און בלייבסט א בהמה,
האבען ווערסט-דו ניט קיין רפואה שלמה!“
פלוצלים ווערד מ׳פיסטאפלען איבעל,
ס׳קומט דאס ווייב אריין אין שטיבעל,
זעצט ביי יודלען זיך צוקאפּענס,
קרעפטיגט איהם מיט איהרע טראפּענס.
„חברה, זאגט מ׳פיסטאפּעל שטיל,
קומט, און טענה׳ט דא ניט פיל!
ס׳איז פון וואס צורייידען שוין ניטא,
זיך צודולען מיט אומזיסטע זאכען,
זי, דאס ווייב, אז נעבען איהם איז דא,
וועט איהר שוין, נאראנים, גארנישט מאכען!..

הערות צום ערשטען טהייל.

1) דברים ח׳ ז—ו״ א. 2) שמות י״ט, ט״ז—כ׳. 3) מדרש רבה. 4) בראשית י״ד כ׳, דברים י״ד כ״ב. 5) עם שם כ״ט. 6) שמות כ״ה ח׳. 7) במדבר כ״ח, שם כ״ט, שמות ל׳ ח׳, 8) דברי הימים א׳ ט״ו, ט״ז וכו׳, 9) דברים כ״ו י״ח. שמואל ב׳ ז׳ כ״ג. 10) סנהדרין ק״ז א׳. 11) ירמיה ל׳ י״א. 12) ישעיה מ״נ ב׳. *) מלשון בעל פה (מינדליך). 13) תורה שבעל פה. 14) ארכיטעקטור. 15) בילדהויער-קונסט. 16) בראשית ל״א, מ״ה מ״ט, הושע ד׳, ח׳ י׳. שם כ״ב כ״ו כ״ח ל״ד. ובשביל הרעיון הנכבד שהיה כמום בעצם ראשונה בבמות ומצבות נתגלגל הדבר אח״כ שהתחילו לעבוד אותן, ועיין רמב״ם הלכות עכו״ם פ״א א׳, 17) צפניה א׳ ח׳, רמב״ם הלכות עכו״ם פ״א א׳, וכתב שם בעל כסף משנה בשם מהרי״ קולון: „שלא נתכוין לאסור אלא מלבוש המיוחד לעכו״ם וכו׳, אבל בשאינו מלבוש המיוחד לעכו״ם על דרך זו אין הישראל חייב להשתנות מן העכו״ם כלל ועיקר״. *) לגלות למקום תורה ולשמש תלמידי חכמים. **) בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא. 18) ויקרא י״ט כ״ז. 19) אבות פ״א, ב׳. 20) שמעון הצדיק בעל המאמר הזה היה משירי כנסת הגדולה, המקובצת מאנשים חשובים שנקראים סופרים ע״ש עזרא הסופר המהיר (עזרא ז׳ י׳) וחז״ל שמשו במלת סופרים על החכמים בכלל כי בימים ההם היה מעשה הכתב יקר, והאיש אשר ידע למשוך בשבט סופר כבר היה מבעלי הידיעות (באור שם) יבמו׳ (קדושין ל׳ א׳) לפיכך נקראו ראשונים סופרים. *) תלמוד גדול או מעשה גדול (קדושין מ׳ ב׳ ג׳). 21) ויקרא ב׳, ד׳ ה׳. 22) שם כ״ד ה׳. שמות י״ב ט׳. 23) שמות

כ״ז א׳, שם ל׳ י״ח. שם כ״ה כ״ט. שם כ״ז ז׳. 24) שמות כ״ו ל״א. שם כ״ח ו׳ ט״ו,
25) שמות כ״א כ״ב כ״ג, 26) ויקרא י״ב י״ג י״ד. 27) מיט דעם נאמען רופען די אומות
העולם ד״ם שטן. 28) שמות ט״ז, כ״ט. 29) ויקרא י״א ב׳ כ״ד. 30) ויקרא י״ט י״ט.
דברים שיצר הרע ועו״ג משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר
אלא גזירת המלך (רש״י בראשית כ״ו ה׳). 31) פסל ומסכה. 32) עבודה זרה ב׳ ב׳,
מלמד שהחזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה. 33) שם שם, מלמד שכפה
הקב״ה הר כגיגית על ישראל ואמר להם אם אתם מקבלים וכו׳ מוטב ואם לאו שם תהא
קבורתכם. 34) שבת פ״ח א׳, עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאדנייכו, כלומר נעשה
ונשמע. 35) דברים ד׳ י״ט. 36) דברים ד׳ י״ז י״ח. 37) ישעיה מ״ו י״ז. 38) מיכה ב׳
א׳. עמוס ו׳ ח׳. 39) יחזקאל ב׳ ד׳. 40) הושע ג׳ א׳. עמוס ו׳ ו׳. 41) ישעיה נ״ז
ה׳ ט׳. 42) שם כ״ח, א׳ ז׳. 43) ויקרא י״ח ג׳. 44) דברים ו׳ ז׳. 45) מדרש חזית על
פסוק הנך יפה רעיתי. 46) שיר השירים ד׳, א׳ ט׳. 47) שם א׳ ה׳. 48) שיר השירים
ז׳ י״ב י״ג. 49) שם ב׳ ז׳. 50) דברי הימים ב׳, כ״ט, ו׳ ז׳. סנהדרין ק״ג א׳. אמון
העלה שממית ע״ג מזבח. 51) הושע ב׳ י״ג. 52) ישעיה א׳ י״ג. עמוס ה׳ כ״א כ״ב.
53) מלכים ב׳ כ״ב, ה׳ ו׳ י״א. 54) מלכים ב׳ י״ז י״ג. 55) שמות ט״ז ח׳ ט״ו. שם י״ז ו׳.
56) מלאכי א׳ ב׳. 57) דברים ל״ד י׳. 58) במדבר י״ב ג׳. 59) בראשית א׳. 60) ויקרא
כ״ה, מ״ב נ״ה. 61) שמות כ״א ה׳ ו׳. 62) ויקרא כ״ה י׳ כ״ג. 63) ישעיה ל׳ ב׳ ח׳.
64) דברי הימים ב׳ ל׳ ט״ז. 65) הושע ט׳ ז׳. 66) ישעיה כ״ב י״ג. אכול ושתה כי מחר
נמות פירש״י שלא יהיה לנו חלק לעולם הבא נעשה לנו הנאה בחיינו. והרד״ק כתב ונשמח
בעודנו בחיים. וכל זה ללעג ולשחוק לדברי האל. ויונתן תרגם: מדנמות לא נחי. 67) קהלת
ג׳ י״ט כ״ב. שם ט׳ י׳. 68) כפירו״ש המפרשים שם. 69) במדבר ט״ו, ל״ט. 70) ישעיה
ו׳ י׳. 71) תהלים ק״ו ל״ז. 72) דברי הימים ב׳ ל״ג ז׳. 73) יחזקאל י״ז כ״ג. ירמיה
כ״ג כ״ז. 74) ירמיה ג׳ ו׳ ז׳. 75) ירמיה כ״ג, כ״ז ל״ג. 76) יחזקאל י״ג י״ט. מיכה ג׳ י״א.
77) ירמיה ו׳ י״ד. יחזקאל י״ג ו׳. 78) יחזקאל כ״ב, כ״ה כ״ז. צפניה ג׳ ג׳. 79) גיטין
נ״ז ב׳ דמיה דזכריה דהוה קא מרתח. 80) ישעיה ה׳ י״ח. 81) שם שם ה׳ ו׳. 82) מלכים
ב׳ י״ח ט״ז. 83) עמוס ו׳ ח׳. 84) הושע ה׳ ט״ו. 85) ראש השנה ל״א א׳. 86) שם שם.
פתיחתא איכה רבתי. 87) מה לו לאב שהגלה וכו׳ ואוי להם לבנים שגלו וכו׳ ברכות ג׳
א׳. 88) הלא אומה של בוזזים אתם וכו׳. בראשית רבה פ״א. 89) דברים רבה פ״ה.
90) שם שם. מי שמבקש לילך ילך לו. 91) שם שם. 92) בראשית כ״ג, י״ז י״ח.
93) סנהדרין צ״א א׳. ובלי ספק האשמה ההיא מוצאה מימי קדם וכבר היתה לעולמים.

94) מלכים ב׳ כ״ד ב׳. 95) תהלים פ״ג ה׳ ו׳. 96) מלכים ב׳ כ״ד. 97) ישעיה י״ד ו׳. 98) מלכים ב׳ כ״ד ז׳. 99) שבת קמ״ט ב׳. 100) ישעיה כ״ג י״ג. 101) מלכים ב׳ כ״ד א׳. 102) ירמיה כ״ז י״ב י״ז. 103) שם ל״ז כ״א. 104) שם. שם כ״א; שם ל״ח ו׳ 105) פתיחתא איכה רבתי. 106) תהלים ע״ד ו׳. 107) עובדיה א׳ י״א י״ג. איכה א׳ כ״א. 108) יחזקאל ל״ו ב׳. 109) ירמיה נ״ב י״ח י״ט. 110) ירמיה ט׳ ט׳. 111) שם ט׳, ט״ז. 112) פתיחתא איכא רבתי. 113) ירמיה ל״א ט״ו. 114) שם שם ט״ז 115) איכה ג׳ ט״ז. 116) שם ד׳ ח׳. 117) תהלים קל״ז א׳ ט׳.

הערות צום צווייטען טהייל.

1) מלבים ב׳ כ״ד א׳, 2) דניאל א׳ א׳ ב׳, 3) יחזקאל י״ז ט״ו, 4) יחזקאל י״ז
י״ג, כדר עולם פכ״ח, 5) דניאל א׳ ג׳ ד׳, 6) שם שם ב׳, 7) שם שם י״ט כ׳, 8) שם ב׳
מ״ח, 9) שם שם מ״ט, 10) שם ה׳ כ״ט, 11) 12) דניאל ב׳ כ״ג, 13) שם ו׳ י״ז, 14) יחזקאל
א׳, 15) שם כ״א ה׳, 16) יחזקאל ל״ו ט׳ י״ב, 17) שם ל״ד כ״ח, 18) שם מ׳, 19) דניאל
ז׳ א׳, 20) שם ז׳ שם ח׳, 21) שם ז׳ ב׳, 22) שם שם ד׳ ה׳ ו׳, 23) שם ה׳ ד׳ ח׳.
24) שם שם ג׳, 25) שם ד׳ כ״ד, 26) דברי הימים לבית ישראל, פין, צד 4, 27) נחמיה
י״ג כ״ד, 28) שם שם, שם עיין ביאור, 29) דניאל ז׳ י״ח, פירוש רמה״נ שם, קדושין
ע״ב א׳, 30) ישעיה מ״ה א׳, 31) דניאל ה׳ כ״ו—כ״ט, 32) דניאל שם שם כ״ט, 33) שם
בשם יוסיפון לרומיים, 34) עזרא א׳ א׳ ה׳, 35) שם שם ו׳, 36) שם שם ז׳ י״א, 37) עזרא
ג׳ י״ב י״ג, 38) שם ט׳ ד׳ ט׳, נחמיה ט׳ ל״ו ל״ז, 39) נחמיה א׳ ג׳, שם ט׳ ל״ז, 40) שם
ה׳ א׳ ו׳, 41) עזרא ז׳ ו׳, 42) סנהדרין כ״א ב׳, 43) מגילה ג׳ א׳, סנהדרין כ״א ב׳.
אמרי בינה ימי עולם פרק נ״ז, 44) בבא קמא פ״ב א׳, 45) כנסת הגדולה, 46) שם שם
עיין תוספות ודנין, 47) קהלת י׳ ט״ז י״ז, 48) בבא קמא פ״ב א׳ שיהו רוכלין מחזירין
בעירות ועיין פין דברי הימים לבני ישראל צד 67, 49) משחרב בית המקדש ניטל טעם
ביאה, 50) סוטה מ״ח ב׳ נסתלקה רוח הקודש וכו׳ והיו משתמשים בבת קול, 51) יומא
כ״א ב׳ י״ג הוכר וכו׳ שכינה ורוח הקודש, 52) משחרב וכו׳ נתנה נבואה לחכמים, 53) פיז

דברי הימים לבני ישראל פאראגראף 10 ובסוף פאראגראף 12 צד 22, 54) אנטיוכוס עפיפאנוס מלך יון, 55) איזראעלס געשיכטע העכט ז, 5, 56) פתאלמעאוס (תלמי) פהילאדעלפוס, 57) הדרת זקנים, 58) מגילה ט׳ א׳, 59) צדוקים 60) כת פרושים, 61) בבל, פרס, יון, 62) מלכות בית חשמונאי, 63) דניאל ז׳ ז׳, פסה״ב ק״ח ב׳ ועיין רש״י שם, 64) תהלים פ׳ י״ד, פסחים שם, 65) בגמרא (סוכה נ״ב ב׳) אמרו על יצה״ר בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח וכו׳ שנאמר ויבא הלך לאיש העשיר. 66) העללעניסט, הם כת היהודים היונים שסגלו להם לשון וחכמת יונית, והיו בזמן בית שני, 67) הוא הפילוסוף אריסטו היוני, 68) הוא המשורר הנודע האמער היוני, ובירושלמי דפרק חלק איתא אבל כפרי המירום וכו׳, 69) ר״ל כת פרושים הם חכמי התלמוד הידועים עמודי בית ישראל.70) 71) 72) כוונתו לכת הצדוקים הבלתי מאמינים בתורה שבע״פ והשארת הנפש ובגמול השכר והעונש לעולם הבא ומאמר רבם אנטיגנוס איש סוכו (אבות פ״א) הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס הביאם לידי כפירה זו, 73) 74) כוונתו לכת האיסים (עססאֶער) שהם לד״ק דחסידים הראשונים. דרכם היה להתבודד באגודה מיוחדת, כל הנספח אליהם לבש לבנים ואכל וחי מקופת החברה, כי כיס אחד היה לכלם. כל מעינם היה במילי דשמיא, במלאכים וצבא המרום במרום, והיו רופאי חולים בשמות ובסמי הרפואה, שלכך נקראו לדעת קצת איסיים מלשון אסיא שהוראתו רופא, והיו נזהרים מאד לטבול בכל יום תמיד במים, והם טובלי שחרית הנזכרים בדרז״ל, עיין ע״ד הכתות בספרי החכם יאסט, אללגעמיינע געשיכטע דעס איזראעל 1 באנד ז, 517—525. גם געשיכטע דער יודען להחכם גרעטץ חלק שלישי ובמאמר המחוכם „ירידת האומה התעלות האמונה״ להחכם הר״א קראכמאל, 75) 76) יומא ט׳ ב׳, מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג׳ דברים שהיו בו עכו״ם וגלוי עריות ושפיכות דמים, 77) רז״ל מיחסים שני החורבנות למעשה שטן הוא היצה״ר ואמרו עליו (סוכה נ״ב א׳) שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו וכו׳ שנתן עיניו במקדש שני והחריבו. יומא, מקדש שני מפני מה חרב מפני מה שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ג׳ עבירות עכו״ם וכו׳. 78) משלי ל״א, י׳, 79) ויקרא י״ט ט׳ י׳, דברים ט״ו ז׳ י״ב, 80) ויקרא י״ט ל״ג ל״ז, 81) שם שם י״ג, 82) שם כ״ה ל״ג, 83) דברים כ״ג ח׳, 84) 85) מרגלא בפומייהו דכל כותבי קורות בני ישראל, כי ברדת האומה במדינות גברה האמונה ועלתה יד התורה עד כי כלם קיימו וקבלו עליהם לחרף את נפשם עליה ועל קיומה. ועיין במאמרו של החכם הר״א קראכמאל „ירידת האומה התעלות האמונה״. 86) עירובין י״ג ב׳ אומר על טמא טהור ומראה לו פנים על טהור טמא ומראה לו פנים וכו׳ שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים.

87) פעלי המלאכים י״א א׳ י״ח, אגרת פאול אל רומיים א׳ ב׳ ס׳. 88) יבמות מ״ז ב׳ קשים גרים לישראל כספחת. ובמדרש רות רבה על הפסוק שופטי כו״תי אמרו שדוחין את הגר. 89) אגרת פאו״ל אל רומיים ג׳ כ״ט, האם אלהי היהודים לבדם הוא ולא אלהי הגוים. 90) פעלי המלאכים י״א י״ח, וגם לגוים נתן אלהים תשובה לחיים. 91) אגרת פאול אל העברים י״ג ט׳, אל תנשאו בלמודים שונים וזרים כי טוב לחזק את הלב בהם. 92) פעלי המלאכים, אגרת פאו״ל, הליכותיו, מסעיו ומדברותיו. 93) במלת חן משתמשים בעלי הברית על ההשפעה הרוחנית בהרבה מקומות כגון לשבת בחן אלהים, פעלי המלאכים י״ג מ״ג וכיוצא בו. 94) מתיא ה׳ מ״ד. 95) שם שם ל״ט, ואם איש יכך על הלחי הימיני הטה אליו גם האחר. כמו שכתוב בברית החדשה בכמה מקומות. 96) כנודע לכל הקוראים בספרי הקורות מהרדיפות שסבלו בעלי הברית בתחלה במדינת רומא. 97) הוא הקיסר קאנסטאנטין הגדול שקבל הברית החדשה בעשרים ושנים לחודש מאי שנת 337 למספרם. 98) קדושין ל׳ ב׳. כל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסטות. 99) אבות פ״א ה׳. 100) שם שם י״ב. 101) שם פ״ד ל׳ ד׳. 102) גיטין ס״א א׳. 103) תוספתא פ״ג. 104) יאהאן בוקסדארף בהקדמתו לספר השרשים ארמית ותלמודית. 105) את „לייבצאלל״ שלם כל איש יהודי בדרך, בבואו ממקום אחד למקום י״חר. איין אַרמער מאַן, פאטער פאָן קינדערן, דער זיך פאן דעם פערקויפע אלטער קליידער ערנעהרטע, צייגטע פיר 5 אונד אַ האַלב גולדען צאל צעטעל אויף, דיא ער א. ז. וו. ענטריכטען מוסטע בינען 6 טאגען... זא קאם ער אַם ענדע צו זיינער בראָדלאָזע פאַמיליע ניכט נור מיט ניכטס, זאָנדערן נאָך מיט 2 טהאַלערן שולדען. איזר. געשיכט. העכט ז, 155. 106) היהודים היו משועבדים למלך בגופם ובממונם והיה ביכלתו לעשות בם כרצונו, שלכך נקראו: „קאַממערקנעכטע״ המכס הגדול אשר גבה מהם נקרא „שוטצגעלד״, ר״ל בגלל אשר ישבו בארצו ויחיו בצל כנפיו. שם 126. 107) עיין שם „יאַנד נאָך דעם פערמעגען״ פאַראַגראַף 4 108) געטאָ אָדער יודענגאַססע. ממאה העשתי עשרה החלו מלכי איטאליא, צרפת ואשכנז להושיב את היהודים ברחוב מיוחד ולכלוא אותם שמה כמקנה בקר. בערב סגרו שער הרחוב מבוא ונפתח בבוקר. 109) ובכל זאת היו מתפרצים שמה שודדים מדלת העם לשלול שלל ולבוז בז ויעשו ביהודים כרצונם. שם ז. 110) להבדיל את ישראל מכל העמים לחרפה ולבושת גזרו שיהיו מצויינים כעבדים במלבושיהם ולעשות סימנים מיוחדים על בגדיהם מצבע צהוב או אדום. העכט ז, 154. בצרפת גזרו על היהודים בשנת 1272 לשאת קרז בכובע. שם שם.

ובספר צמח דוד חלק ראשון כתוב: בשנת רנ״ו נצטוו בני עמנו בעיר וויניציא לשאת על ראשם כובע צהוב. גם בגדי היהודים בפולין והשטרייטמיל היו נשואים עפ״י הגזרה המפורסמת, ולזאת עלינו להודות לממשלתו הנדיבה אשר מעולם לא הבדילה אותנו לחרפה ואדרבא כל ישעה וכל חפצה כי נלבש בגדי חופש, לבלתי יהיה שם ישראל לגדופה. 111) היא עלילת דם, שהאשימו את היהודים כי שוחטי הילדים הם. 112) ר״ל מסע הצלב (קרייצציגע) לארץ הקדושה בדורות הבינים, ואמרו הנוסעים, עד שאנחנו הולכים להכרית האויבים הרחוקים נכרית נא לראשונה את היהודים אויבינו שבארצנו, ואז סבלו היהודים מאד כנזכר בכל ספרי הקורות, ועיין ביחוד בס׳ דברי הימים, מאת החכם הקדמון יוסף הכהן הספרדי. 113) הוא פערדינאנד הקנאי מלך ספרד ואשתו איזאבעללא הידועה, אשר בחשבם כי היהודים יטמאו את ארצם התעיבו עלילה להעלותם על מוקדי אש בזמן האינקוויזיציאן שיסדוהו המה ואח״כ כלה גרשום מארצם. 114) הוא הגראָססאינקוויזיטאָר טהאָמאַס פאָן טאָרקוועמאַדאַ שהי׳ בזמן ההוא והצר ליהודים עד מאד. יאָסט אַללג. געשיכ. ז. 401 והלאה. 115) הוא גירוש ספרד. כתב השר דון יצחק אברבנאל בתחלת כפר מלכים וזה לש״נו: בשנת מזר״ה ישראל לכד מלך ספרד כל מלכות גראַנאַדאַ... יצא דבר מלכות ודתו: לכון אמרין כל משפחות בית ישראל כי תעברון במים ותסגדון לאלהי הגוים טוב הארץ תאכלו, ואם תמאנו קומו צאו מתוך עמי, מארצות ספרד... וכמשלש חדשים לא תשאר פרסה וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו. והחכם יאָסט כתב בספרו אללג. געשיכטע דעם איזראַל ז. 402: „דאס עדיקט פאָם 31 מארץ 1492, וועלבעם זעמטליכען ודען דעם לאַנדעם בעפאַהל, בינגען פיער מאָנאַטען דאס לאַנד צו רייםען, אָהנע ועדאָך גאָלד אונד זילבער מיטצונעהמען״. הכונה בהתיסדות האויטאָ-דע-פע היתה להתעולל על בעלי נכסים מופלגים ולקחת מהם את נכסיהם. 116) די דייטשע ליטעראטור איזט די רייכסטע אן שמעהשריפטען געגען יודען. גרעטץ, געשיכטע דער יודען 11 באַנד ז. 612 נאָטע 4. 117) אלה הם דברי פריעדריך ריהס מורה דברי הימים בהאקאדעמיא אשר בברלין שם ז. 832. 118) אלה דברי פריעדריך בוכהאלץ, גרעטץ שם ז. 261. ומצאתי לנחוץ להעיר כי אין מוקדם ומאוחר בספורי בסדר המשטינים והמליצים שיבאו בה. 119) הדברים האלה דבר יאהאנן דוד מיכאעלים, פראפעסאר בגעטטינגען. גרעטץ שם ז. 79. 120) דברים קשים כאלה יצאו מפי השופט חריסטיאן לודווינ שהיה ראש המשטינים. גרעטץ שם ז. 256. 121) הוא הצורר הגדול והבלתי מלומד כן כחבריו הראשונים גראטטענאויער, הוא כתב ספרי פלסתר הרבה על היהודים. גרעטץ

שם שם. 122) כדברים האלה הגיד הצורר הרע י. פ. פריעס. אם גיפטיגסטען וואר די שריפט איינעס ארצטעס אונד פראפעססארס דער נאטור-וויססענשאפטען אין היידעלבערג י. פ. פריעס: „געפעהרדונג דעם וואהלשטאנדעס אונד חאראקטערס דער דייטשען דורך די יודען". גרעטץ שם ז. 343. 123) ככל הדברים האלה דבר איש צר ואויב הונדט-דאראיסקי בספרו „יודענשפיגעל". עצתו היתה: מאן פערקויפט איזראעלס קינדער אן די ענגלענדער, וועלכען זי שטאטט דער שווארצען אין איהרען אינדישען פפלאנצונגען געברויכען קענען, דאמיט זי זיך ניכט פערמעהרען זאלטע מאן די מענער ענטמאנען אונד איהרע ווייבער אונד טעכטער אין שאנדהייזערן אונטערברינגען. גרעטץ שם ז. 361. 124) הוא הפילוסוף פיכטע; שם 249. 125) הוא החכם הנודע הרמבמ"ן המכונת מענדעלזאהן. 126) לעסינג, דאהם, ניקאליי, דיעץ, יאהאנעס פאן מילער, מיראבא ודומיהם עוד הרבה. 127) כדברים האלה כתב החכם דאהם בספרו „שוטצשריפט" להצדיק את בני עמנו, גרעטץ שם ז. 71 והלאה. 123) פריעסטער גרעגאאר הצרפתי אחד מצדיקי עמנו המצויתים הוא כתב כדברים האלה בספר. גרעטץ שם ז. 137 והלאת 129) הן אלה אך קצות דברים מדברי החכם לעווים וואי האנגלי ויתר דבריו תמצא בספר. גראטץ שם ז. 352 והלאת.

צום צענטן יאָרצייט פון

מענדעלע מוכר-ספרים

(שלום יעקב אַבראַמאָוויטש)

צום צענטן יאָרצייט האָט דער פאַרלאַג „מענדעלע" ארויסגעגעבן אלע ווערק פון מענדעלע מו״ס אין אַ נייער, באַאַרבעטער און קאָנטראָלירטער אויסגאַבע. פאַר יעדן באַנד קומט אַן אריינפיר און אויך אַ געהעריקע אָפּהאַנדלונג־כאַראַקטעריסטיק פון די ווערק.

אויסער די פריערדיקע צוואַנציק בענדער, האָט דער פאַרלאַג ארויסגעגעבן צום יאָרצייט **נייע צוויי בענדער**: באַנד XXI „מעשיות וועגן מענדעלען" און באַנד XXII „דער מענדעלע־טורעם".

באַנד 1 מענדעלע מוכר־ספרים (זיין לעבן און שאַפן)

באַנד 2 דאָס קליינע מענטשעלע

באַנד 3 פישקע דער קרומער

באַנד 4 די טאַקסע אָדער די באַנדע שטאָט־בעלי־טובות.

באַנד 5 די קליאַטשע

באַנד 6 לופט באַלאָן. דער פיש

באַנד 7 יודעל

באַנד 8 שבתדיקע זמירות. פּרק־שירה

באַנד 9 מסעות בנימין השלישי

באַנד 10 דער פּריזיוו

באַנד 11 דאָס ווינשפינגעריל, I טייל

באַנד 12 דאָס ווינשפינגעריל, II טייל

באַנד 13 צוריק אַהיים. אַלטע מעשה. שם און יפת אין וואַגאָן

באַנד 14 אין אַ שטורעם־צייט. אין דער ישיבה של מעלה. אַ סגולה צו יידישע צרות

באַנד 15 די נשרפים. ספר הבהמות. ספר הגלגולים. דאָס קעלבל

באַנד 16 שבת און יום־טוב. חג האָסיף. דער חילוף. שבת. וואָס הייסט חנוכה. אויף אַסיפות. אַ שטאָט אין מזרח־וואַנט. די אַנטדעקונג פון וואָלין.

באַנד 17 עלטערן און קינדער

באַנד 18 שלמה ר' חיימס (1 בוך)

באַנד 19 שלמה ר' חיימס (2 בוך)

באַנד 20 זכרונות וועגן מענדעלען

נייע צוויי בענדער

באַנד 21 מעשיות וועגן מענדעלען
מעשיות, זכרונות, עפּיזאָדן און קוריאָזן דערציילט פון שלום־עליכם, ציטראָן, אַן — סקי, ראַווניצקי, קלויזנער, שניאור, פיכמאַן א. אַ.

באַנד 22 מענדעלע־טורעם
אַרטיקלען פון פּרץ, בערדיטשעווסקי, גינזבורג, דובנאָוו, דינעזאָן, בערקאָוויטש, ספּעקטאָר, וויטער, גאָרעליק, פּרילוצקי, ניגער, נאַדיר, אויסלענדער, דאַברושין, מייזיל, גראָס א. אַ.

די ווערק פון מענדעלע מוכר־ספרים זענען די גרונט־שטיינער פון דער יידישער ליטעראַטור. דאָס איז איר אָנהייב, איר ערשטער אויסדרוק פון קראַפט, פון פאָרם, פון שפּראַכלעכער און קינסטלערישער פאַרווירקלעכונג.

מענדעלע איז ביז הייַנט דער גרעסטער קינסטלער פון יידישן וואָרט.

זיין ווערק איז צום לערנען, צום שטודירן און צום געניסן צוגלייך.

מענדעלעס ווערק דאַרפן זיך געפינען אין יעדן יידישן הויז!

פאַרלאַג געזעלשאַפט „צענטראַל" וואַרשע, נאַוואָליפּקי 7.